නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

සළායතනවග්ගටීකා

1. සළායතනසංයුත්තං

1. අනිච්චවග්ගො

1. අජ්ඣත්තානිච්චසුත්තවණ්ණනා

1. චක්ඛතීති **චක්ඛු,** ඤාණං, යථාසභාවතො ආරම්මණස්ස ජානනෙන සමවිසමං ආචික්ඛන්තං විය පවත්තතීති අත්ථො. තථා මංසචක්ඛු. තම්පි හි රූපදස්සනෙ චක්ඛතීති **චක්ඛු**. බුද්ධානංයෙව චක්ඛූති **බුද්ධචක්ඛු,** අසාධාරණතො හි සත්තසන්තානෙසු සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨී අනුලොමිකඤාණයථාභූතඤාණානඤ්චෙව කාමරාගානුසයාදීනඤ්ච යාථාවතො විභාවිතඤාණං ආසයානුසයඤාණං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච. හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා චතුසච්චධම්මෙසු වුත්තාකාරෙන පවත්තියා ධම්මෙ චක්ඛූති **ධම්මචක්ඛු,** තථා තෙසං ඵලානි තංතංපටිපක්ඛෙසු පටිප්පස්සද්ධිපහානවසෙන පවත්තනතො. සමන්තතො සබ්බධම්මෙසු චක්ඛුකිච්චසාධනතො **සමන්තචක්ඛු,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. දිබ්බවිහාරසන්නිස්සයෙන ලද්ධබ්බතො දෙවානං දිබ්බචක්ඛු වියාති තං **දිබ්බචක්ඛු,** අභිඤ්ඤාවිසෙසො. ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා රූපදස්සනතො **"ආලොකඵරණෙනා"**ති වුත්තං. "ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති මෙ, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදී"තිආදිනා (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15) නයෙන ආගතත්තා චතුසච්චපරිච්ඡෙදකඤාණං "පඤ්ඤාචක්ඛූ"ති වුත්තං. තදිදං "විපස්සනාඤාණ"න්ති වදන්ති, "විපස්සනාමග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණානී"ති අපරෙ.

පච්චයභූතෙහි එතෙහි අභිසම්භරීයන්තීති සම්භාරා, උපත්ථම්භභූතා චතුසමුට්ඨානිකරූපා. සහ සම්භාරෙහීති **සසම්භාරං**. මහාභූතානං උපාදාය පසීදතීති **පසාදො. අක්ඛිකූපකෙ අක්ඛිපටලෙහීති** උභොහි අක්ඛිදලෙහි. **සම්භවොති** ආපොධාතුමෙව සම්භවභූතමාහ. ඉධ **"තෙරස සම්භාරා"**ති වුත්තං. **අට්ඨසාලිනියං** (ධ. ස. අට්ඨ. 596) පන සණ්ඨානෙන සද්ධිං "චුද්දස සම්භාරා"ති ආගතං. තත්ථ **සණ්ඨානන්ති** වණ්ණායතනමෙව පරිමණ්ඩලාදිසණ්ඨානභූතං. විසුං වචනං පන නෙසං තථාභූතානං අතථාභූතානඤ්ච ආපොධාතුවණ්ණායතනානං යථාවුත්තෙ මංසපිණ්ඩෙ විජ්ජමානත්තා. සම්භවස්ස චතුධාතුනිස්සිතෙහි සහ වුත්තස්ස ධාතුත්තයනිස්සිතතා යොජෙතබ්බා. **දිට්ඨිමණ්ඩලෙති** අභිමුඛං ඨිතානං පටිබිම්බපඤ්ඤායනට්ඨානභූතෙ චක්ඛුසඤ්ඤිතාය දිට්ඨියා පවත්තිට්ඨානභූතෙ මණ්ඩලෙ. **සන්නිවිට්ඨ**න්ති එතෙන චක්ඛුපසාදස්ස අනෙකකලාපගතභාවො දස්සිතො. තථා හි සො සත්ත අක්ඛිපටලානි අභිබ්‍යාපෙත්වා වත්තති. යස්මා සො සත්ත අක්ඛිපටලානි බ්‍යාපෙත්වා ඨිතෙහි අත්තනො නිස්සයභූතෙහි කතූපකාරං තංනිස්සිතෙහෙව ආයුවණ්ණාදීහි අනුපාලිතපරිවාරිතං තිසන්තතිරූපසමුට්ඨාපකෙහි උතුචිත්තාහාරෙහි උපත්ථම්භියමානං හුත්වා තිට්ඨති. **රූපදස්සනසමත්ථ**න්ති අත්තානං නිස්සාය පවත්තවිඤ්ඤාණස්ස වසෙන රූපායතනදස්සනසමත්ථං. **විත්ථාරකථාති** තස්ස චක්ඛුනො සොතාදීනඤ්ච හෙතුපච්චයාදිවසෙන චෙව ලක්ඛණාදිවසෙන ච විත්ථාරකථා.

සම්මසනචාරචිත්තන්ති විපස්සනාය පවත්තිට්ඨානභූතං විපස්සිතබ්බං චිත්තං. කෙචි "විපස්සනුපගතකිරියමයචිත්ත"න්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. තීණි ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තස්ස පාපනවසෙන දෙසනාය පවත්තත්තා.

අජ්ඣත්තානිච්චසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. අජ්ඣත්තදුක්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා

2-3. **ද්වෙ ලක්ඛණානීති** දුක්ඛානත්තලක්ඛණානි. **එකං ලක්ඛණන්ති** අනත්තලක්ඛණං. **සෙසානීති** වුත්තාවසෙසානි ලක්ඛණානි. **තෙහීති** යෙහි දුතියතතියානි සුත්තානි දෙසිතානි, තෙහි. **සල්ලක්ඛිතානීති** සම්මදෙව උපධාරිතානි. **එත්තකෙනාති** ද්වින්නං එකස්සෙව වා ලක්ඛණස්ස කථනෙන.

අජ්ඣත්තදුක්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-6. බාහිරානිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

4-6. **වුත්තසදිසොවාති** ‘‘ද්වෙ ලක්ඛණානී’’තිආදිනා වුත්තසදිසො එව. **නයොති** අතිදෙසනයො.

බාහිරානිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-12. අජ්ඣත්තානිච්චාතීතානාගතසුත්තාදිවණ්ණනා

7-12. **සල්ලක්ඛෙත්වාති** අතීතානාගතානං අවිජ්ජමානත්තා ගාහස්ස දළ්හතාය සල්ලක්ඛෙත්වා. **පච්චුප්පන්නෙසු** විජ්ජමානත්තා බලවතා තණ්හාදිගාහෙන විපස්සනාවීථිං පටිපාදෙතුං **කිලමන්තානං** විනෙය්‍යානං **වසෙන**.

අජ්ඣත්තානිච්චාතීතානාගතසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනිච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. යමකවග්ගො

1-4. පඨමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා

13-16. ද්වීසුපි සුත්තෙසු ආයතනානං වසෙන දෙසනා එකරසාවාති **‘‘පඨමදුතියෙසූ’’**ති එකජ්ඣං පදුද්ධාරො කතො. ආහිතො අහංමානො එත්ථාති අත්තා, අත්තභාවො. අත්තානමධි අජ්ඣත්තං, තප්පරියාපන්නත්තා තත්ථ භවානි අජ්ඣත්තිකානි, තෙසං **අජ්ඣත්තිකානං**. අජ්ඣත්තඤ්ච නාම අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං , නියකජ්ඣත්තං, ගොචරජ්ඣත්තං, විසයජ්ඣත්තන්ති චතුබ්බිධං. තත්ථ අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං අජ්ඣත්තෙ භවන්ති අජ්ඣත්තිකන්ති ආහ **‘‘අජ්ඣත්තජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකාන’’**න්ති. තෙසං චක්ඛාදීනං අජ්ඣත්තෙසුපි අජ්ඣත්තිකභාවො අධිකසිනෙහවත්ථුතායාති ආහ **‘‘ඡන්දරාගස්ස අධිමත්තබලවතාය’’**ති. ඉදානි තත්ථ තමත්ථං පටියොගිනා සද්ධිං උදාහරණවසෙන දස්සෙන්තො **‘‘මනුස්සානං හී’’**තිආදිමාහ. තං උත්තානමෙව. **බාහිරානීති** අජ්ඣත්තිකතො බහි භවානි.

පඨමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. පඨමනොචෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. **නික්ඛන්තාති** ලොකතො නික්ඛන්තා. විසංයුත්තා සංයොගහෙතූනං කිලෙසානං පහීනත්තා **නො සංයුත්තා. නො අධිමුත්තාති** න උස්සුක්කජාතා. **විමරියාදී…පෙ…. චෙතසාති** විගතකිලෙසවට්ටමරියාදතාය නිම්මරියාදීකතෙන චිත්තෙන. **චතුසච්චමෙව කථිතං** චක්ඛාදීනං අස්සාදාදිනො කථිතත්තා.

පඨමනොචෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-10. පඨමාභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

19-22. වට්ටවිවට්ටමෙව **කථිතං** අභිනන්දනානං උප්පාදනිරොධානඤ්ච වසෙන දෙසනාය පවත්තත්තා. **අනුපුබ්බකථාති** ආදිතො පට්ඨාය පදත්ථවණ්ණනා. **නෙසන්ති** සුත්තානං.

පඨමාභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සබ්බවග්ගො

1. සබ්බසුත්තවණ්ණනා

23. සබ්බ-සද්දො පකරණවසෙන කත්ථචි සප්පදෙසෙපි පවත්තතීති තතො නිවත්තනත්ථං අනවසෙසවිසයෙන සබ්බ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං **‘‘සබ්බසබ්බ’’**න්ති, සබ්බමෙව හුත්වා සබ්බන්ති අත්ථො. ආයතනභාවං සබ්බං **ආයතනසබ්බං**, සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

තස්ස අවිසයාභාවතො **න අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චීති**. **ඉධාති** නිපාතමත්තං, ඉධ වා සදෙවකෙ ලොකෙ, දස්සනභූතෙන ඤාණෙන අදිට්ඨං නාම කිඤ්චි නත්ථීති අත්ථො. යදි එවං අනුමානවිසයං නු බො කථන්ති ආහ **‘‘අථො

අවිඤ්ඤාත''න්ති. අඤ්ඤෙසං අපච්චක්ඛම්පි අවිඤ්ඤාතං තස්ස කිඤ්චි නත්ථීති අදිට්ඨං අවිඤ්ඤාතං නත්ථි. පච්චුප්පන්නං අතීතමෙව ඤෙය්‍යං ගහිතං, අනාගතං නු ඛො කථන්ති ආහ – **''අජානිතබ්බ''**න්ති, තස්ස කිඤ්චි නත්ථීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. ජානිතුං ඤාතුං අසක්කුණෙය්‍යං නාම තස්ස කිඤ්චි නත්ථීති දස්සෙන්තො ආහ **''සබ්බං අභිඤ්ඤාසී''**තිආදි.

සකලස්ස සක්කායධම්මස්ස පරිග්ගහිතත්තා **සක්කායසබ්බං. සබ්බධම්මෙසූති** පඤ්චන්නං ද්වාරානං ආරම්මණභූතෙසු සබ්බෙසු ධම්මෙසු. යස්මා ඡසුපි ආරම්මණෙසු ගහිතෙසු පදෙසසබ්බං නාම න හොති, තස්මා **''පඤ්චාරම්මණමත්ත''**න්ති වුත්තං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුණාති තස්ස තෙභූමකධම්මෙසු එකදෙසස්ස අසඞ්ගණ්හනතො. සක්කායසබ්බං ආයතනසබ්බං න පාපුණාති ලොකුත්තරධම්මානං අසඞ්ගණ්හනතො. ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න පාපුණාති. යස්මා ආයතනසබ්බෙන චතුභූමකධම්මාව පරිග්ගහිතා, න ලක්ඛණපඤ්ඤත්තියො, යස්මා සබ්බසබ්බං දස්සෙන්තෙන බුද්ධඤාණවිසයො දස්සිතො, තස්මා ''සබ්බසබ්බං න පාපුණාතී''ති එත්ථාපි **''කස්මා…පෙ…. නත්ථීතායා''**ති සබ්බං ඤාතාරම්මණෙනෙව පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං කතං. ''ආයතනසබ්බෙපි ඉධ විපස්සනුපගධම්මාව ගහෙතබ්බා අභිඤ්ඤෙය්‍යනිද්දෙසවසෙනපි සම්මසනවාරස්සෙව ඉච්ඡිතත්තා''ති වදන්ති.

පටික්ඛිපිත්වාති ''ඉදං සබ්බං නාම න හොතී''ති එවං පටික්ඛිපිත්වා. **තස්සාති** ''අඤ්ඤං සබ්බං පඤ්ඤාපෙස්සාමී''ති වදන්තස්ස. **වාචාය වත්තබ්බවත්ථුමත්තකමෙවාති** වඤ්ඣාපුත්තගගනකුසුමාදිවාචා විය එතස්ස වාචාය කෙවලං වත්තබ්බවත්ථුකමෙව භවෙය්‍ය, න අත්ථො, වචනමත්තකමෙවාති අත්ථො . **අතික්කමිත්වාති** අනාමසිත්වා අග්ගහෙත්වා. **තං කිස්ස හෙතූති** විඝාතාපජ්ජනං කෙන හෙතුනා. **යථා තං අවිසයස්මින්ති** යථා අඤ්ඤොපි කොචි අවිසයෙ වායමන්තො, එවන්ති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන යස්මා පාළියං ''තං කිස්ස හෙතූ''ති වුත්තකාරණමෙව උපනයනවසෙන දස්සෙතුං **''යථා ත''**න්තිආදි වුත්තං. කාරණොපනයනඤ්ච කාරණමෙවාති **''යථාති කාරණවචන''**න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **''එවං ඉමස්මිම්පි අවිසයෙ''**තිආදි.

සබ්බසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පහානසුත්තවණ්ණනා

24. **සබ්බස්සාති** ද්වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං ද්වාරප්පවත්තස්ස. **පහානායාති** තප්පටිබද්ධඡන්දරාගපහානවසෙන පජහනාය. **චක්ඛුසම්ඵස්සන්ති** චක්ඛුසන්නිස්සිතඵස්සං. **මූලපච්චයන්ති** මූලභූතං පච්චයං කත්වා, සහජාතවෙදනාය චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **එසෙව නයොති** අපදෙසෙන ''සොතසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කත්වා''තිආදිනා වත්තබ්බන්ති දස්සෙති. **මනොති** භවඞ්ගචිත්තං මනොද්වාරස්ස අධිප්පෙතත්තා. **ආරම්මණන්ති** ධම්මාරම්මණං. **සහාවජ්ජනකජවනන්ති** සහමනොද්වාරාවජ්ජනකං ජවනං. තංපුබ්බකත්තා මනොවිඤ්ඤාණඵස්සවෙදනානං මූලපච්චයභූතා සබ්බෙස්වෙව චක්ඛුද්වාරාදීසු වුත්තිත්තා තදනුරූපතො **''භවඞ්ගසහජාතො සම්ඵස්සො''**ති වුත්තං. **සහාවජ්ජනවෙදනාය ජවනවෙදනා** ''වෙදයිත''න්ති අධිප්පෙතා, **භවඞ්ගසම්පයුත්තාය පන** වෙදනාය ගහණෙ **වත්තබ්බමෙව නත්ථි. භවඞ්ගතො අමොචෙත්වා** භවඞ්ගචිත්තෙන සද්ධිංයෙව ආවජ්ජනං ගහෙත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං **භවඞ්ගං දට්ඨබ්බං. යා පනෙත්ථ දෙසනාති** යා එත්ථ ''පහානායා''තිආදිනා පවත්තදෙසනා සත්ථු අනුසිට්ඨි ආණා. **අයං පණ්ණත්ති නාම** තස්ස තස්ස අත්ථස්ස පකාරතො ඤාපනතො. එත්ථ සබ්බග්ගහණෙන සබ්බෙ සභාවධම්මා ගහිතා, පඤ්ඤත්ති පන කතමාති විචාරණාය තං දස්සෙතුං **''යා පනෙත්ථා''**තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානසුත්තවණ්ණනා

25. **අභිඤ්ඤාති** අභිඤ්ඤාය. ය-කාරලොපවසෙනායං නිද්දෙසො ''සයං අභිඤ්ඤා''තිආදීසු (දී. නි. 1.28, 405; ම. නි. 1.154) විය, තථා ''පරිඤ්ඤා''ති එත්ථාපි. **සබ්බන්ති** ආයතනසබ්බං. තඤ්හි අභිඤ්ඤෙය්‍යං. **අභිජානිත්වාති** අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා. **පරිජානිත්වාති** තීරණපරිඤ්ඤාය අනිච්චාදිතො පරිජානිත්වා. **පජහනත්ථායාති** පහානපරිඤ්ඤාය අනවසෙසතො පජහනාය.

අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

26. ''අභිජාන''න්තිආදිනා එත්ථ භගවා පඨමං කණ්හපක්ඛං දස්සෙත්වා සුක්කපක්ඛං දස්සෙති වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන. තෙනෙත්ථ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

පඨමඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා

27. චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බධම්මො නාම රූපායතනමෙවාති ආහ **‘‘හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙවා’’**ති. ඉධ **අනාපාථගතං** ‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා ධම්මා’’ති වුත්තත්තා. **හෙට්ඨා ආපාථගතම්පි අනාපාථගතම්පි ගහිතමෙව** ‘‘යෙ ච රූපා’’ති අනවසෙසතො වුත්තත්තා. **තෙ හි** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධා **සහ චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතබ්බත්තා**. තථා හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං තෙහි එකුප්පාදං එකවත්ථුකං එකනිරොධං එකාරම්මණමෙව. **සෙසපදෙසූති** සෙසෙසු ‘‘යඤ්ච සොතං යෙ ච සද්දා’’තිආදිනා ආගතෙසු කණ්හපක්ඛෙ පඤ්චසු, සුක්කපක්ඛෙ ඡසුපි පදෙසු. **එසෙව නයොති** ය්වායං ‘‘හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙව ගණ්හිත්වා’’ති අත්ථො වුත්තො. එසො එව තත්ථපි අත්ථවණ්ණනානයො.

දුතියඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

28. ගයානාමිකාය නදියා අවිදූරෙ පවත්තො ගාමො ගයා නාම, තස්සං **ගයායං විහරතීති** සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. ගයාගාමස්ස හි ආසන්නෙ ගයාසීසනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ භගවා තදා විහාසි. තෙනාහ **‘‘භගවා තත්ථ විහරතී’’**ති.

තත්‍රාති ‘‘භික්ඛූ ආමන්තෙසී’’ති යෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසි, යථා චායං දෙසනා තෙසං සප්පායා ජාතා, තත්‍ර තස්මිං අත්ථද්වයෙ විභාවෙතබ්බෙ **අයං අනුපුබ්බිකථා** සමුදාගමතො පට්ඨාය අනුපටිපාටිකථා. **ඉතොති** ඉමස්මා කප්පතො. **කිරාති** අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. පාරමිතාපරිභාවනාය **පරිපාකගතෙ. ඤාණෙති** බොධිඤාණෙ. **කනිට්ඨපුත්තො** වෙමාතිකභාතා භගවතො. **වෙළුභිත්තිකුටිකාහි පරික්ඛිපිත්වා** බහිද්ධා, අන්තො පන පටසාණීහි.

සබ්බෙසං සත්තානං. **පුඤ්ඤචෙතනං අන්තො** අබ්භන්තරෙ **පවෙසෙති**. භගවාපි තස්ස පුත්තොති කත්වා **‘‘අඤ්ඤෙ තයො පුත්තා’’**ති වුත්තං. **අවිප්පකිරිත්වාති** පරාජයෙන අවිප්පකිරිය අපලායිත්වා. **පිදහීති** දාතුං න සක්කොමීති තථා අකාසි. **සච්චවාදිතාය ගණ්හිංසූති** රාජකුලස්ස සච්චවාදිතාය අත්තනො වරං ගණ්හිංසු.

විනිවත්තිතුන්ති පටිඤ්ඤාය නිවත්තිතුං. **අන්තරාති** තුම්හෙහි පරිච්ඡින්නකාලස්ස අන්තරා එව මතා. අට්ඨවීසතිහත්ථට්ඨානං **උසභං** නාම. **උසභෙ** අට්ඨවීසතිහත්ථප්පමාණෙ ඨානෙ. **දානග්ගෙ බ්‍යාවටොති** පසුතො.

සොති භගවා. තථාරූපඤ්හි බුද්ධානං දෙසනාපාටිහාරියං, යථා දෙසනාය ගහිතො අත්ථො පච්චක්ඛතො විභූතො හුත්වා උපට්ඨාති. තෙනාහ **‘‘ඉමෙසං…පෙ…. දෙසෙස්සාමී’’**ති. **සන්නිට්ඨානන්ති** චිරකාලපරිචිතාදිත්තඅග්ගිකානං ආදිත්තපරියායදෙසනාව සප්පායාති නිච්ඡයමකාසි. **පදිත්තන්ති** පදීපිතං එකාදසහි අග්ගීහි එකජාලීභූතං. තෙනාහ **‘‘සම්පජ්ජලිත’’**න්ති. **දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං** චක්ඛාදීනං එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තභාවෙන දුක්ඛමතාය දුක්ඛස්ස කථිතත්තා.

ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අද්ධභූතසුත්තවණ්ණනා

29. අධිසද්දෙන සමානත්ථො අද්ධසද්දොති ආහ **‘‘අද්ධභූතන්ති අධිභූත’’**න්තිආදි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

අද්ධභූතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සමුග්ඝාතසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා

30. මඤ්ඤිතං නාම තණ්හාමානදිට්ඨීහි ගහෙතබ්බං මඤ්ඤිතං. සබ්බස්මිං මඤ්ඤිතන්ති සබ්බමඤ්ඤිතං, තස්ස සමුග්ඝාතො සෙතුඝාතො, තදාවහං **සබ්බමඤ්ඤිතසමුග්ඝාතසාරුප්පං**. අට්ඨකථායං පන ‘‘මඤ්ඤිතං නාම චක්ඛාදීසු එව උප්පජ්ජති, නාඤ්ඤස්මි’’න්ති දුතියනයො වුත්තො. **අනුච්ඡවිකන්ති** අනුරූපං අවිලොමං. **ඉධාති** ඉධෙව සාසනෙ අඤ්ඤත්ථ තදභාවතො. ‘‘තණ්හා-මානදිට්ඨිමඤ්ඤිතාන’’න්ති වුත්තං මඤ්ඤිතත්තයං සපරසන්තානෙසු පටිපක්ඛවසෙන යොජෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘චක්ඛුං අහන්ති වා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ‘‘චක්ඛුං අහ’’න්ති ඉමිනා අජ්ඣත්තවිසයං දිට්ඨිමඤ්ඤිතඤ්ච දස්සෙති අත්තාභිනිවෙසාහංකාරදීපනතො. ‘‘මම’’න්ති ඉමිනා තණ්හාමඤ්ඤිතං මානමඤ්ඤිතම්පි වා, පරිග්ගහමුඛෙනපි සෙය්‍යාදිතො මානුප්පජ්ජනතො. සෙසපදද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන

මඤ්ඤිතවිභාගො වෙදිතබ්බො. **අහන්ති** අත්තාව, සො ච චක්ඛුස්මිං තදධීනවුත්තිත්තා ''පරො''ති න මඤ්ඤති. **මම කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුස්මිං** සති ලබ්භනතො, අසති න මඤ්ඤති තථාමඤ්ඤිතස්ස පච්චයඝාතතො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

අහං චක්ඛුතො නිග්ගතොති ''අහ''න්ති වත්තබ්බො අයං සත්තො චක්ඛුතො නිග්ගතො තත්ථ සුඛුමාකාරෙන උපලබ්භනතො. **මම කිඤ්චනපලිබොධො චක්ඛුතො නිග්ගතො** තස්මිං සති එව උපලබ්භනතො . සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ **පරොති** පරො සත්තො. **මම චක්ඛූති න මඤ්ඤති** යස්ස තං චක්ඛු, තස්ස ''අහ''න්ති වත්තබ්බස්සෙව අභාවතො. **මමත්තභූතන්ති** මම කාරණං. සෙසං උත්තානමෙව. එවමෙතස්මිං සුත්තෙ චක්ඛුරූප-චක්ඛුවිඤ්ඤාණ-චක්ඛුසම්ඵස්ස-සුඛදුක්ඛාදුක්ඛමසුඛවසෙන සත්ත වාරා චක්ඛුද්වාරෙ, තථා සොතද්වාරාදීසූති ඡ සත්තකා ද්වෙචත්තාලීස. පුන සක්කායවසෙන ''සබ්බං න මඤ්ඤතී''තිආදිනා වුත්තං, තෙන තෙචත්තාලීස. පුන තෙභූමකවට්ටං ''ලොකො''ති ගහෙත්වා ''න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතී''ති වුත්තං, තෙන චතුචත්තාලීස හොන්ති. එවං සබ්බථාපි **චතුචත්තාලීසාය ඨානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කථිතාති** වෙදිතබ්බා. ''චතුචත්තාලීසාධිකසතෙසූ''ති කෙසුචි පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති, සා ච පමාදලෙඛා.

සමුග්ඝාතසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

31. **උපකාරභූතා** තදාවහත්තා. **තතොති** මඤ්ඤිතාකාරතො. **තන්ති** මඤ්ඤනාවත්ථුං. **අඤ්ඤෙනාකාරෙනාති** යථා මඤ්ඤති අනිච්චාදිආකාරතො, අඤ්ඤෙන අනිච්චාදිනා ආකාරෙන හොති. **අඤ්ඤථාභාවං විපරිණාමන්ති** උප්පාදවයතාය අඤ්ඤථාභාවං ජරාය මරණෙන ච ද්වෙධා විපරිණාමෙතබ්බං. තං **උපගමනෙන අඤ්ඤථාභාවී,** එවංභූතො **හුත්වාපි** ජීරණභිජ්ජනසභාවෙසු. **භවෙසු සත්තො ලොකො** උපරිපි **භවංයෙව අභිනන්දති. හෙට්ඨා ගහිතමෙව සඞ්කඩ්ඪිත්වාති** ''චක්ඛුං න මඤ්ඤතී''තිආදිනා හෙට්ඨා ගහිතමෙව ඛන්ධධාතුආයතනාති ඛන්ධාදිපරියායෙන එකතො ගහෙත්වා පුනපි මඤ්ඤනාවත්ථුං දස්සෙති. අවසානෙ ''තතො තං හොතී''ති වුත්තපදෙන සද්ධිං සබ්බවාරෙසු අට්ඨ අට්ඨ හොන්තීති **''අට්ඨචත්තාලීසාය ඨානෙසූ''**ති වුත්තං.

පඨමසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

32. **දස්සෙත්වාති** එත්ථ ලක්ඛණෙ අයං **ත්වා**-සද්දො, හෙතුම්හි වා. අනාදිසත්තසන්තානගතගාහත්තයලක්ඛිතා හි සත්ථු, තිපරිවට්ටදෙසනා තංනිමිත්තං යාවදෙව තප්පහානාය පවත්තිතභාවතො. අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කථිතාති අට්ඨකථායං වුත්තං **''සහ විපස්සනාය චත්තාරොපි මග්ගා කථිතා''**ති.

දුතියසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජාතිධම්මවග්ගවණ්ණනා

33-42. **නිබ්බත්තනසභාවන්ති** හෙතුපච්චයෙහි උප්පජ්ජනසභාවං. උප්පාදානන්තරං බුද්ධිප්පත්තියා **ජීරණසභාවං**. යත්ථ චක්ඛාදයො, තත්ථෙව විසභාගසමුට්ඨානලක්ඛණෙන බ්‍යාධිනො **උප්පත්තිපච්චයභාවෙන බ්‍යාධිසභාවං. මරණසභාවන්ති** විනාසසභාවං. **සොකසභාවන්ති** ඤාතිබ්‍යසනාදිනා ඩය්හමානදුක්ඛසභාවං. **සංකිලෙසිකසභාවන්ති** තණ්හාදිවසෙන සංකිලිස්සනසභාවං.

ජාතිධම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සබ්බඅනිච්චවග්ගවණ්ණනා

43-52. **ඤාතපරිඤ්ඤා ආගතා** විසයවසෙන තබ්බිසයස්ස ධම්මස්ස ජොතිතත්තා. **ඉතරා ද්වෙ** තීරණපහානපරිඤ්ඤාපි ආගතා එවාති වෙදිතබ්බා, තාසං අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මවිසයත්තා ඤාණස්ස ච තීරණපහානපරිඤ්ඤාසම්භවතො. පරිඤ්ඤෙය්‍යපදෙ තීරණපරිඤ්ඤාව ආගතා, පහාතබ්බපදෙ පහානපරිඤ්ඤාව ආගතාති යොජනා. **ඉතරාපි ද්වෙ ගහිතායෙව** තාහි විනා අත්ථසිද්ධියා අභාවතො. **පච්චක්ඛං කාතබ්බං** ආරම්මණතො අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣනෙන. **අවුත්තාපි ගහිතායෙව** පරිජානනස්ස යාවදෙව පහානත්ථත්තා. එකසභාවෙන විනාභාවො **අනෙකග්ගට්ඨො**. උපසට්ඨරොගෙන විය අන්තො එව අභිහතසබ්බතා **උපහතට්ඨො**.

සබ්බඅනිච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමො පණ්ණාසකො.

6. අවිජ්ජාවග්ගවණ්ණනා

53-62. **චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං** තප්පටිච්ඡාදකසම්මොහො. අවින්දියං වින්දති, වින්දියං න වින්දතීති කත්වා විජ්ජාය පටිපක්ඛොව **අවිජ්ජා**. විජ්ජාය උප්පන්නාය අනවසෙසතො අවිජ්ජා පහීයති, තං දස්සෙන්තො **"විජ්ජාති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා"**ති ආහ. න කෙවලං අනිච්චානුපස්සනාවසෙනෙව මග්ගවුට්ඨානං, අථ ඛො ඉතරානුපස්සනාවසෙනපීති දස්සෙන්තො **"දුක්ඛා…පෙ…. පහීයතියෙවා"**ති ආහ. **සබ්බත්ථා**ති උපරිසුත්තන්තෙ සන්ධායාහ. තතො අපරෙපි තංඅත්ථලක්ඛණවසෙන කථිතසුත්තන්තෙපි. තානිපි හි තථා බුජ්ඣනකපුග්ගලානමජ්ඣාසයෙන වුත්තානීති.

අවිජ්ජාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මිගජාලවග්ගො

1. පඨමමිගජාලසුත්තවණ්ණනා

63. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චන්ති වුත්තචක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බන්ති ආහ **"ඉට්ඨාරම්මණභූතා"**ති. **කමනීයා**ති කාමෙතබ්බා. මනං අප්පායන්තීති **මනාපා**ති ආහ **"මනවඩ්ඪනකා"**ති. පියායිතබ්බසභාවා **පියරූපා. කාමූපසංහිතා**ති කාමපටිසංයුත්තා. ආලම්බිතබ්බතා එව චෙත්ථ උපසංහිතතාති **"ආරම්මණං කත්වා"**තිආදිමාහ. තණ්හාසඞ්ඛාතා නන්දී **තණ්හානන්දී,** න තුට්ඨිනන්දීයෙව ''නන්දිං චරතී''තිආදීසු විය. **ගාමන්තන්**ති ගාමසමීපං. **"අනුපචාරට්ඨාන"**න්ති වත්වා තං දස්සෙති **"යත්ථා"**තිආදිනා.

එත්ථාති යථානීහතෙ පාඨෙ. **"ඉමං එකං පරියායං ඨපෙත්වා"**ති වුත්තං තස්ස ''පන්තානී''තිපදෙන සඞ්ගහිතත්තා. **අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානී**ති එත්ථ **අප්ප**-සද්දො අභාවත්ථො.

පඨමමිගජාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සමිද්ධිලොකපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

68. **ආයාචනසුත්තතො පට්ඨායා**ති මිගජාලවග්ගෙ දුතියසුත්තතො පට්ඨාය. පඨමසුත්තෙ පන දුතියකවිහාරාදිභාවො වුත්තොති.

සමිද්ධිලොකපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උපසෙනආසීවිසසුත්තවණ්ණනා

69. **ගහෙත්වා**ති පාරුපනස්ස සිථිලකරණෙන වීමංසතො මොචෙත්වා. **ලෙණච්ඡායායා**ති පුරිමදිසාය ලෙණච්ඡායායං. **පතිත්වා**ති ලෙණච්ඡදනතො භස්සිත්වා. **චුට්ඨවිසො**ති චතූසු ආසීවිසෙසු සො චුට්ඨවිසො. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි. **පරියාදියමානමෙවා**ති ඛෙපෙන්තමෙව, විනාසෙන්තමෙවාති අත්ථො. **යථාපරිච්ඡෙදෙනා**ති අත්තනො විසපරිච්ඡෙදානුරූපං. **අඤ්ඤථාභාවන්**ති වඩ්ඪභාවාදිපකතිජහනං. **සභාවවිගමො**ති විනාසො.

උපසෙනආසීවිසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

70. **රූපං පටිසංවිදිතං කරොති** ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන. **රූපරාගන්**ති නීලාදිභෙදෙ රූපධම්මෙ රාගං. **පටිසංවිදිතං කරොති** ''අයං මෙ රාගො අප්පහීනො''ති. එතෙන සෙක්ඛානං පච්චවෙක්ඛණා කථිතා. තෙන වුත්තං ''එවම්පි ඛො, උපවාණ, සන්දිට්ඨිකො ධම්මො හොතී''තිආදි. **රූපරාගං පටිසංවිදිතං කරොති** ''නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං රූපෙසු රාගො''ති පජානාති. අසෙක්ඛානං හායං පච්චවෙක්ඛණා.

උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පඨමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

71. **ඵස්සාකරානන්ති** ඡන්නං ඵස්සානං ආකරානං උප්පත්තිට්ඨානානං, චක්ඛාදීනන්ති අත්ථො. **නට්ඨො නාම අහන්ති වදති,** යො ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදිං යථාභූතං පජානාති, සො වුසිතවා, ඉතරො අවුසිතවා අභබ්බෙව තාදිසොති. **අයමෙවාති** අයං චක්ඛුස්මිං ''නෙතං මමා''තිආදිනා තිණ්ණං ගාහානං අභාවො එව.

පඨමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

72. **අපුනබ්භවොති** පුනබ්භවාභාවො.

11. තතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

73. **පනස්සසන්ති** එකංසෙන නට්ඨොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''අතිනට්ඨො''**ති, ධුරතො එව නට්ඨොති අත්ථො.

තතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මිගජාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගිලානවග්ගො

1-5. පඨමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා

74-78. **අප්පඤ්ඤාතොති** නාමගොත්තතො චෙව සීලාදිගුණෙහි ච අප්පඤ්ඤාතො අවිස්සුතො. ථෙරමජ්ඣිමභාවං අප්පත්තතාය **නවො**.

පඨමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

80. අනිච්චාදිවසෙන අභිනිවිසනං **අභිනිවෙසො,** සො එව ධම්මසභාවං අතික්කමිත්වා පරතො ආමසනතො **පරාමාසො,** සො එව **ගාහො**. තෙන අභිනිවෙසපරාමාසග්ගාහෙන **ගණ්හිතුං න යුත්තා** අනිච්චාදිසභාවත්තා. සඞ්ඛාරා එව පවත්තියා කාරණභාවතො **සඞ්ඛාරනිමිත්තානි**. යො සඞ්ඛාරෙසු අපරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසෙන පස්සිතබ්බො අත්තාකාරො, සො න හොතීති අඤ්ඤො අනත්තාකාරො, **තතො අඤ්ඤතො පස්සති. පරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසොති** තීරණපරිඤ්ඤාය පරිච්ඡිජ්ජ ඤාතමිච්ඡාභිනිවෙසො. **පරිඤ්ඤාතාභිනිවෙසොති** වා පරිඤ්ඤාතවිපස්සනාභිනිවෙසො. **විපස්සනාති** අරූපසත්තකවසෙන විපස්සනාය පරිජානිතබ්බා.

දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සම්බහුලභික්ඛුසුත්තවණ්ණනා

81. **කෙවලන්ති** ඉතරලක්ඛණෙහි අවොමිස්සං.

10. ඵග්ගුනපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා

83. තණ්හාය පහීනාය දිට්ඨිමානාපි පහීනා එවාති **''තණ්හාපපඤ්චස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නපපඤ්චෙ''**ති වුත්තං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉධ සත්තවොහාරො චක්ඛාදීසු විජ්ජමානෙසු එව හොති, තස්මා පරිනිබ්බුතානඤ්ච වොහාරො චක්ඛාදීසු සන්නිස්සයෙනෙව, නාඤ්ඤථාති **අතික්කන්තබුද්ධෙහි පරිහරිතානි චක්ඛුසොතාදීනි පුච්ඡාමීති පුච්ඡති** ''අත්ථි නු බො භන්තෙ''තිආදිනා. **චක්ඛුසොතාදිවට්ටං** වට්ටෙ පවත්තෙය්‍ය.

ඵග්ගුනපඤ්හාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිලානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඡන්නවග්ගො

1. පලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

84. **අනිච්චලක්ඛණමෙව කථිතං,** තඤ්ච පරියායෙන, අනිච්චලක්ඛණෙ කථිතෙ ඉතරලක්ඛණානි කථිතානෙව හොන්ති බ්‍යභිචාරභාවතො.

2. සුඤ්ඤතලොකසුත්තවණ්ණනා

85. අත්තනො ඉදන්ති **අත්තනියන්ති** ආහ **"අත්තනො සන්තකෙනා"**ති.

3. සංඛිත්තධම්මසුත්තවණ්ණනා

86. **වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති** ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන ආගතං, ඉධ ආයතනවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

4. ඡන්නසුත්තවණ්ණනා

87. සබ්බනිමිත්තෙහි පටිසල්ලීයති එතෙනාති **පටිසල්ලානං,** ඵලසමාපත්ති. **ජීවිතහාරකසත්ථං** ජීවිතස්ස හරණතො, සත්තානඤ්ච සසනතො හිංසනතො . **පරිචරිතොති** පයිරුපාසිතො. තෙන යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජින්ති දීපෙති.

අනුපවජ්ජන්ති පරෙහි න උපවදිතබ්බං. තං පනෙත්ථ ආයතිං අප්පටිසන්ධිභාවතො හොතීති ආහ **"අප්පවත්තික"**න්ති. "නෙතං මමා"තිආදීනි වදන්තො **අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි. පුථුජ්ජනභාවමෙව දීපෙන්තො වදති** අකතකිච්චභාවදීපනෙන. කිඤ්චාපි ථෙරො පුච්ඡිතං පඤ්හං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි, "න සමනුපස්සාමී"ති පන වදන්තො කිඤ්චි නිප්ඵත්තිං න කථෙසි, තස්මා "ඉදම්පි මනසි කාතබ්බ"න්ති ඉදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

කිලෙසපස්සද්ධීති කිලෙසපරිළාහවූපසමො. **භවත්ථාය** පුන භවත්ථාය. **ආලයනිකන්ති පරියුට්ඨානෙති** භවන්තරෙ අපෙක්ඛාසඞ්ඛාතෙ ආලයෙ නිකන්තියා ච පරියුට්ඨානප්පත්තියා. **අසති** අවිජ්ජමානාය. පටිසන්ධිවසෙන අඤ්ඤභවතො ඉධාගමනං **ආගති නාම. චුතිවසෙන ගමනන්ති** වචනවසෙන ඉතො ගති. අනුරූපගමනං ගති නාම තදුභයං න හොති. චුතූපපාතො අපරාපරභවනවසෙන **චුති,** උපපජ්ජනවසෙන **උපපාතො,** තදුභයම්පි න හොති. එවං පන චුතූපපාතෙ අසති **නෙවිධ** න ඉධ ලොකෙ. **න හුරං** න පරලොකෙ හොති. තතො එව **න උභයත්ථ හොති. අයමෙව අන්තො** අයං ඉධලොකෙ පරලොකෙ ච අභාවොයෙව දුක්ඛස්ස පරියොසානං. **අයමෙවාති** යථාවුත්තො එව – **එත්ථ** එතස්මිං පාඨෙ පරම්පරාගතො පමාණභූතො **අත්ථො.**

යෙ පනාති සම්මවාදිනො සන්ධාය වදති. **අන්තරාභවං ඉච්ඡන්ති** "එවං භවෙන භවන්තරසම්බන්ධො යුජ්ජෙය්‍යා"ති. **නිරත්ථකං** අන්තරාභවස්ස නාම කස්සචි අභාවතො. චුතික්ඛන්ධානන්තරඤ්හි පටිසන්ධික්ඛන්ධානංයෙව පාතුභාවො. තෙනාහ **"අන්තරාභවස්ස…පෙ…. පටික්ඛිත්තොයෙවා"**ති. තත්ථ **භාවොති** අත්ථිතා. **අභිධම්මෙ කථාවත්ථුප්පකරණෙ** (කථා. 505-507) **පටික්ඛිත්තොයෙව.** යදි එවං "අන්තරෙනා"ති ඉදං කථන්ති ආහ **"අන්තරෙනා"**තිආදි. විකප්පතො අඤ්ඤං **විකප්පන්තරං,** තස්ස දීපනං "අන්තරෙනා"ති වචනං. න අන්තරාභවදීපනං තාදිසස්ස අනුපලබ්භනතො පයොජනාභාවතො ච. යත්ථ හි විපාකවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො, තත්ථස්ස නිස්සයභූතස්ස වත්ථුස්ස සහභාවීනඤ්ච ඛන්ධානං සම්භවොති සද්ධිං අත්තනො නිස්සයෙන විඤ්ඤාණං උප්පජ්ජතෙවාති නාස්ස උප්පත්තියා දෙසදූරතා වෙදිතබ්බා. "නෙව ඉධ න හුර"න්ති වුත්තද්වයතො අපරං විකප්පෙන "න උභය"න්ති, තත්ථපි න හොතියෙවාති අධිප්පායො. **"අන්තරෙනා"**ති වා "විනා"ති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතො, තස්මා නෙවිධ, න හුරං, උභයං විනාපි නෙවාති අත්ථො.

ආහරීති ඡින්නවසෙන ගණ්හි. තෙනාහ **"කණ්ඨනාළං ඡින්දී"**ති. **පරිග්ගණ්හන්තොති** සම්මසන්තො. **පරිනිබ්බුතො** දීඝරත්තං විපස්සනාය යුත්තපයුත්තභාවතො. **"අනුපවජ්ජං ඡන්නෙන භික්ඛුනා සත්ථං ආහරිත"**න්ති, **කථෙසීති** අසෙක්ඛකාලෙ බ්‍යාකරණං විය කත්වා කථෙසි.

ඉමිනාති "උපවජ්ජකුලානී"ති ඉමිනා වචනෙන. **ථෙරොති** සාරිපුත්තත්ථෙරො. **එවන්ති** එවං පුබ්බකාලෙසු සංසට්ඨවිහාරී හුත්වා ඨිතො පච්ඡා අරහත්තං පාපුණිස්සතීති ආසඞ්කන්තො පුච්ඡති. සෙසං උත්තානමෙව.

ඡන්නසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. තන්ති චක්ඛුරූපද්වයං. තෙනාහ **“චක්ඛුඤ්චෙව රූපඤ්චා”**ති. **නන්දිසමුදයාති** නන්දියා සමුදයතණ්හාය සෙසකාරණෙහි නන්දියා සමුදිති සමොධානං නන්දිසමුදයො, තස්මා නන්දිසමුදයා. තෙනාහ **“තණ්හාය සමොධානෙනා”**ති. පඤ්චක්ඛන්ධසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛස්ස සමොධානෙන සමුදිති පවත්තියෙවාති සහ සමුදයෙන දුක්ඛස්ස දස්සිතත්තා **“වට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා”**ති වුත්තං. නිරොධූපායෙන සද්ධිං නිරොධස්ස දස්සිතත්තා **“විවට්ටං මත්ථකං පාපෙත්වා”**ති. පුච්ඡානුසන්ධිආදීසු අඤ්ඤතරො න හොතීති ආහ – **“පාටියෙක්කො අනුසන්ධී”**ති.

චණ්ඩාති කොධනා. **දුට්ඨාති** දොසවන්තොති අත්ථො. **කිබ්බිසාති** පාපා. **කක්ඛළාති** දාරුණා. **සටිකමුග්ගරෙනාති** එකස්මිං පක්ඛෙ සටිකං දස්සෙත්වා කතෙන රස්සදණ්ඩෙන. සත්තානං සසනතො සත්ථං, තතො එව ජීවිතස්ස හරණතො හාරකඤ්චාති **සත්ථහාරකං. ඉන්ද්‍රියසංවරො “දමො”ති වුත්තො** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං දමනතො. **පඤ්ඤා “දමො”ති වුත්තා** කිලෙසවිසෙවිතානං දමනතො වූපසමනතො. **උපොසථකම්මං “දමො”ති වුත්තං** කායද්වාරාදීහි උප්පජ්ජනකඅසමස්ස දමනතො. **ඛන්ති “දමො”ති වෙදිතබ්බා** අක්ඛන්තියා දමනතො වූපසමනතො. තෙනාහ **“උපසමොති තස්සෙව වෙවචන”**න්ති.

එත්ථාති සුනාපරන්තජනපදෙ. **එතෙ ද්වෙති** අයං පුණ්ණත්ථෙරො තස්ස කනිට්ඨොති එතෙ ද්වෙ භාතරො. **ආහච්ච අට්ඨාසි** උළාරං බුද්ධාරම්මණං පීතිං උප්පාදෙත්වා. **සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වාති** මම්මච්ඡෙදකානම්පි අක්කොසපරිභාසානං ඛමනෙ සන්තොසභාවදීපනං, පාණිප්පහාරස්ස, ලෙඩ්ඩුප්පහාරස්ස, දණ්ඩප්පහාරස්ස, සත්ථප්පහාරස්ස, ජීවිතවොරොපනස්ස, ඛමනෙ සන්තොසභාවදීපනඤ්චාති එවං සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වා. චතූසු ඨානෙසු වසිතත්තා පාළියං වසනට්ඨානං අනුද්දෙසිකං කත්වා **“සුනාපරන්තස්මිං ජනපදෙ විහරතී”**ඉච්චෙව වුත්තං.

චතූසු ඨානෙසූති අබ්බුහත්ථපබ්බතෙ, සමුද්දගිරිවිහාරෙ, මාතුලගිරිම්හි, මකුළකාරාමවිහාරෙති ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසු. **තන්ති** වඞ්කමං ආරුය්හ කොචි භික්ඛු චඞ්කමිතුං සමත්ථො නත්ථි මහතා සමුද්දපරිස්සයෙන භාවනාමනසිකාරස්ස අනභිසම්භුණනතො. **උප්පාතිකන්ති** උප්පාතකරං මහාසඞ්ඛොභං උට්ඨපෙත්වා. **සම්මුඛෙති** අනිලපදෙසෙ. **පටිවෙදෙසුන්ති** පවෙදෙසුං.

ආරද්ධකාලතො පට්ඨායාති මණ්ඩලමාළස්ස කාතුං පට්ඨිමිතකාලතො පභුති. සච්චබන්ධෙන පඤ්චසතානි පරිපූරෙතුං **“එකූනපඤ්චසතාන”**න්ති වුත්තං. **ගන්ධකුටින්ති** ජෙතවනමහාවිහාරෙ මහාගන්ධකුටිං.

සච්චබන්ධනාමොති සච්චබන්ධෙ පබ්බතෙ චිරනිවාසිතාය ‘‘සච්චබන්ධො’’ත්වෙව ලද්ධනාමො. **අරහත්තං පාපුණීති** පඤ්චාභිඤ්ඤාපරිවාරං අරහත්තං අධිගච්ඡි. තෙනාහ **“මග්ගෙනෙවස්ස අභිඤ්ඤා ආගතා”**ති.

තස්මිං සන්නිපතිතා මහාජනා කෙචි සොතාපන්නා, කෙචි සකදාගාමිනො, කෙචි අනාගාමිනො, කෙචි අරහන්තො අහෙසුං. තත්ථාපි කෙචි තෙවිජ්ජා, කෙචි ඡළභිඤ්ඤා, කෙචි පටිසම්භිදප්පත්තා අහෙසුං. තං සන්ධාය වුත්තං **“මහාජනස්ස බන්ධනමොක්ඛො ජාතො”**ති. යෙ පන තත්ථ සරණගමනපඤ්චසීලදසසීලසමාදානෙන ලද්ධානුග්ගහා, තෙසං දෙවතානඤ්ච වසෙන **“මහන්තං බුද්ධකොලාහලං අහොසී”**ති වුත්තං.

අරුණං පන මහාගන්ධකුටියංයෙව උට්ඨපෙසි දෙවතානුග්ගහත්ථඤ්චෙව කුලානුදයාය ච. **අපායමග්ගෙ ඔතාරිතො** ‘‘කොචි ලොකස්ස සජිතා අත්ථි, තස්ස වසෙන පවත්තිසංහාරා හොන්ති, තෙනෙවායං පජා සනාථා හොති, තං යුඤ්ජති ච තස්මිං තස්මිං කම්මෙ’’ති මිච්ඡාගාහෙහි. **පරිචරිතබ්බං යාචි** ‘‘එත්ථ මයා චිරං වසිතබ්බ’’න්ති.

ඡට්ඨන්ති බාහියසුත්තං. තං **උත්තානමෙව** හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. පඨමඑජාසුත්තාදිවණ්ණනා

90-91. එජති ඡළාරම්මණනිමිත්තං කම්පතීති **එජා**. තෙනාහ **“චලනට්ඨෙනා”**ති. **ආබාධනට්ඨෙන** පීළනට්ඨෙන. **අන්තො දොසනට්ඨෙනාති** අන්තොචිත්තෙ එව පදුස්සනට්ඨෙන. **නිකන්තනට්ඨෙනාති** ඡින්දනට්ඨෙන. **හෙට්ඨා ගහිතමෙවාති** හෙට්ඨා මඤ්ඤිතසමුග්ඝාතසාරුප්පසුත්තෙ ආගතමෙව. **වුත්තනයමෙව** මඤ්ඤිතසමුග්ඝාතසුත්තෙ.

පඨමඑජාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පඨමද්වයසුත්තාදිවණ්ණනා

92-93. **ද්වයන්ති** දුකං. පාළියං ආමෙඩිතලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **"ද්වෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ"**ති. **එවමෙතන්ති** එවං අනිච්චාදිභාවෙන එතං චක්ඛුරූපඤ්චාති ද්වයං. **චලතීති** අනවට්ඨානෙන පචලති. **බ්‍යථතීති** ජරාය මරණෙන ච පවෙධති. **හෙතු චෙව** උප්පත්තිනිමිත්තත්තා. **සහගතීති** සහප්පවත්ති, තාය ගහෙතබ්බත්තා ''සඞ්ගතී''ති ඵස්සො වුත්තො. එස නයො සෙසපදද්වයෙපි. යස්මා ච සංගච්ඡමානධම්මවිමුත්තා සඞ්ගති නාම නත්ථි, තථා සන්නිපාතසමවායා, තෙසං වසෙන නිබ්බත්තො ඵස්සො තථා වුච්චතීති. තෙනාහ **"ඉමිනා"**තිආදි.

වත්ථූති චක්ඛු නිස්සයපච්චයාදිභාවෙන. **ආරම්මණන්ති** රූපං ආරම්මණපච්චයාදිභාවෙන. **සහජාතා තයො ඛන්ධා** වෙදනාදයො, තෙ සහජාතාදිපච්චයභාවෙන. **අයං හෙතූති** අයං තිවිධො හෙතු. **ඵස්සෙනාතිආදීසු** අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්මා රූපාරම්මණෙ ඵස්සෙ අත්තනො ඵුසනකිච්චං කරොන්තෙ එවං වෙදනා අනුභවනකිච්චං, සඤ්ඤා සඤ්ජානනකිච්චං කරොති, තස්මා **"ඵස්සෙන ඵුට්ඨමෙවා"**තිආදිවුත්තමෙව අත්ථං ඉදානි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන දස්සෙතුං **"ඵුට්ඨයො"**තිආදි වුත්තං. පඤ්චෙව ඛන්ධා භගවතා සමතිංසාය ආකාරෙහි වුත්තා. කස්මාති ආහ **"කථ"**න්තිආදි. රුක්ඛසාඛාසු රුක්ඛවොහාරො විය එකෙකධම්මෙපි ඛන්ධවොහාරො හොතියෙව. තෙනාහ භගවා – ''විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො''ති (යම. ඛන්ධයමක 2).

පඨමද්වයසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡන්නවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සළවග්ගො

1. අදන්තඅගුත්තසුත්තවණ්ණනා

94. **අදමිතාති** දමං නිබ්බිසෙවනභාවං අනීතා. **අගොපිතාති** සතිසඞ්ඛාතාය වතියා න රක්ඛිතා. **අපිහිතාති** සතිකවාටෙන න පිහිතා. චතූහිපි පදෙහි ඉන්ද්‍රියානං අනාවරණමෙවාහ. අධිකං වහන්තීති අධිවාහා, දුක්ඛස්ස අධිවාහා **දුක්ඛාධිවාහා**. නිරයෙසු උප්පජ්ජනකං **නෙරයිකං. ආදි**-සද්දෙන සෙසපාළිං සඞ්ගණ්හාති.

සළෙවාති ඡ-කාරස්ස ස-කාරො, ළ-කාරො පදසන්ධිකරො. **යත්ථාති** නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. **අනවස්සුතා අතින්තාති** රාගෙන අතෙමිතා.

අස්සාදිතන්ති අස්සාදං ඉතං උපගතං. තෙනාහ ''**අස්සාදවන්ත**''න්ති. **සුඛදුක්ඛන්ති** ඉට්ඨානිට්ඨං. අන්වයතීති අන්වයො, හෙතු. ඵස්සොති අන්වයො එතස්සාති **ඵස්සන්වයන්ති** ආහ – **"ඵස්සහෙතුක"**න්ති. **"අවිරුද්ධ"**ඉති විභත්තිලොපෙන නිද්දෙසො.

පපඤ්චසඤ්ඤාති තණ්හාදිසමධුපසංහතසඤ්ඤා. තෙනාහ **"කිලෙසසඤ්ඤාය පපඤ්චසඤ්ඤා නාම හුත්වා"**ති. පපඤ්චසඤ්ඤා එතෙසං අත්ථීති **පපඤ්චසඤ්ඤා,** ඉතරීතරා නරා. **පපඤ්චයන්තාති** සංසාරෙ පපඤ්චං චිරායනං කරොන්තා. **සඤ්ඤිනොති** ගෙහස්සිතසඤ්ඤාය සඤ්ඤාවන්තො. **මනොමයං විතක්කන්ති** කෙවලං මනසා සම්භාවිතං මිච්ඡාවිතක්කං. **ඉරීයතීති** ඉරියං පටිපත්තිං ඉරියති පටිපජ්ජති.

සුට්ඨු භාවිතොති සුට්ඨුභාවං සුභාවනං ඉතො භාවිතභාවිතො. **ඵුට්ඨස්ස චිත්තන්ති** තෙන යථාවුත්තඵස්සෙන ඵුට්ඨං අස්ස චිත්තං. **න විකම්පතෙ ක්වචීති** කිස්මිඤ්චි ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණෙ න කම්පති. **පාරගාති** පාරගාමිනො භවථ.

අදන්තඅගුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මාලුක්‍යපුත්තසුත්තවණ්ණනා

95. **අපසාදෙතීති** තජ්ජෙති. **උස්සාදෙතීති** උක්කංසෙති. **අයං කිර** ථෙරො මාලුක්‍යපුත්තො. **පමජ්ජිත්වාති** යොනිසොමනසිකාරස්ස අනනුයුඤ්ජනෙන පමජ්ජිත්වා.

යත්‍රාති පච්චත්තං වචනාලඞ්කාරෙ. **නාමාති** අසම්භාවනෙ අපසාදනපක්ඛෙ, උස්සාදනපක්ඛෙ පන සම්භාවනෙ. **කිං ජාතන්ති** කිං තෙන මහල්ලකභාවෙන ජාතන්ති මහල්ලකභාවං තිණායපි අමඤ්ඤමානො වදති. තෙනාහ **"යදි…පෙ…. අනුග්ගණ්හන්තො"**ති. **අනුග්ගණ්හන්තොති** අචින්තෙන්තො. මාදිසානං භගවතො ඔවාදො උපකාරාවහොති එතරහි **ඔවාදඤ්ච පසංසන්තො.**

''අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා''තිආදිනා පරිකප්පවසෙන වුත්තනිදස්සනං ''යථා එතෙසු ඡන්දාදයො න හොන්ති, එවමිතරෙසුපි පරිඤ්ඤාතෙසූ''ති නයපටිපජ්ජනත්ථං, තෙසම්පි ඉමෙහි සමානෙතබ්බත්තා. තෙන වුත්තං ''සුපිනකූපමා

කාමා’’ති (ම. නි. 1.234; 2.46; පාචි. 417; චූළව. 65).

චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තන්ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස රූපායතනං යත්තකො ගහණාකාරො, තත්තකං. කිත්තකං පමාණන්ති අත්තසංවෙදියං පරස්ස න දිසිතබ්බං, කප්පනාමත්තං රූපං. තෙනාහ **‘‘චක්ඛුවිඤ්ඤාණං හී’’**තිආදි. **රූපෙති** රූපායතනෙ. **රූපමත්තමෙවාති** නීලාදිභෙදං රූපායතනමත්තං, න නීලාදි. විසෙසනිවත්තනත්ථො හි අයං මත්ත-සද්දො. යදි එවං, **එව**-කාරො කිමත්ථියො? චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්හි රූපායතනෙ ලබ්භමානම්පි නීලාදිවිසෙසං ‘‘ඉදං නීලං නාම, ඉදං පීතං නාමා’’ති න ගණ්හාති. කුතො නිච්චානිච්චාදිසභාවත්ථන්ති සංහිතස්සපි නිවත්තනත්ථං එවකාරග්ගහණං. තෙනාහ **‘‘න නිච්චාදිසභාව’’**න්ති. **සෙසවිඤ්ඤාණෙහිපීති** ජවනවිඤ්ඤාණෙහිපි.

දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං රූපායතනස්ස දස්සනන්ති කත්වා. තෙනාහ **‘‘රූපෙ රූපවිජානන’’**න්ති. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙවාති** යත්තකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං රූපායතනෙ ගහණමත්තං, තංමත්තමෙව මෙ සබ්බං චිත්තං භවිස්සතීති අත්ථො. ‘‘රාගාදිරහෙනා’’ති වා පාඨො. **දිට්ඨං නාම** පදත්ථතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨං රූපං. **තත්ථෙවාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨමත්තෙ රූපෙ. **චිත්තත්තයං** දිට්ඨමත්තං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විය රාගාදිවිරහෙන පවත්තනතො. තෙනාහ **‘‘යථා ත’’**න්ති ආදි.

මනොද්වාරාවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරම්මණං විඤ්ඤාතන්ති අධිප්පෙතං රාගාදිවිරහෙන විඤ්ඤෙය්‍යතො. තෙනාහ **‘‘යථා ආවජ්ජනෙනා’’**තිආදි.

තදාති තස්මිං කාලෙ, න තතො පට්ඨායාති අයමෙත්ථ අත්ථොති දස්සෙති. ‘‘දිට්ඨමත්ත’’න්තිආදිනා යෙසං රාගාදීනං නිවත්තනං අධිප්පෙතං, තෙ ‘‘තෙනා’’ති එත්ථ ත-සද්දෙන පච්චාමසීයන්තීති **‘‘තෙන රාගෙන වා රත්තො’’**තිආදි වුත්තං. **තත්ථාති** විසයෙ භුම්මං, විසයභාවො ච විසයිනා සම්බන්ධවසෙන ඉච්ඡිතබ්බොති වුත්තං **‘‘පටිබද්ධො’’**තිආදි.

සතීති රූපස්ස යථාසභාවසල්ලක්ඛණා සති **මුට්ඨා** පියනිමිත්තමනසිකාරෙන අනුප්පජ්ජනතො න දිස්සති නප්පවත්තති. **අජ්ඣොසාති** අජ්ඣොසාය. **ගිලිත්වා** පරිනිට්ඨපෙත්වා අත්තනියකරණෙන.

අභිජ්ඣා ච විහෙසා චාති කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ – **‘‘අභිජ්ඣාය ච විහෙසාය චා’’**ති. අත්ථවසෙන විභත්තිපරිණාමොති ආහ – **‘‘අභිජ්ඣාවිහෙසාහී’’**ති. **ආචිනන්තස්සාති** වඩ්ඪෙන්තස්ස. **පටිස්සතොති** පතිස්සතො සබ්බත්ථ සතියා යුත්තො. **සෙවතො චාපීති** එත්ථ ච-සද්දො අපි-සද්දො ච නිපාතමත්තන්ති **‘‘සෙවන්තස්ස’’**ඉච්චෙව අත්ථො වුත්තො.

මාලුක්‍යපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරිහානසුත්තවණ්ණනා

96. **පරිහානසභාවන්ති** අනවජ්ජධම්මෙහි පරිහායනසභාවං. **අභිභවිතානීති** අභිභූතානි නිබ්බිසෙවනභාවාකාරෙන. **සරසඞ්කප්පාති** තස්මිං තස්මිං විසයෙ අනවට්ඨිතභාවෙන සඞ්කප්පා. **සංයොජනියාති** සංයොජෙතබ්බා. සංයොජනානඤ්හි පුනප්පුනං උප්පත්තියා ඔකාසං දෙන්තො කිලෙසජාතං අධිවාසෙති නාම. කිලෙසො එව **කිලෙසජාතං. ආරම්මණං** පන චිත්තෙ කරොන්තො අධිවාසෙති නාම. **ඡන්දරාගප්පහානෙන න පජහති** ආරම්මණං, කිලෙසං පන අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන එව. **අභිභවිතං ආයතනන්ති කථිතං** අධිවාසනාදිනා. ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පරිහානධම්මො හොතී’’ති **ධම්මං පුච්ඡිත්වා** තං **විභජන්තෙන භගවතා** ‘‘තඤ්චෙ භික්ඛු අධිවාසෙතී’’තිආදිනා **පුග්ගලෙන** පුග්ගලාධිට්ඨානෙන **ධම්මො දස්සිතො.**

පරිහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පමාදවිහාරීසුත්තවණ්ණනා

97. **න පිදහිත්වා** චක්ඛුන්ද්‍රියං න පිදහිත්වා සඤ්ඡාදිත්වා ඨිතස්ස. **බ්‍යාසිඤ්චතීති** කිලෙසෙහි විසෙසෙන ආසිඤ්චති. **කිලෙසතින්තන්ති** කිලෙසෙහි අවස්සුතං. **දුබ්බලපීති** තරුණා න බලප්පත්තා. **බලවපීති** උබ්බෙගා ඵරණප්පත්තා ච පීති. **දරථප්පස්සද්ධීති** කායචිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධි. **න උප්පජ්ජන්ති** පච්චයපරම්පරාය අසිද්ධත්තා. ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පමාදවිහාරී හොතී’’තිආදිනා **පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා** ‘‘පාමොජ්ජං න හොති, පාමොජ්ජං ජායතී’’තිආදිනා ච, **ධම්මෙන** ‘‘පමාදවිහාරී අප්පමාදවිහාරී’’ති ච **පුග්ගලො දස්සිතො.**

පමාදවිහාරීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සංවරසුත්තවණ්ණනා

98. **ඉදන්ති** ''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරො''ති? ඉදං වචනං. **පහාතබ්බධම්මක්ඛානවසෙනාති** පහාතබ්බධම්මස්සෙව කථනං වුත්තං. ''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරො හොතී''ති **ධම්මං පුච්ඡිත්වා** ''සන්ති, භික්ඛවෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා''තිආදිනා **ධම්මොව විභත්තො.**

සංවරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

99. **චිත්තෙකග්ගතායාති** සමථවසෙන චිත්තෙකග්ගතාය. **පරිහායමානෙති** තස්ස අලාභෙන පරිහායමානෙ. **කම්මට්ඨානන්ති** විපස්සනාකම්මට්ඨානං, සමථමෙව වා.

7. පටිසල්ලානසුත්තවණ්ණනා

100. **කම්මට්ඨානන්ති** සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානං.

8-9. පඨමනතුම්හාකංසුත්තාදිවණ්ණනා

101-102. **උපමං පරිවාරෙත්වාති** උපමං පරිහරිත්වා. **සුද්ධිකවසෙනාති** උපමාය විනා කෙවලමෙව.

10. උදකසුත්තවණ්ණනා

103. **උදකොති** තස්ස නාමං. **වෙදං** ඤාණං. සබ්බං ජිතවාති **සබ්බජි. අවඛතන්ති** නිඛතං. **උච්ඡාදනධම්මොති** උච්ඡාදෙතබ්බසභාවො. **පරිමද්දනධම්මොති** පරිමද්දිතබ්බසභාවො. **පරිහතොති** පරිහරිතො. ඔදනකුම්මාසූපචයුච්ඡාදනපරිමද්දනපදෙහීති වත්තබ්බං. උච්ඡාදනං වා පරිමද්දනමත්තමෙවාති කත්වා න ගහිතං.

උදකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියො පණ්ණාසකො.

11. යොගක්ඛෙමිවග්ගො

1. යොගක්ඛෙමිසුත්තවණ්ණනා

104. **චතූහි යොගෙහීති** කාමයොගාදීහි චතූහි යොගෙහි. **ඛෙමිනොති** ඛෙමවතො කුසලිනො. **කාරණභූතන්ති** කත්තබ්බඋපායස්ස කාරණභූතං. පරියායති පවත්තිං නිවත්තිඤ්ච ඤාපෙතීති පරියායො, ධම්මො ච සො පරියත්තිධම්මත්තා පරියායො චාති ධම්මපරියායො, තං **ධම්මපරියායං**. යස්මා පන සො තස්සාධිගමස්ස කාරණං හොති, තස්මා වුත්තං **''ධම්මකාරණ''**න්ති. **යුත්තින්ති** සමථවිපස්සනාධම්මානීති වා චතුසච්චධම්මානීති වා. ''තස්මා''ති පදං උද්ධරිත්වා – ''කස්මා''ති කාරණං පුච්ඡන්තො **''කිං අක්ඛාතත්තා, උදාහු පහීනත්තා''**ති විභජිත්වා පුච්ඡි. යස්මා පන ඡන්දරාගප්පහානං යොගක්ඛෙමිභාවස්ස කාරණං, න කථනං, තස්මා **''පහීනත්තා''**තිආදි වුත්තං.

යොගක්ඛෙමිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-10. උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා

105-113. **වෙදනාසුඛදුක්ඛන්ති** වෙදනාසඞ්ඛාතං සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච කථිතං. ''අජ්ඣත්තං සුඛං දුක්ඛ''න්ති වුත්තත්තා විමුත්තිසුඛස්ස ච සළායතනදුක්ඛස්ස ච කථිතත්තා විවට්ටසුඛං චෙත්ථ කථිතමෙවාති සක්කා විඤ්ඤාතුං. කාමං ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, න ආයතනවසෙන. එත්ථ පන වත්තබ්බං අත්ථජාතං ඛන්ධියවග්ගෙ වුත්තනයමෙවාති.

උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යොගක්ඛෙමිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ලොකකාමගුණවග්ගො

1-2. පඨමමාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා

114-115. ආවසති එත්ථ කිලෙසමාරොති **ආවාසො.** කාමගුණඅජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. කිලෙසමාරස්ස ආවාසං ගතො **වසං ගතො. තිවිධස්සාති** පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාතස්ස තිවිධස්සපි මාරස්ස. තතො එව දෙවපුත්තමාරස්සපි වසං ගතොති සක්කා විඤ්ඤාතුං.

පඨමමාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ලොකන්තගමනසුත්තවණ්ණනා

116. ලොකියන්ති එත්ථ සත්තකායභූතගාමාදීති **ලොකො,** චක්කවාළො. සඞ්ඛාරො පන ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකො. අන්තන්ති** ඔසානං. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දිත්වාති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගතියා සමානෙත්වා අවිරොධෙත්වා. **ඵොමෙස්සාමීති** පසංසිස්සාමි.

එවංසම්පත්තිකන්ති එවංසම්පජ්ජනකං එවංපස්සිතබ්බං ඉදං මම අජ්ඣෙසනං. තෙනාහ **''ඊදිසන්ති අත්ථො''**ති. **ජානං ජානාතීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානිතබ්බං ජානාති එව. න හි පදෙසඤ්ඤාණෙ ඨිතො ජානිතබ්බං සබ්බං ජානාති. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන හි අවිසෙසග්ගහණෙන ච ''ජාන''න්ති ඉමිනා නිරවසෙසං ඤෙය්‍යජාතං පරිග්ගය්හතීති තබ්බිසයාය ජානනකිරියාය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව කරණං භවිතුං යුත්තං. පකරණවසෙන ''භගවා''ති පදසන්නිධානෙන ච අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. **පස්සිතබ්බමෙව පස්සතීති** දිබ්බචක්ඛු-පඤ්ඤාචක්ඛු-ධම්මචක්ඛු-බුද්ධචක්ඛු-සමන්තචක්ඛු-සඞ්ඛාතෙහි ඤාණචක්ඛූහි පස්සිතබ්බං පස්සති එව. අථ වා **ජානං ජානාතීති** යථා අඤ්ඤෙ සවිපල්ලාසා කාමරූපපරිඤ්ඤාවාදිනො ජානන්තාපි විපල්ලාසවසෙන ජානන්ති, න එවං භගවා. භගවා පන පහීනවිපල්ලාසත්තා ජානන්තො ජානාති එව, දිට්ඨිදස්සනස්ස අභාවා පස්සන්තො පස්සති එවාති අත්ථො.

දස්සනපරිණායකට්ඨෙනාති යථා චක්ඛු සත්තානං දස්සනත්ථං පරිණෙති සාධෙති, එවං ලොකස්ස යාථාවදස්සනසාධනතොපි දස්සනකිච්චපරිණායකට්ඨෙන **චක්ඛුභූතො,** පඤ්ඤාචක්ඛුමයත්තා වා සයම්භුඤාණෙන පඤ්ඤාචක්ඛුං භූතො පත්තොති වා **චක්ඛුභූතො. ඤාණභූතොති** එතස්ස ච එවමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. ධම්මා වා බොධිපක්ඛියා, තෙහි උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ච තදුප්පාදනතො අනඤ්ඤසාධාරණං වා ධම්මං පත්තො අධිගතොති **ධම්මභූතො.** ''බ්‍රහ්මා''වුච්චති සෙට්ඨට්ඨෙන මග්ගඤාණං, තෙන උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ච තදුප්පාදනතො තඤ්ච සයම්භුඤාණෙන පත්තොති **බ්‍රහ්මභූතො.** චතුසච්චධම්මං වදතීති **වත්තා.** චිරං සච්චපටිවෙධං පවත්තෙන්තො වදතීති **පවත්තා. අත්ථං නීහරිත්වාති** දුක්ඛාදිඅත්ථං උද්ධරිත්වා. පරමත්ථං වා නිබ්බානං පාපයිතා. අමතසච්ඡිකිරියං සත්තෙසු උප්පාදෙන්තො අමතං දදාතීති **අමතස්ස දාතා.** බොධිපක්ඛියධම්මානං තදායත්තභාවතො **ධම්මස්සාමී.** පුනප්පුනං යාචාපෙන්තො භාරියං කරොන්තො **ගරුං කරොති** නාම, තථා දුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා කථෙන්තොපි.

චක්ඛුනා විජ්ජමානෙන **ලොකසඤ්ඤී හොති,** න තස්මිං අසති. න හි අජ්ඣත්තිකායතනවිරහෙන ලොකසමඤ්ඤා අත්ථි. තෙනාහ **''චක්ඛුඤ්හි ලොකො''**තිආදි. **අප්පහීනදිට්ඨීති** අසමූහතසක්කායදිට්ඨිකො ඝනවිනිබ්භොගං කාතුං අසක්කොන්තො සමුදායං විය අවයවං ''ලොකො''ති සඤ්ජානාති චෙව මඤ්ඤති ච. තථාති ඉමිනා ''ලොකොති සඤ්ජානාති චෙව මඤ්ඤති චා''ති පදත්තයං ආකඩ්ඪති. **තස්සාති** පුථුජ්ජනස්ස, චක්කවාළලොකස්ස වා. චක්ඛාදිමෙව හි සහොකාසෙන ''චක්කවාළො''ති පුථුජ්ජනො සඤ්ජානාති. **ගමනෙනාති** පදසා ගමනෙන. **න සක්කා** තෙසං අනන්තත්තා. **ලුජ්ජනට්ඨෙනාති** අභිසඞ්ඛාරලොකවසෙන ලොකස්ස අන්තං දස්සෙතුං වුත්තං. තස්ස **අන්තො** නාම නිබ්බානං. තං පත්තුං සක්කා සම්මාපටිපත්තියා පත්තබ්බත්තා. චක්කවාළලොකස්ස පන අන්තො නාම, නත්ථි තස්ස ගමනෙන අප්පත්තබ්බත්තා.

ඉමෙහි පදෙහීති ඉමෙහි වාක්‍යවිභාගෙහි පදෙහි. තානි පන අක්ඛරසමුදායලක්ඛණානීති ආහ **''අක්ඛරසම්පිණ්ඩනෙහී''**ති. **පාටියෙක්කඅක්ඛරෙහීති** තස්මිං තස්මිං පදෙ පටිනියතසන්නිවෙසෙහි විසුං විසුං චිත්තෙන ගය්හමානෙහි අක්ඛරෙහීති අත්ථො.

ගමනට්ඨෙන ''පණ්ඩා'' වුච්චති පඤ්ඤා, තාය ඉතො ගතො පත්තොති **පණ්ඩිතො,** පඤ්ඤවා. මහාපඤ්ඤතා නාම පටිසම්භිදාවසෙන වෙදිතබ්බාති ආහ **''මහන්තෙ අත්ථෙ''**තිආදි. **යථා තන්ති** එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං පඨමවිකප්පෙ, දුතියවිකප්පෙ පන පච්චාමසනන්ති ආහ **''තං බ්‍යාකත''**න්ති.

ලොකන්තගමනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාමගුණසුත්තවණ්ණනා

117. **චෙතසොති** කරණෙ සාමිවචනං. චිත්තෙන සංවුසනං නාම අනුභවොති ආහ **"චිත්තෙන අනුභූතපුබ්බා"**ති. උතුත්තයානුරූපතාවසෙන **පාසාදත්තයං,** තං වසෙන **තිවිධනාටකභෙදො.** මනොරම්මතාමත්තෙන කාමගුණං කත්වා දස්සිතං, න කාමවසෙන. න හි අභිනික්ඛමනතො උද්ධං බොධිසත්තස්ස කාමවිතක්කා භූතපුබ්බා. තෙනාහ මාරො පාපිමා –

> ''සත්ත වස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
> ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො''ති. (සු. නි. 448);

මෙත්තෙය්‍යො නාමාතිආදි අනාගතාරම්මණදස්සනමත්තං, න බොධිසත්තස්ස එවං උප්පජ්ජතීති. අත්තා පියායිතබ්බරූපො එතස්සාති **අත්තරූපො,** උත්තරපදෙ පුරිමපදලොපෙනාති **"අත්තනො හිතකාමජාතිකෙනා"**ති අත්ථො වුත්තො. **අත්තරූපෙනාති** වා පීතිසොමනස්සෙහි ගහිතසභාවෙන තුට්ඨපහට්ඨෙන උදග්ගුදග්ගෙන. **අප්පමාදොති** අප්පමජ්ජනං කුසලධම්මෙසු අඛණ්ඩකාරිතාති ආහ **"සාතච්චකිරියා"**ති. **අවොස්සග්ගොති** චිත්තස්ස කාමගුණෙසු අවොස්සජ්ජනං පක්ඛන්දිතුං අප්පදානං. පුරිමො විකප්පො කුසලානං ධම්මානං කරණවසෙන දස්සිතො, පච්ඡිමො අකුසලානං අකරණවසෙන. **ද්වෙ ධම්මාති** අප්පමාදො සතීති ද්වෙ ධම්මා. අප්පමාදො සති ච තථා පවත්තා චත්තාරො කුසලධම්මක්ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. **කත්තබ්බාති** පවත්තෙතබ්බා.

තස්මිං ආයතනෙති තස්මිං නිබ්බානසඞ්ඛිතෙ කාරණෙ පටිවෙධෙ. **තං කාරණන්ති** ඡන්නං ආයතනානං කාරණං. සළායතනං නිරුජ්ඣති එත්ථාති **සළායතනනිරොධො වුච්චති නිබ්බානං**. තෙනාහ **"නිබ්බානං. තං සන්ධාය"**තිආදි. **නිබ්බානස්මින්ති** නිබ්බානම්හි.

කාමගුණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. සක්කපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා

118-119. **දිට්ඨෙති** පච්චක්ඛභූතෙ. **ධම්මෙති** උපාදානක්ඛන්ධධම්මෙ. තත්ථ හි අත්තාති භවති සඤ්ඤා දිට්ඨි වාති අත්තභාවසඤ්ඤා. තෙනාහ – **"දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ"**ති. **''තන්නිස්සිත''**න්ති එත්ථ තං-සද්දෙන හෙට්ඨා අභිනන්දනාදිපරියායෙන වුත්තා තණ්හා පච්චාමට්ඨාති ආහ – **"තණ්හානිස්සිත"**න්ති. තං උපාදානං එතස්සාති **තදුපාදානං**. තෙනාහ – ''තංගහණ''න්තිආදි. තණ්හුපාදානසඞ්ඛාතං ගහණං එතස්සාති **තංගහණං. ඡට්ඨං උත්තානමෙව** පඤ්චමෙ වුත්තනයත්තා.

සක්කපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සාරිපුත්තසද්ධිවිහාරිකසුත්තවණ්ණනා

120. **සටෙස්සතීති** පුබ්බෙනාපරං ඝටිතං සම්බන්ධං කරිස්සති. **විච්ඡෙදන්ති** බ්‍රහ්මචරියස්ස විරොධිපච්චයසමුප්පත්තියා උච්ඡෙදං.

8. රාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා

121. යෙ ධම්මා සම්මදෙව භාවිතා බහුලීකතා විමුත්තියා අරහත්තස්ස සච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති, තෙ සද්ධාදයො සම්භාරා **විමුත්තිපරිපාචනියාති** අධිප්පෙතා. **පරිපාචෙන්තීති** පරිපාකං පරිණාමං ගමෙන්ති. **ධම්මාති** කාරණභූතා ධම්මා. **විසුද්ධිකාරණවසෙනාති** විසුද්ධිකාරණතාවසෙන, සා පන සද්ධින්ද්‍රියාදීනං කාරණතො විසුද්ධි. යථා නාම ජාතිසම්පන්නස්ස ඛත්තියකුමාරස්ස විපක්ඛවිගමෙන පක්ඛසඞ්ගහෙන පවත්තිට්ඨානසම්පත්තියා ච පරිසුද්ධි හොති, එවමෙවං දට්ඨබ්බාති දස්සෙන්තො **"වුත්තං හෙත"**න්තිආදිමාහ.

අස්සද්ධාදයොපි පුග්ගලා සද්ධාදීනං යාවදෙව පරිහානාය හොන්ති, සද්ධාදයො පාරිපූරියාව, තථා පසාදනියසුත්තන්තාදිපච්චවෙක්ඛණා, **පසාදනියසුත්තන්තා** නාම සම්පසාදනීයසුත්තාදයො. **සම්මප්පධානෙති** සම්මප්පධානසුත්තන්තෙ. **සතිපට්ඨානෙති** චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ. **ඣානවිමොක්ඛෙති** ඣානානි චෙව විමොක්ඛෙ ච උද්දිස්ස පවත්තසුත්තන්තෙ. **ගම්භීරඤාණචරියෙති** ඛන්ධායතනධාතුපටිච්චසමුප්පාදපටිසංයුත්තසුත්තන්තෙ.

කල්‍යාණමිත්තතාදයොති කල්‍යාණමිත්තතා සීලසංවරො අභිසල්ලෙඛකථා වීරියාරම්භො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤාති ඉමෙ කල්‍යාණමිත්තාදයො **පඤ්ච ධම්මා,** යෙ ''ඉධ, මෙඝිය, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො හොතී''තිආදිනා **උදානෙ** (උදා. 31) කථිතා. **ලොකං වොලොකෙන්තස්සාති** ආයස්මතො රාහුලස්ස තාසඤ්ච දෙවතානං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං පස්සන්තස්ස.

තතො යෙන අන්ධවනං, තත්ථ දිවාවිහාරාය මහාසමාගමො භවිස්සතීති. තථා හි වක්ඛති ‘‘එත්තකාති ගණනාවසෙන පරිච්ඡෙදො නත්ථී’’ති.

රුක්ඛපබ්බතනිස්සිතා **භුමට්ඨකා,** ආකාසචාරිවිමානවාසිනො **අන්තලික්ඛට්ඨකා. ධම්මචක්ඛුන්ති වෙදිතබ්බානි** චතුසච්චධම්මානං දස්සනට්ඨෙන.

රාහුලොවාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලොකකාමගුණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. ගහපතිවග්ගො

1-3. වෙසාලීසුත්තාදිවණ්ණනා

124-126. **ද්වීසූති** ඉමස්මිං ගහපතිවග්ගෙ පඨමදුතියෙසු **තතියෙ ච වුත්තත්ථමෙව** පාඨජාතං අපුබ්බං නත්ථීති අත්ථො.

4-5. භාරද්වාජසුත්තාදිවණ්ණනා

127-128. කාමං අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතා යුත්තකාලෙ පිණ්ඩං උලමානා චරන්තියෙව, අයං පන ඔදරිකො, තෙනෙව කාරණෙන පබ්බජිතොති දස්සෙන්තො **‘‘පිණ්ඩං උලමානො’’**තිආදිමාහ. **සංසන්තොවාති** භූමියං සංසන්තො එව පත්තං ඨපෙති. **පරික්ඛීණන්ති** සමන්තතො පරික්ඛීණං. **නාළිකො ...පෙ.... ජාතං,** අතිරෙකපත්තට්ඨපනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා අඤ්ඤං න ගණ්හාති. **‘‘ඉන්ද්‍රියභාවනන්ති** චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියභාවන’’න්ති කෙචි වදන්ති, තථා විපස්සනාභිනිවෙසං කත්වා උපරිවිපස්සනං වඩ්ඪෙත්වාති අධිප්පායො. අපරෙ පන ‘‘සද්ධාපඤ්චමානං ඉන්ද්‍රියානං වසෙන විපස්සනාභිනිවෙසං කත්වා තෙන සුඛෙන අභිඤ්ඤාපභානානං සම්පාදනවසෙන ඉන්ද්‍රියං භාවෙත්වා’’ති වදන්ති.

උපසඞ්කමතීති එත්ථ යථා සො රාජා උපසඞ්කමි, තං ආගමනතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **‘‘ථෙරො කිරා’’**තිආදි ආරද්ධං. **මහාපානං** නාම අඤ්ඤං කම්මං අකත්වා පානපසුතො හුත්වා සත්තාහං තදනුරූපපරිජනස්ස සුරාපිවනං. තෙනාහ **‘‘මහාපානං නාම පිවිත්වා’’**ති. **සාලිපුංසෙහීති** රත්තසාලිපුංසෙහි. **ඛය්හමානං විය** කිපිල්ලිකදංසනජාතාහි දුක්ඛවෙදනාහි. **මුඛසත්තීහි විජ්ඣිංසු** වල්ලභතාය. ඉත්ථිලොලො හි සො රාජා.

පවෙණින්ති තෙසං සමාදානපවෙණිං බ්‍රහ්මචරියපබන්ධං. **පටිපාදෙන්තීති** සම්පාදෙන්ති. **ගරුකාරම්මණන්ති** ගරුකාතබ්බආරම්මණං, අවීතික්කමිතබ්බාරම්මණන්ති අත්ථො. **අස්සාති** රඤ්ඤො. **චිත්තං අනොතරන්තන්ති** පසාදවීථිං අනොතරන්තං අනුපගච්ඡන්තං. **විහෙඨෙතුන්ති** විබාධිතුං.

ලොභස්ස අපරාපරුප්පත්තියා බහුවචනවසෙන **‘‘ලොභධම්මා’’**ති වුත්තං. **උප්පජ්ජන්තීතිපි අත්ථො යෙව,** යස්මා උප්පජ්ජමානො ලොභධම්මො අත්තනො හෙතුපච්චයෙ පරිග්ගහාපෙන්තො ජානාපෙන්තො විය සහති පවත්තතීති. **ඉමමෙව කායන්ති** එත්ථ සමූහත්ථෙ එව **කාය**-සද්දො ගබ්භාසයාදිට්ඨානෙසු උප්පජ්ජනධම්මසමූහවිසයත්තා, ඉතරෙ පන කායූපලක්ඛිතතාය ‘‘කායො’’ති වෙදිතබ්බා. **උත්තානමෙව** හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

භාරද්වාජසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සොසිතසුත්තවණ්ණනා

129. **රූපා ච මනාපාති** නීලාදිභෙදා රූපධම්මා ච මනසා මනුඤ්ඤා පියරූපා සංවිජ්ජන්ති, ඉදඤ්ච සුඛවෙදනීයස්ස ඵස්සස්ස සභාවදස්සනත්ථං. එවං **‘‘රූපා ච මනාපා උපෙක්ඛාවෙදනියා’’**ති එත්ථාපි යථාරහං වත්තබ්බං. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණ...පෙ.... ඵස්සන්ති** වුත්තං. උපනිස්සයකොටියා හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඵස්සො සුඛවෙදනීයො, න සහජාතකොටියා. තෙනාහ – **‘‘එකං ඵස්සං පටිච්ච ජවනවසෙන සුඛවෙදනා උප්පජ්ජතී’’**ති. **සෙසපදෙසූති** ‘‘සංවිජ්ජති ඛො, ගහපති, සොතධාතූ’’ති ආගතෙසු පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු.

තෙවීසති ධාතුයො කථිතා ඡන්නං ද්වාරානං වසෙන විභජ්ජගහණෙන. **වත්ථුනිස්සිතන්ති** හදයවත්ථුනිස්සිතං. පඤ්චද්වාරෙ වීසති, මනොද්වාරෙ තිස්සො **එවං තෙවීසති.**

සොසිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. හාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා

130-131. **තං ඉත්ථෙතන්ති** චක්ඛුනා යං රූපං දිට්ඨං, තං ඉත්ථන්ති අත්ථො. **තං සුඛවෙදනියන්ති** තං සුඛවෙදනාය උපනිස්සයකොටියා පච්චයභූතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චෙව, යො ච යථාරහං උපනිස්සයකොටියා වා, අනන්තරො වෙ අනන්තරකොටියා වා, සහජාතො වෙ සම්පයුත්තකොටියා වා, සුඛවෙදනාය පච්චයො ඵස්සො. තං සුඛවෙදනියඤ්ච ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනාති යොජනා. **එස නයො සබ්බත්ථ** සබ්බෙසු සෙසෙසු සත්තසු වාරෙසු. **මනොධාතුයෙව වා සමානාති** අභිධම්මනයෙන. සුත්තන්තනයෙන පන සුඤ්ඤතට්ඨෙන නිස්සත්තනිජ්ජීවට්ඨෙන ච මනොධාතුසමඤ්ඤං ලභතෙව. **අට්ඨමං උත්තානමෙව** හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

හාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා

132. **තෙපි මාණවකාත්වෙව වුත්තා,** න බ්‍රාහ්මණකුමාරා එව. **සෙලෙය්‍යකානීති** අඤ්ඤමඤ්ඤං සිලිස්සනලඞ්ඝනකීළනානි.

උපට්ඨානවසෙන ඉභං හරන්තීති **ඉබ්භා,** හත්ථිගොපකා. තෙ පන නිහීනකුටුම්බස්ස භොග්ගං උපාදාය ගහපතිභාවං උපාදාය ''ගහපතිකා''තිපි වුච්චන්තීති ආහ **''ගහපතිකා''**ති. **කණ්හාති** කණ්හාභිජාතිකා. **රට්ඨං හරන්තීති** යස්මිං රට්ඨෙ වසන්ති, තස්ස රට්ඨස්ස බලිං හරණෙන, අත්තනො වා කුටුම්බස්ස හරණෙන භරතා. **පරියායන්තාති** පරිතො සංචරන්තා කීළන්ති.

සීලජෙට්ඨකාති සීලප්පධානා. යෙ පුරාණං සරන්ති, තෙ සීලුත්තමා අහෙසුං. **ද්වාරානි** චක්ඛාදිද්වාරානි.

අපක්කමිත්වා අපෙතා විරහිතා හුත්වා. **විසමානීති** විගතසමානි දුච්චරිතසභාවානි. **නානාවිධදණ්ඩා** නානාවිධදණ්ඩනිපාතා.

අනාහාරකාති කිඤ්චි අභුඤ්ජනකා. පඞ්කො විය **පඞ්කො,** මලං. දන්තපඞ්කො පුරිමපදලොපෙන පඞ්කොති වුත්තොති **''පඞ්කො නාම දන්තමල''**න්ති වුත්තං. අජෙහි කාතබ්බකානං අකොපෙත්වා කරණං සමාදානවසෙන **වතං**. එස නයො සෙසෙසුපි. කොහඤ්ඤං නාම අත්තනි විජ්ජමානදොසං පටිච්ඡාදෙත්වා අසන්තගුණපකාසනාති ආහ – **''පටිච්ඡන්න…පෙ…. කොහඤ්ඤඤ්චෙවා''**ති. **පරික්ඛාරභණ්ඩකවණ්ණනාති** පරික්ඛාරභණ්ඩා කප්පකාති. තෙ ච ඛො අත්තනො ජීවිකත්ථාය ආමිසකිඤ්ජක්ඛස්ස අත්තනිබන්ධනත්ථාය අමොචනත්ථාය කතා.

අඛිලන්ති චෙතොඛිලරහිතං බ්‍රහ්මවිහාරවසෙන. තෙනාහ **''මුදු අථද්ධ''**න්ති.

අධිමුත්තොති අභිරතිවසෙන යුත්තපයුත්තො. **පරිත්තචිත්තොති** පරිතො ඛණ්ඩිතචිත්තො. **අප්පමාණචිත්තොති** එත්ථ ''කො අය''න්ති පටික්ඛිතුං සක්කුණෙය්‍යාචිත්තො.

ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වෙරහච්චානිසුත්තවණ්ණනා

133. බ්‍රාහ්මණිං ධම්මසවනාය චොදෙන්තො මාණවකො **''යග්ඝෙ''**ති අවොච. තෙනාහ **''යග්ඝෙති චොදනත්ථෙ නිපාතො''**ති.

වෙරහච්චානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගහපතිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. දෙවදහවග්ගො

1. දෙවදහසුත්තවණ්ණනා

134. **මනං රමයන්තාති** ආපාථගතා මනස්ස රමණවසෙන පියායිතබ්බතාවසෙන පවත්තන්තා.

2. ඛණසුත්තවණ්ණනා

135. **ඡඵස්සායතනිකාති** ඡහි ඵස්සායතනෙහි අනිට්ඨසංවෙදනියා. **ඡද්වාරඵස්සපටිවිඤ්ඤත්තීති** ඡහිපි ද්වාරෙහි ආරම්මණස්ස පටිසංවෙදනා හොතියෙව සබ්බසො දුක්ඛානුභවනතො. **තාවතිංසපුරන්ති** සුදස්සනමහානගරං. **අභාවො නාම නත්ථී** සබ්බථා සුඛානුභවනතො. **නිරයෙති** ඉමිනා දුග්ගති භවසාමඤ්ඤෙන ඉතරාපායාපි ගහිතා එව. **මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසිතුං න සක්කාති** ඉමිනා පන සබ්බෙසම්පි අච්ඡින්දිකට්ඨානානං ගහණං දට්ඨබ්බං. **ඉමෙවාති** ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ එව. **අපායොපි පඤ්ඤායති** අපායදුක්ඛසදිසස්ස දුක්ඛස්ස කදාචි පටිසංවෙදනතො. **සග්ගොපි පඤ්ඤායති** දෙවභොගසදිසසම්පත්තියා කදාචි පටිලභිතබ්බතො.

අයං කම්මභූමීති අයං මනුස්සලොකො පුරිසථාමකරණාය කම්මභූමි නාම ඨානං යොගාවට්ඨානභාවතො. තත්ථ පධානකම්මං දස්සෙන්තො **"ඉධ මග්ගභාවනා"**ති ආහ. **ඨානානීති** කාරණානි. **සංවෙජනියානීති** සංවෙගජනනානි බහූනි ජාතිආදීනි. තථා හි ජාති, ජරා, බ්‍යාධි, මරණං, අපායභවං, තත්ථපි නිරයූපපත්තිහෙතුකං, තිරච්ඡානූපපත්තිහෙතුකං, අසුරකායූපපත්තිහෙතුකං, අතීතෙ වට්ටමූලකං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකන්ති බහූනි සංවෙගවත්ථූනි පච්චවෙක්ඛිත්වා **සංවෙගජාතො** සඤ්ජාතසංවෙගො යොනිසො පධානමනුයුඤ්ජස්සු. **සංවෙගාති** සංවෙගමාපජ්ජස්සු.

ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පඨමරූපාරාමසුත්තවණ්ණනා

136. **සම්මුදිතා** සම්මොදප්පත්තා, **පමොදිතා** සඤ්ජාතපමොදා. **දුක්ඛාති** දුක්ඛවන්තො සඤ්ජාතදුක්ඛා. තෙනාහ **"දුක්ඛිතා"**ති. සුඛං එතස්ස අත්ථීති **සුඛො,** සුඛී. තෙනාහ **"සුඛිතො"**ති. **යත්තකා** රූපාදයො ධම්මා ලොකෙ **අත්ථීති වුච්චති. පස්සන්තානන්ති** සච්චපටිවෙධෙන සම්මදෙව පස්සන්තානං. **"පච්චනීකං හොති"**ති වත්වා තං පච්චනීකභාවං දස්සෙතුං **"ලොකො හී"**තිආදි වුත්තං. **අසුභාති** ''ආහු''තිපදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **සබ්බමෙතන්ති** ''සුඛං දිට්ඨමරියෙහි…පෙ…. තදරියා සුඛතො විදූ''ති ච වුත්තං. සබ්බමෙතං නිබ්බානමෙව සන්ධාය වුත්තං. නිබ්බානමෙව හි එකන්තතො සුඛං නාම.

පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩිනො තෙසඤ්ච පාසණ්ඩිභාවො පපඤ්චසූදනිට්ඨකථායං පකාසිතො එව. **කිලෙසනීවරණෙන නිවුතානන්ති** කිලෙසබන්ධා කිලෙසනීවරණං, තෙන නිවාරිතානං. **නිබ්බානදස්සනං** නාම අරියමග්ගො, තෙන තස්ස පටිච්ඡාදනඤ්ච **කාළමෙඝඅවච්ඡාදිතං විය චන්දමණ්ඩලං.**

පරිච්ඡින්දිත්වාති අසුභභාවපරිච්ඡින්දනෙන සම්මාවිඤ්ඤාණදස්සනෙන ච පරිච්ඡින්දිත්වා. **මග්ගධම්මස්සාති** අරියමග්ගධම්මස්ස.

අනුපන්නෙහීති අනු අනු අවිහාය පටිපන්නෙහි. **කො නු අඤ්ඤො ජානිතුං අරහති,** අඤ්ඤො න ජානාතීති දස්සෙති.

පඨමරූපාරාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-12. දුතියරූපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා

137-145. **සුද්ධිකං කත්වා** ගාථාබන්ධනෙන විනා කෙවලං චුණ්ණියපදවසෙනෙව. **තථා තථාති** අජ්ඣත්තිකානි බාහිරානි ච ආයතනානි අනිච්චලක්ඛණෙන දුක්ඛානත්තලක්ඛණෙහි ච යොජෙත්වා දස්සනවසෙන.

දුතියරූපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දෙවදහවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. නවපුරාණවග්ගො

1. කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා

146. සම්පති විජ්ජමානස්ස චක්ඛුස්ස තංනිබ්බත්තස්ස කම්මස්ස ච අධිප්පෙතත්තා **"න චක්ඛු පුරාණං, කම්මමෙව පුරාණ"**න්ති වත්වා යථා තස්ස චක්ඛුස්ස පුරාණපරියායො වුත්තො, තං දස්සෙන්තො ආහ – **"කම්මතො පනා"**තිආදි. **පච්චයනාමෙනාති** පුරිමජාතිසංසිද්ධත්තා ''පුරාණ''න්ති වත්තබ්බස්ස පච්චයභූතස්ස කම්මස්ස නාමෙන. **එවං වුත්තන්ති** ''පුරාණකම්ම''න්ති එවං වුත්තං. **පච්චයෙහි අභිසමාගන්ත්වා කතන්ති** තණ්හාවිජ්ජාදිපච්චයෙහි අභිමුඛභාවෙන සමාගන්ත්වා සමෙච්ච නිබ්බත්තිතං. **චෙතනායාති** කම්මචෙතනාය. **පකප්පිතන්ති** අභිසම්හිතං.

වෙදනායාති අත්තානං නිස්සාය ආරම්මණං කත්වා පවත්තාය වෙදනාය. **වත්ථූති** නිබ්බත්තිකාරණං පවත්තට්ඨානන්ති විපස්සනාපඤ්ඤාය **පස්සිතබ්බං. කම්මස්ස නිරොධෙනාති** කිලෙසානං අනුප්පාදනිරොධසිද්ධෙන කම්මස්ස නිරොධෙන. **විමුත්තිං ඵුසතීති** අරහත්තඵලවිමුත්තිං පාපුණාති. **ආරම්මණභූතො නිරොධො** නිබ්බානං **"කම්මනිරොධො"**ති වුච්චති, "කම්මං නිරුජ්ඣති එත්ථා"ති කත්වා. "ඣායථ, භික්ඛවෙ, මා පමාදත්ථා"ති වුත්තත්තා **"පුබ්බභාගවිපස්සනා කථිතා"**ති වුත්තං.

කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-5. අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා

147-150. **නිබ්බානස්සාති** නිබ්බානාධිගමස්ස, කිලෙසනිබ්බානස්සෙව වා. **උපකාරපටිපදන්ති** උපකාරාවහං පටිපදං. **චතූසූති** දුතියාදීසු චතූසු. නිබ්බානසප්පායා පටිපදා දෙසිතාති කත්වා **"සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කථිතා"**ති වුත්තං.

අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-7. අන්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා

151-152. අන්ත-සද්දො සමීපත්ථෙ වත්තති "උදකන්තං වනන්ත"න්තිආදීසු, කිලෙසො පන අතිආසන්නෙ වසති අබ්භන්තරවුත්තිතායාති **"අන්තෙවාසික"**න්ති වුත්තො විභත්තිඅලොපෙන යථා "වනෙකුසලො, කූලෙරුක්ඛා"ති. තෙනාහ – **"අනන්තෙවාසිකන්ති අන්තොවසනකිලෙසවිරහිත"**න්ති. **ආවරණකකිලෙසවිරහිතන්ති** සමුදාචරණකිලෙසරහිතං. **අන්තො අස්ස වසන්තීති** අස්ස පුග්ගලස්ස අන්තො අබ්භන්තරෙ චිත්තෙ වසන්ති පවත්තන්ති. **තෙ එතං අධිභවන්තීති** තෙ කිලෙසා එතං පුග්ගලං අභිභවිත්වා අත්තනො වසෙ වත්තෙන්ති. තෙනාහ – **"අජ්ඣොත්ථරන්ති සික්ඛාපෙන්ති වා"**ති. **තෙහි ආචරියෙහීති** තෙහි කිලෙසසඞ්ඛාතෙහි සත්තෙ අත්තනො ගතියං ඨපෙන්තෙහි ආචරියෙහි. **සත්තමං හෙට්ඨා කථිතනයමෙවාති** යස්මා හෙට්ඨා ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, ඉධ ආයතනවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

අන්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අත්ථිනුඛොපරියායසුත්තවණ්ණනා

153. පරියායති පරිගච්ඡති ඵලං එතස්සාති **පරියායො** හෙතූති ආහ – **"යං පරියායන්ති යං කාරණ"**න්ති. පච්චක්ඛදිට්ඨෙ අවිපරීතෙ අත්ථෙ පවත්තසද්ධා **පච්චක්ඛසද්ධා** යථා "සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො"ති (ම. නි. 1.288) ච. **එවං කිරාති** ඉති කිරාය උප්පන්නො සද්දහනාකාරො සද්ධාපතිරූපකො. **එතන්ති** "අඤ්ඤත්‍රෙව සද්ධායා"ති එතං වචනං . **රුචාපෙත්වාති** කිඤ්චි අත්ථං අත්තනො මතියා රොචෙත්වා. **ඛමාපෙත්වාති** තස්සෙව වෙවචනං, චිත්තං තථා ඛමාපෙත්වා. තෙනාහ – **"අත්ථෙතන්ති ගහණාකාරො"**ති. පරම්පරාගතස්ස අත්ථස්ස එවං කිරස්සාති **අනුස්සවනං. කාරණං චින්තෙන්තස්සාති** යුත්තිං චින්තෙන්තස්ස. **කාරණං උපට්ඨාතීති** "සාධූ"ති අත්තනො චිත්තස්ස උපතිට්ඨති. **අත්ථෙතන්ති** "එතං කාරණං එවමයමත්ථො යුජ්ජතී"ති චිත්තෙන **ගහණං. ආකාරපරිවිතක්කොති** යුත්තිපරිකප්පනා. **ලද්ධීති** නිච්ඡයෙන ගහණං, සා ච ඛො දිට්ඨි අයාථාවග්ගහණෙන අඤ්ඤාණමෙවාති දට්ඨබ්බං. **තන්ති** ලද්ධිං. **අත්ථෙසාති** එසා ලද්ධි මම උප්පන්නා අත්ථි යුත්තරූපා හුත්වා උපලබ්භති. එවං ගහණාකාරො **දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති නාම,** පඨමුප්පන්නලද්ධිසඞ්ඛාතාය දිට්ඨියා නිජ්ඣානං ඛමනාකාරො **දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති නාම. පඤ්ච ඨානානීති** යථාවුත්තානි සද්ධාදීනි පඤ්ච කාරණානි. **මුඤ්චිත්වා** අග්ගහෙත්වා. හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣානං රාගාදීනං අභාවං සන්ධාය "නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං රාගදොසමොහො"ති අයං සෙක්ඛානං පච්චවෙක්ඛණා, සබ්බසො අභාවං සන්ධාය අසෙක්ඛානන්ති ආහ – **"සෙක්ඛාසෙක්ඛානං පච්චවෙක්ඛණා කථිතා"**ති. "සන්තං වා අජ්ඣත්ත"න්තිආදිනා **සෙක්ඛානං,** "අසන්තං වා අජ්ඣත්ත"න්තිආදිනා **අසෙක්ඛානං පච්චවෙක්ඛණා කථිතාති** දට්ඨබ්බං.

අත්ථිනුඛොපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා

154-155. "සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරථා"තිආදීසු (ම. නි. 1.64) විය පරිපුණ්ණත්ථො ඉධ **සම්පන්න-**සද්දොති ආහ **"පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො"**ති. ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතත්තා පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො නාම හොතීති සම්බන්ධො. එවං සති සමන්නාගමසම්පත්ති වුත්තා හොතීති ආසඞ්කන්තො **"චක්ඛාදීනි වා"**තිආදිමාහ. **තං සන්ධායාති**

දුතියවිකප්පෙන වුත්තමත්ථං සන්ධාය. හෙට්ඨා ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, ඉධ ආයතනවසෙනාති ආහ **“වුත්තනයමෙවා”**ති.

ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවපුරාණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියො පණ්ණාසකො.

16. නන්දික්ඛයවග්ගො

1-4. අජ්ඣත්තනන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා

156-159. **අත්ථතොති** සභාවතො. ඤාණෙන අරියතො ඤාතබ්බතො **අත්ථො,** සභාවොති. එවඤ්හි අභිජ්ජනසභාවො නන්දනට්ඨෙන **නන්දී,** රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො. විමුත්තිවසෙනාති** විමුත්තියා අධිගමවසෙන. **එත්ථාති** ඉමස්මිං පඨමසුත්තෙ. **දුතියාදීසූති** දුතියතතියචතුත්ථෙසු. **උත්තානමෙව** හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

අජ්ඣත්තනන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා

160-161. සමාධිවිකලානං චිත්තෙකග්ගතං ලභන්තානං, පටිසල්ලානවිකලානං කායවිවෙකඤ්ච චිත්තෙකග්ගතඤ්ච ලභන්තානන්ති යොජනා. **පාකටං හොතීති** විභූතං හුත්වා උපට්ඨාති. **ඔක්ඛායති පච්චක්ඛායතීති** චතුසච්චධම්මානං විභූතභාවෙන උපට්ඨානස්ස කථිතත්තා වුත්තං – **“ද්වීසුපි…පෙ…. කථිතා”**ති.

ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-9. කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

162-164. අනිච්චානුපස්සනාදයො එව **විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා** නාම. ථෙරස්ස තදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි න පරිපාකං උපගතානි, ථෙරො ඉමාහි දෙසනාහි ඉන්ද්‍රියපරිපාකමගමාසි.

කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10-12. මිච්ඡාදිට්ඨිපහානසුත්තාදිවණ්ණනා

165-167. **පාටියෙක්කන්ති** විසුං විසුං. **වුත්තනයෙනෙවාති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අපුබ්බස්ස වත්තබ්බස්ස අභාවා.

මිච්ඡාදිට්ඨිපහානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නන්දික්ඛයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

17. සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො

1-60. අජ්ඣත්තඅනිච්චඡන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

168-227. ‘‘යං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, තත්‍ර වො ඡන්දො පහාතබ්බො’’තිආදිනා තෙසං තෙසං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන සට්ඨි සුත්තානි කථිතානි , තානි ච පෙය්‍යාලනයෙන දෙසනං ආරුළ්හානීති **“සට්ඨිපෙය්‍යාලො නාම හොතී”**ති වුත්තං. තෙනාහ **“යානි පනෙත්ථා”**තිආදි.

අජ්ඣත්තඅනිච්චඡන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

18. සමුද්දවග්ගො

1. පඨමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා

228. යදි ''දුප්පූරණට්ඨෙන සමුද්දනට්ඨෙනා''ති ඉමිනා අත්ථද්වයෙන සාගරො ''සමුද්දො''ති වුච්චති, චක්ඛුස්සෙවෙතං නිප්පරියායතො යුජ්ජතීති දස්සෙතුං **''යදී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **දුප්පූරණට්ඨෙනාති** පූරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවෙන. **සමුද්දනට්ඨෙනාති** සබ්බසො උපරූපරිපක්ඛිත්තගමනෙන. මහාගඞ්ගාදිමහානදීනං මහතා උදකොඝෙන අනුසංවච්ඡරං අනුපක්ඛන්දමානොපි හි සමුද්දො පාරිපූරිං න ගච්ඡති, යඤ්ච භූමිපදෙසං ඔත්ථරති, තං සමුද්දභාවං නෙති, අභාවං වා පාපුණාති අපයාතෙ සමුද්දොදකෙ, තං වා අනුදකභාවපත්තියා අතථමෙව හොති. කාමඤ්චෙස දුප්පූරණට්ඨො සමුද්දනට්ඨො සාගරෙ ලබ්භති, තථාපි තං ද්වයං චක්ඛුස්මිංයෙව විසෙසතො ලබ්භතීති දස්සෙන්තො **''තස්ස හී''**තිආදිමාහ. **සමොසරන්තන්**ති සබ්බසො නීලාදිභාගෙහි ඔසරන්තං, ආපාථං ආගච්ඡන්තන්ති අත්ථො. **කාතුං න සක්කොති** දුප්පූරණීයත්තා. **සදොසගමනෙන ගච්ඡති** සත්තසන්තානස්ස දූසනතො. දූසනට්ඨතා චස්ස චක්ඛුද්වාරිකතණ්හාවසෙන වෙදිතබ්බා. යථා සමුද්දෙ අපරාපරං පරිවත්තමානො ඌමියා වෙගො සමුද්දස්සාති වුච්චති, එවං චක්ඛුසමුද්දස්ස පුරතො අපරාපරං පරිවත්තමානං නීලාදිභෙදං රූපාරම්මණං චක්ඛුස්සාති වත්තබ්බතං අරහති අනඤ්ඤසාධාරණත්තාති වුත්තං **''රූපමයො වෙගො''**ති. **අසමපෙක්ඛිතෙති** සම්මාදස්සනෙ රූපෙ මනාපභාවං අමනාපභාවඤ්ච ගහෙත්වා, ''ඉදං නාම මයා දිට්ඨ''න්ති අනුපධාරෙන්තස්ස කෙවලං සමූහඝනවසෙන ගණ්හන්තස්ස ගහණං අසමපෙක්ඛනං. **සහතීති** අධිභවති, තංනිමිත්තං කඤ්චි විකාරං නාපජ්ජති.

ඌමීති වීචියො. **ආවට්ටො** ආවට්ටනවසෙන පවත්තං උදකං. ගාහරක්ඛසමකරාදයො **ගාහරක්ඛසො**. යථා සමුද්දෙ ඌමියො උපරූපරි වත්තමානා අත්තනි පතිතපුග්ගලං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්ති, තථා ආවට්ටගාහරක්ඛසා. එවමෙතෙ රාගාදයො කිලෙසා සයං උප්පන්නකසත්තෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්ති, කිලෙසුප්පත්තිනිමිත්තතාය සත්තානං අනයබ්‍යසනාපත්තිහෙතුභූතස්ස ඌමිභයස්ස ආරම්මණවසෙන චක්ඛුසමුද්දො ''සඋමිසාවට්ටො සගාහො සරක්ඛසො''ති වුත්තො.

ඌමිභයන්ති එත්ථ භායති එතස්මාති භයං, ඌමිව භයං ඌමිභයං. කුජ්ඣනට්ඨෙන **කොධො**. ස්වෙව චිත්තස්ස ච අභිමද්දනවසෙනුප්පාදනත්ථෙන දළ්හං ආයාසනට්ඨෙන **උපායාසො**. එත්ථ ච අනෙකවාරං පවත්තිත්වා සත්තෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා සීසං උක්ඛිපිතුං අදත්වා අනයබ්‍යසනනිප්ඵාදනෙන කොධූපායාසස්ස **ඌමිසදිසතා** දට්ඨබ්බා. තථා කාමගුණා කිලෙසාභිභූතෙ සත්තෙ මානෙ විය රූපාදිවිසයසඞ්ඛාතෙ අත්තනි සංසාරෙත්වා යථා තතො බහිභූතෙ නෙක්ඛම්මෙ චිත්තම්පි න උප්පජ්ජති, එවං ආවට්ටෙත්වා බ්‍යසනාපාදනෙන **ආවට්ටසදිසතා** දට්ඨබ්බා. යදා පන ගාහරක්ඛසො ආරක්ඛරහිතං අත්තනො ගොචරභූමිගතං පුරිසං අභිභුය්‍ය ගහෙත්වා අගොචරෙ ඨිතම්පි ගොචරං නෙත්වා භෙරවරූපදස්සනාදිනා අත්තනො උපක්කමං කාතුං අසමත්ථං කත්වා අන්වාවිසිත්වා වණ්ණබලභොගආයුසුඛෙහි වියොජෙත්වා මහන්තං අනයබ්‍යසනං ආපාදෙති, එවං මාතුගාමොපි යොනිසොමනසිකාරරහිතං අවීරපුරිසං අත්තනො රූපාදීහි පලොභනවසෙන අභිභුය්‍ය ගහෙත්වා වා වීරජාතියම්පි ඉත්ථිකුත්තභූතෙහි අත්තනො භාවභාවවිලාසෙහි ඉත්ථිමායාය අන්වාවිසිත්වා වා අවසං අත්තනො උපකාරධම්මෙ සීලාදයො සම්පාදෙතුං අසමත්ථං කරොන්තො ගුණවණ්ණාදීහි වියොජෙත්වා මහන්තං අනයබ්‍යසනං ආපාදෙති, එවං මාතුගාමස්ස **ගාහරක්ඛසසදිසතා** දට්ඨබ්බා. **ඌමිභයන්ති** ලක්ඛණවචනං . යථා හි ඌමි භායිතබ්බට්ඨෙන භයං, එවං ආවට්ටගාහරක්ඛසාපීති ඌමිආදිභයෙන සභයන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අන්තං** අවසානං ගතො, එවං පාරං නිබ්බානං ගතොති වුච්චති.

පඨමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා

229-230. කිලෙසානං අල්ලභාවූපනයනන්ති ආහ **''තෙමනට්ඨෙනා''**ති. **අරියසාවකෙති** අනාගාමිනො. තෙ හි කාමභවවසෙන අතින්තතාය න සමුන්නා. **තයො මච්චූති** කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමාරෙ. **තිහි උපධීහීති** කිලෙසාභිසඞ්ඛාරකාමගුණානං වසෙන තීහි උපධීහි. ඛන්ධූපධිනා පන සො න නිරූපධි සඋපාදිසෙසස්සෙව නිබ්බානස්ස අධිගතත්තා. **ගතොති** පටිපත්තිගමනෙන ගතො.

දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-6. ඛීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

231-233. **අප්පහීනට්ඨෙනාති** මග්ගෙන අසමුග්ඝාටිතභාවෙන. **අත්ථීති** විජ්ජති. සති පච්චයෙ විජ්ජමානකිච්චකරණතො පරියුට්ඨානං අප්පකං මූසිකාවිසං විය **පරිත්තං නාම හොති** අප්පානුභාවත්තා. **එවරූපාපීති** අප්පකාපි. **අස්සාති** අප්පහීනකිලෙසස්ස. **අධිමත්තානන්ති** ඉට්ඨානං රජනීයානං, වත්ථුවසෙන පරිත්තකම්පි

ඉට්ඨාරම්මණං අධිමත්තමෙව. තෙනාහ **‘‘නඛපිට්ඨිප්පමාණම්පී’’**තිආදි. **දහරොතිආදීනි තීණිපි** පදානි. **ආභින්දෙය්‍යාති** භින්දෙය්‍ය. **තං උභයන්ති** තං චක්ඛුරූපන්ති උභයම්පි ආයතනං.

ඛීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උදායීසුත්තවණ්ණනා

234. **ඉතිපීති** ඉමිනාපි කාරණෙන. **අනිච්චෙනාති** අනිච්චභාවෙන අනත්තලක්ඛණං කථිතං. යස්මා හෙතුපච්චයා විඤ්ඤාණස්ස උප්පත්ති සති ච උප්පාදෙ නිරොධෙන භවිතබ්බං, උප්පාදවයවන්තතාය අනිච්චං විඤ්ඤාණං, යදි ච අත්තා සියා පච්චයෙහි විනා සිජ්ඣෙය්‍ය, න ච තථාස්ස සිද්ධි, තස්මා ‘‘විඤ්ඤාණං අනත්තා’’ති අනිච්චතාය අනත්තතා කථිතා.

උදායීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා

235. කිලෙසානං අනු අනු බ්‍යඤ්ජනතො පරිබ්‍යත්තියා උප්පත්තිපච්චයභාවතො **අනුබ්‍යඤ්ජනං,** හත්ථපාදාදිඅවයවාති ආහ – ‘‘හත්ථා සොභනා’’තිආදි. **නිමිත්තග්ගාහොති** කිලෙසුප්පත්තියා නිමිත්තභූතො ගාහො. **සංසන්දෙත්වා ගහණන්ති** අවයවෙ සමොධානෙත්වා ‘‘ඉත්ථිපුරිසො’’තිආදිනා එකජ්ඣං ගහණං. **විභත්තිගහණන්ති** විභාගෙන අනවසෙසග්ගහණං. **කුම්භීලසදිසොති** කුම්භීලගාහසදිසො. තෙනාහ – **‘‘සබ්බමෙව ගණ්හාතී’’**ති හත්ථපාදාදීසු තං තං කොට්ඨාසං විභජිත්වා **ගහණං රත්තපාසදිසො** ජලූකගාහසදිසො. **එකජවනවාරෙපි ලබ්භන්තීති** ඉදං චක්ඛුද්වාරානුසාරෙන උප්පන්නමනොද්වාරිකජවනං සන්ධාය වුත්තං.

නිමිත්තස්සාදෙන ගන්ථිතන්ති යථාවුත්තෙ නිමිත්තෙ අස්සාදගාහෙන ගන්ථිතං සම්බද්ධං. **භවඞ්ගෙනෙවාති** මූලභවඞ්ගෙනෙව. **කිලෙසභයං දස්සෙන්තොති** තථා කිලෙසුප්පත්තියා සති අකුසලචිත්තෙන අන්තරිතං චෙ මරණචිත්තං භවෙය්‍ය, එකන්තතො නිරයෙ වා තිරච්ඡානයොනියා වා උප්පත්ති සියාති කිලෙසානං භායිතබ්බං දස්සෙන්තො. **‘‘සමයවසෙන වා එවං වුත්ත’’**න්ති වත්වා තමත්ථං විවරන්තො **‘‘චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්හී’’**තිආදිමාහ. **රත්තචිත්තං වාති** රාගවසෙන රත්තචිත්තං වා. දුට්ඨචිත්තෙන කථං ආරම්මණරසානුභවනන්ති? දොමනස්සවෙදනුප්පත්ති එව තස්ස ආරම්මණරසානුභවනං දට්ඨබ්බං. **ඉමස්ස සමයස්සාති** මරණසමයස්ස.

උභින්නං නාසච්ඡිද්දානං මජ්ඣෙ ඨිත-අට්ඨිතුදනං සහ බුරට්ඨයෙන ඡින්දනං. **දණ්ඩකවාසීති** දීඝදණ්ඩකා මහාවාසි. **නිපජ්ජිත්වා නිද්දොක්කමනන්ති** ඉමිනා පචලායිකනිද්දං පටික්ඛිපති. තත්ථ හි කදාචි අන්තරා මිච්ඡාවිතක්කානං සල්ලකානං අවසරො සියා, නත්ථෙව නිපජ්ජිත්වා මහානිද්දං ඔක්කන්තකාලෙ. **විතක්කානන්ති** මිච්ඡාවිතක්කානං.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පඨමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

236-237. නවමං ‘‘පඤ්ඤායතී’’ති වුච්චමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තන්ති ආහ – **‘‘දසමෙ න හොතීති වුච්චමානෙ’’**තිආදි. එත්තකමෙව හි ද්වින්නං සුත්තානං විසෙසොති.

පඨමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුද්දවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

19. ආසීවිසවග්ගො

1. ආසීවිසොපමසුත්තවණ්ණනා

238. යෙ භික්ඛූ තදා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා, තෙසු කෙචි එකවිහාරිනො, කෙචි අත්තදුතියා, කෙචි අත්තතතියා, කෙචි අත්තචතුත්ථා, කෙචි අත්තපඤ්චමා හුත්වා අරඤ්ඤායතනෙසු විහරන්තීති වුත්තං – **‘‘එකචාරික… පෙ…. පඤ්චචාරිකෙ’’**ති. සමානජ්ඣාසයතා **සභාගවුත්තිනො. කම්මට්ඨානානුයුඤ්ජනස්ස කාරකෙ**. තතො එව තත්ථ **යුත්තපයුත්තෙ. පුග්ගලජ්ඣාසයෙන** කාරණභූතෙන. **පච්චයභූතන්ති** අපස්සයභූතං. ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ’’ති ආරභිත්වා යාව ‘‘තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො’’ති අයං මාතිකානික්ඛෙපො. තෙසං මාතිකාය

විත්ථාරභාජනං. **වාසනා භවිස්සතීති** වාසනාවහං භවිස්සති. **සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො වියාති**ආදි ඉමිස්සා දෙසනාය අනඤ්ඤසාධාරණතාය සුදුක්කරභාවදස්සනං.

මඤ්චවට්ටියෙසු මඤ්චසමඤ්ඤා විය මුඛට්ඨං විසං ''මුඛ''න්ති අධිප්පෙතං. සුක්ඛකට්ඨසදිසභාවාපාදනතො ''කට්ඨ''න්ති වුච්චතීති කට්ඨං මුඛං එතස්සාති **කට්ඨමුඛො,** දංසනාදිනා කට්ඨසදිසභාවකරො සප්පො. අථ වා කට්ඨසදිසභාවාපාදනතො කට්ඨං විසං වා මුඛෙ එතස්සාති **කට්ඨමුඛො.** ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉමෙ චත්තාරොති** ඉමෙ විසකිච්චභෙදෙන චත්තාරො. ඉදානි තං නෙසං විසකිච්චභෙදං දස්සෙතුං **''තෙසූ''**තිආදි වුත්තං. **අයසූලසමප්පිතං වියාති** අබ්භන්තරෙ අයසූලං අනුප්පවෙසිතං විය. **පක්කපූතිපනසං වියාති** පච්චිත්වා කාලාතික්කමෙ කුථිතපනසඵලං විය. **චඞ්ගවාරෙති** රජකානං ඛාරපරිස්සාවනෙ සුරාපරිස්සාවනෙ වා. අනවසෙසං ඡිජ්ජනෙන **අසනිපාතට්ඨානං විය. මහානිබාදනෙනාති** මහන්තෙන නිබාදනෙන.

විසවෙගවිකාරෙනාති විසවෙගගතෙන විකාරෙන. **වාතෙනාති** තස්ස සප්පස්ස සරීරං ඵුසිත්වා උග්ගතවාතෙන. නාසවාතෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **පුග්ගලපණ්ණත්තිවසෙනාති** තෙසංයෙව සොළසන්නං සප්පානං ආගතවිසොතිආදිපුග්ගලනාමස්ස වසෙන **චතුසට්ඨී හොන්ති** පච්චෙකං චතුබ්බිධභාවතො. **ආගතවිසොති** ආගච්ඡවිසො, සීඝතරං අභිරුහනවිසොති අත්ථො. **ඝොරවිසොති** කක්ඛළවිසො, දුත්තිකිච්ඡවිසො. **අයං සීතඋදකං විය හොති** ගාළ්හදුබ්බිනිම්මොචයභාවෙන. උදකසප්පො හි ඝොරවිසො හොති යෙවාති වුත්තං – **''උදකසප්පාදීනං විසං විය''**ති. **පඤ්ඤායතීති** ගණ්ඩපිළකාදිවසෙන පඤ්ඤායති. **අනෙළකසප්පො** නාම මහාආසීවිසො. **නීලසප්පො** නාම සාඛවණ්ණො රුක්ඛග්ගාදීසු විචරණකසප්පො. **ඉමිනා උපායෙනාති** යොයං කට්ඨමුඛෙසු දට්ඨවිසානංයෙව ''ආගතවිසො නො ඝොරවිසො''තිආදිනා චතුබ්බිධභාවො වුත්තො, ඉමිනා උපායෙන. **කට්ඨමුඛෙ දට්ඨවිසාදයොති** කට්ඨමුඛෙසු දට්ඨවිසො, ඵුට්ඨවිසො, වාතවිසොති තයො, **පූතිමුඛාදීසු ච දට්ඨවිසාදයො** චත්තාරො චත්තාරො වෙදිතබ්බො.

එකෙකන්ති චතුසට්ඨියො එකෙකං. **චතුධාති** අණ්ඩජාදිවිභාගෙන චතුධා විභජිත්වා. **ඡපණ්ණාසානීති** ඡපණ්ණාසාධිකානි. **ගතමග්ගස්සාති** යථාවුත්තසඞ්ඛ්‍යාගතමග්ගස්ස **පටිලොමතො සංඛිප්පමානා** අනුක්කමෙන චත්තාරොව හොන්ති. **කුලවසෙනාති** කට්ඨමුඛාදිජාතිවසෙන.

සකලකායෙ ආසිඤ්චිත්වා විය ඨපිතවිසාති හි තෙසං ඵුට්ඨවිසතා, වාතවිසතා වුච්චති. **එවන්ති** ''ආසිත්තවිසා''තිආදිනා. **එත්ථාති** ආසීවිසසද්දෙ **වචනත්ථො** නිරුත්තිනයෙන **වෙදිතබ්බො. උග්ගතතෙජාති** උදග්ගතෙජා, අත්තනො විසතෙජෙන නෙසං කුරුරදබ්බතා වා. **දුන්නිම්මද්දනවිසාති** මන්තාගදෙහි අනිම්මද්දනීයවිසා. **චත්තාරො ආසීවිසාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො. තෙනෙත්ථ අවසෙසපාළිං සඞ්ගණ්හාති.

ආසීවිසෙසූති ඉමෙ ආසීවිසා දට්ඨවිසා එවාති වෙදිතබ්බා. **සරීරට්ඨකෙසුයෙවාති** තෙන පුරිසෙන තෙසං කස්සචි අනිට්ඨස්ස අකතත්තා ආයුසෙසස්ස ච විජ්ජමානත්තා නං න දංසිංසූති දට්ඨබ්බං. **පුච්ඡි** යථාභූතං පවෙදෙතුකාමො. **දූරුපට්ඨාහාති** දූරුපට්ඨානා. **සොත්ථිමග්ගොති** සොත්ථිභාවස්ස උපායො.

අන්තරචරොති අන්තරං චරො සුඛසත්තු විස්සාසඝාතී. තෙනාහ **''වධකො''**ති. ඉදානි තාසං පෙසනෙ කාරණං දස්සෙතුං **''පඨම''**න්තිආදි වුත්තං. අභිමුඛගතං විය **අභිමුඛගතං.** ඊදිසීපි හි වචොයුත්ති ලොකෙ නිරූපියති සන්තියං පුරිසං ඨපෙතීති විය. තස්මා **අභිමුඛගතන්ති** අභිමුඛං තෙන සම්පත්තන්ති අත්ථො. **වඞ්කසණ්ඨානං එලකං** රුක්ඛමූලෙ ආගතාගතානං නිසීදනත්ථාය **අත්ථතං.**

අරිත්තහත්ථො පුරිසො සන්තාරෙති එතායාති **සන්තාරණී.** ඔරිමතීරතො උත්තරණාය සෙතු **උත්තරසෙතු.** එකෙන ද්වීහි වා ගන්තබ්බො රුක්ඛමයො සෙතු **රුක්ඛසෙතු.** ජඞ්ඝසත්ථෙන ගමනයොග්ගො සෙතු **ජඞ්ඝසෙතු.** සකටෙන ගන්තුං සක්කුණෙය්‍යො **සකටසෙතු. න ඛො එස බ්‍රාහ්මණො** පරමත්ථතො. තදත්ථො පන එකදෙසෙන සම්භවතීති තථා වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''එත්තකානං පච්චත්ථිකානං බාහිතත්තා''**ති ආහ. **දෙසනන්ති** උද්දෙසදෙසනං. **විනිවත්තෙන්තොති** පටිසංහරන්තො. **න ලද්ධො වතාසීති** න ලද්ධො වත ආසි.

රාජා විය කම්මං සත්තෙසු ඉස්සරියස්ස වත්තාපනතො. **රාජා...පෙ.... පුථුජ්ජනො** වට්ටදුක්ඛසඞ්ඛාතාපරාධතාය. **ඤාණපලායනෙනාති** මහාභූතෙහි නිබ්බින්දිත්වා විරජ්ජිත්වා විමුච්චිතුකාමතාවසෙන උප්පන්නඤාණපලායනෙ මග්ගාධිගමසිද්ධෙනෙව ඤාණපලායනෙන. එවඤ්හෙත්ථ උපමාසංසන්දනං මත්ථකං පාපිතමෙව හොති.

යථෙව හීතිආදිනා එකදෙසනාසමුදායස්ස නිදස්සනං ආරද්ධං. යථාවුත්තවචනං අට්ඨකථාචරියානං වචනෙන සමත්ථෙති **''පත්ථද්ධො භවතී''**තිආදිනා. තත්ථ **කට්ඨමුඛෙන වාති වා**-සද්දො උපමත්ථො. යථා කට්ඨමුඛෙන සප්පෙන දට්ඨො පත්ථද්ධො හොති, එවං පථවීධාතුප්පකොපෙන සො කායො කට්ඨමුඛෙව හොති, කට්ඨමුඛගතො විය පත්ථද්ධො හොතීති අත්ථො. අථ වා **වා**-සද්දො අවධාරණත්ථො. සො ''පථවීධාතුපකොපෙන වා''ති එවං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – කට්ඨමුඛෙන දට්ඨොපි කායො පථවීධාතුප්පකොපෙනෙව පත්ථද්ධො

හොති, තස්මා පථවීධාතුයා අවියුත්තො සො කායො සබ්බදා කට්ඨමුඛගතො විය හොතීති. වා-සද්දො වා අනියමත්ථො. තත්‍රායමත්ථො – කට්ඨමුඛෙන දට්ඨො කායො පත්ථද්ධො හොති වා, න වා මන්තාගදවසෙන. පථවීධාතුප්පකොපෙන පන මන්තාගදරහිතො සො කායො කට්ඨමුඛගතො විය හොති එකන්තපත්ථද්ධොති. තත්ථ **කායොති** පකතිකායො. **පූතිකොති** කුථිතො. **සන්තත්තොති** සබ්බසො තත්තො මහාදාහප්පත්තො. **සඤ්ඡින්නොති** සබ්බසො ඡින්නො චුණ්ණවිචුණ්ණභූතො. යදා කායො පත්ථද්ධාදිභාවප්පත්තො හොති, තදා පුරිසො කට්ඨමුඛාදිසප්පස්ස මුඛෙ වත්තමානො විය හොතීති අත්ථො.

විසෙසතොති කට්ඨමුඛාදිවිසෙසතො ච පථවීආදිවිසෙසතො ච. **අනත්ථග්ගහණතොති**ආදි අචෙතනෙසුපි භූතෙසු සචෙතනෙසු විය අනත්ථාදීනං පච්චක්ඛතාය නිබ්බෙදජනනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ **ආසයතොති** පවත්තිට්ඨානතො. **එතෙසන්ති** මහාභූතානං. **සදිසතාති** වම්මිකාසයසුසිරගහනසඞ්කාරට්ඨානාසයතාය ච සදිසතා.

පච්චත්තලක්ඛණවසෙනාති විසුං විසුං ලක්ඛණවසෙන. පථවීආදීනං කක්ඛළභාවාදි, තංසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස කක්ඛළභාවාපාදනාදිනා විකාරුප්පාදනතො **විසවෙගවිකාරතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.**

අනත්ථාති බ්‍යසනා. **බ්‍යාධින්ති** කුට්ඨාදිබ්‍යාධිං. **භවෙ ජාතාභිනන්දිනොති** භවෙසු ජාතියා අභිනන්දනසීලා. පඤ්චවොකාරෙ හි ජාතියා අභිනන්දනා නාම මහාභූතාභිනන්දනා එව.

දුරුපට්ඨානතරානීති දුප්පටිකාරතරානි. **දුරාසදාති** දුරුපසඞ්කමනා. ''උපට්ඨාමී''ති **උපසඞ්කමිතුං න සක්කොන්ති.** පරිජානාම කම්මනාමානි, උපකාරා නාම නත්ථි. **අනන්තදොසූපද්දවතොති** අපරිමාණදොසූපද්දවහෙතුතො. **එකපක්ඛලන්ති** එකදුක්ඛං.

රූපක්ඛන්ධො භිජ්ජමානො චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධෙ ගහෙත්වාව භිජ්ජති අරූපක්ඛන්ධානං එකනිරොධත්තා. **චත්තුරූපම්පි ගහෙත්වාව භිජ්ජන්ති** පඤ්චවොකාරෙ අරූපක්ඛන්ධෙසු භින්නෙසු රූපක්ඛන්ධස්ස අවට්ඨානාභාවතො. **එත්තාවතාති** ලොභුප්පාදනමත්තෙන. පඤ්ඤා නාම අත්තභාවෙ උත්තමඞ්ගං පඤ්ඤුත්තරත්තා කුසලධම්මානං, සති ච කිලෙසුප්පත්තියං පඤ්ඤාය අනුප්පජ්ජනතො වුත්තං – **''එත්තාවතා පඤ්ඤාසීසං පතිතං නාම හොතී''**ති. **යොනියො උපනෙති** තදුපගස්ස කම්මපච්චයස්ස භාවෙ. ''ජාතිභයං, ජරාභයං, මරණභයං, චොරභය''න්තිආදිනා ආගතානි **පඤ්චවීසති මහාභයානි,** ''හත්ථම්පි ඡින්දතී''තිආදිනා ආගතානි **ද්වත්තිංස කම්මකාරණානි ආගතානෙව හොන්ති** කාරණස්ස සමවට්ඨිතත්තා. **නන්දීරාගො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති** සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නත්තා වුත්තං.

පාළියංයෙව ආගතා ''චක්ඛුතො චෙපි නං, භික්ඛවෙ''තිආදිනා. **කිඤ්චි අලභිත්වාති** තස්මිං සුඤ්ඤගාමෙ චොරානං ගය්හූපගස්ස අලාභවචනෙනෙව තස්ස පුරිසස්ස අත්තනො පටිසරණස්ස අලාභො වුත්තො එව හොතීති න උද්ධටො, පුරිසට්ඨානියො භික්ඛු, චොරා පන බාහිරායතනට්ඨානියා. **අභිනිවිසිත්වාති** විපස්සනාභිනිවෙසං කත්වා. අජ්ඣත්තිකායතනවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා වුත්තං **''උපාදාරූපකම්මට්ඨානවසෙනා''**ති.

බාහිරානන්ති බාහිරායතනානං. **පඤ්ච කිච්චානීති** චොරෙහි තදා කාතබ්බානි පඤ්ච කිච්චානි. **හත්ථසාරන්ති** අත්තනො සන්තකෙ හත්ථෙහි ගහෙතබ්බසාරභණ්ඩං. පාතනාදිවසෙන **හත්ථපරාමාසං කරොන්ති. පහාරධානෙති** පහටට්ඨානෙ. ඨානසො තස්මිං එව ඛණෙති වදන්ති. අත්තනො සුඛාවහං **කුසලධම්මං පහාය** දුක්ඛාවහෙන අකුසලෙන සමඞ්ගිතා සුඛාවහං භණ්ඩං පහාය **බහි නික්ඛමනං වියාති** වුත්තං සුඛනිස්සයත්තා තස්ස. **හත්ථපරා…පෙ…. ආපජ්ජනකාලො** ගුණසරීරස්ස තදා පමාදෙන බාධිතත්තා. **පහාර…පෙ…. කාලො** තතො දළ්හතරං ගුණසරීරස්ස බාධිතත්තා. **පහාරං…පෙ…. අස්සමණකාලො** ගුණසරීරස්ස මරණප්පත්තිසදිසත්තා. **අවසෙසජනස්ස දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතා** අඤ්ඤථත්තපත්තිගිහිභාවාපත්තියා නිදස්සනභාවෙන වුත්තා. යං ''ඡසු ද්වාරෙසු ආරම්මණෙ ආපාථගතෙ''ති වුත්තං, තමෙව ආරම්මණං නිස්සාය සම්පරායිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බොති යොජනා.

රූපාදීනීති රූපසද්දගන්ධරසානි. **තෙසන්ති** යථාවුත්තභූතුපාදාරූපානං. **ලහුතාදිවසෙනාති** තෙසං ලහුතාදිවසෙන. **දුරුත්තරණට්ඨොති** උත්තරිතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවො **ඔඝට්ඨො. වුත්තනයෙනාති** ''සම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො''තිආදිනා වුත්තනයෙන. **චතුමහාභූතාදීහීති ආදිසද්දෙන** උපාදානක්ඛන්ධාදීනං ගහණං. **චිත්තකිරියදස්සනත්ථන්ති** චිත්තපයොගදස්සනත්ථං. **වුත්තවායාමමෙවාති** ''සම්මාවායාමො''ති යො අරියමග්ගෙ වුත්තො. **භද්දෙකරත්තාදීනීති** ''අජ්ජෙව කිච්චං ආතප්ප''න්තිආදිනා (ම. නි. 3.272, 275, 276) වුත්තානි භද්දෙකරත්තසුත්තාදීනි.

කුණ්ඨපාදොති ඡින්නපාදොව හුත්වා ගතිවිකලො. **මානසං බන්ධතීති** තස්මිං චිත්තෙ කිච්චං නිබන්ධති. ''අයං අරියමග්ගො මය්හං ඔසුත්තරනුපායො''ති තත්ථ චිත්තස්ස සන්නිට්ඨානං පුන තත්ථ පවත්තනං වීරියාරම්භො චිත්තබන්ධනං.

තස්ස නාමරූපස්ස ඉමෙ නන්දිරාගාදයො තණ්හාවිජ්ජාදයොති කත්වා පච්චයො **ධම්මායතනෙකදෙසො.** අරියමග්ගනිබ්බානතණ්හාවජ්ජො ඉධ ධම්මායතනෙකදෙසොති ච. **සොළසහාකාරෙහීති** පීළනාදීහි සොළසහි ආකාරෙහි. සතිපට්ඨානවිභඞ්ගෙ ආගතනයෙන **සට්ඨිනයසහස්සෙහි. දෙසනාපරියොසානෙ...පෙ.... පතිට්ඨහිංසූති** විපඤ්චිතඤ්ඤූ එවෙත්ථ ගහණවසෙන අධිගතවිසෙසා පරිච්ඡින්දිතා. තෙ හි තදා ධම්මපටිග්ගාහකභාවෙන සත්ථු සන්තිකෙ සන්නිසින්නා. උග්ඝටිතඤ්ඤූනං පන නෙය්‍යානඤ්ච විසෙසාධිගමො අට්ඨකථායං න රුළ්හොති ඉධ න ගහිතොති.

ආසීවිසොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රථොපමසුත්තවණ්ණනා

239. සුසංවුතින්ද්‍රියස්ස භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනො සතස්ස සම්පජානස්ස විහරතො කිලෙසනිමිත්තං දුක්ඛං අනවසරන්ති **සුඛසොමනස්සබහුලතා** වුත්තා. යවති තෙන ඵලං මිස්සිතං විය හොතීති **යොනි,** එකන්තිකං කාරණං. **අස්සාති** භික්ඛුනො. **පරිපුණ්ණන්ති** අවිකලං. අනවසෙසං ආසවෙ ඛෙපෙතීති **ආසවක්ඛයො,** අග්ගමග්ගො. **යං යන්ති** දන්ධං මජ්ඣං ජවොති ජවාදීසු යං යං **ගමනං. රක්ඛණත්ථායාති** කිලෙසචොරෙහි රක්ඛණත්ථාය . **වෙගනිග්ගහණත්ථායාති** කිලෙසහෙතුකස්ස ඉන්ද්‍රියවෙගස්ස නිග්ගණ්හනත්ථාය. **නිබ්බිසෙවනත්ථායාති** විසෙවනස්ස විප්ඵන්දිතස්ස නිරොධනාය. **කිලෙසූපසමත්ථායාති** කිලෙසානං උපරූපරි සමනත්ථාය වූපසමනත්ථාය.

සමණරති නාම සමථවිපස්සනාමග්ගඵලසුඛානි. දන්තානම්පි සින්ධවානං සාරථිනො පයොගෙන සියා කාචි විසෙවනමත්තාති තදභාවං දස්සෙන්තො **"නිබ්බිසෙවනෙ කත්වා පෙසෙන්තො"**ති වුත්තං. **ඤාණං ගච්ඡතීති** අසඞ්ගමනං පවත්තති පගෙව ඉන්ද්‍රියභාවනාය කතත්තා, කිලෙසනිග්ගහස්ස සුඛෙනෙව සිද්ධත්තා. **දායකස්ස** අජ්ඣාසයො **වසො** උළාරො ලාමකො. **දෙය්‍යධම්මස්ස** පමාණං **වසො** අප්පකං බහුකඤ්ච.

මහාමණ්ඩපට්ඨානං නාම ලොහපාසාදස්ස පුරතො එව මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස සන්නිපාතකාලෙ තෙසං පහොනකවසෙන මහාමණ්ඩපස්ස කත්තබ්බට්ඨානං. **ගහණමානන්ති** පරිවිසගහණභාජනං.

පකතියා භත්තකාරකිච්චෙ අධිගතො **උපට්ඨාකුපාසකො.** මුදුසමබරසඤ්ඤිතෙහි, දහනපචනභජ්ජනසඤ්ඤිතෙහි වා **තීහි පාකෙහි.**

පරිසොධෙත්වාති රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකභාවං පරිසොධෙත්වා. **භූමියං ඡඩ්ඩෙසි** ''භික්ඛූනං අදත්වා මයා මුඛෙ පක්ඛිත්ත''න්ති. **මුඛෙන ගණ්හි** තස්ස නිද්දොසභාවං දස්සෙතුං. මත්තං ජානාපෙතුං **පමජ්ජි.** ''ත්වං කුතො ආගතො''ති පුච්ඡනෙ **පමාදං ආපජ්ජි. අනුභාගොති** අවසිට්ඨභාගො. **ඉදමත්ථියන්ති** ඉදං පයොජනං. **ඉතරන්ති** පාළියං අනාගතම්පි ආහාරෙ පමාණජානනං.

සයනං සෙය්‍යා, කාමභොගීනං සෙය්‍යා **කාමභොගිසෙය්‍යා. දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි** දක්ඛිණහත්ථෙන කාතබ්බකිච්චකරණතො. **තෙජුස්සදත්තාති** ඉදං අනුත්‍රාසස්සෙව සීහස්ස සයනන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. **ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වාති** හි ඉදං පාදානං අවික්ඛිත්තභාවකරණදස්සනං.

චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යාති චතුත්ථජ්ඣානිකං ඵලසමාපත්තිං වදති. යෙභුය්‍යෙන හි තථාගතා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වාව සයන්ති. සා ච නෙසං චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය, කිලෙසපරිනිබ්බානස්ස ච කතත්තාති වදන්ති . **ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා** පාදං අච්චාධාය පුබ්බෙනාපරං අජහිතසංලක්ඛණා සෙය්‍යාති කත්වා. තෙනාහ **"අයං හී"**තිආදි. **එවන්ති** ''දක්ඛිණෙන පස්සෙනා''තිආදිනා වුත්තාකාරෙන සෙය්‍යං කප්පෙති.

කථං නිද්දායන්තො සතො සම්පජානො හොති? භවඞ්ගචිත්තෙන හි නිද්දූපගමනන්ති අධිප්පායො. **අප්පහානෙනාති** තදධිමුත්තතාය තදප්පහානං දට්ඨබ්බං. තථා තෙසු නිද්දොක්කමනස්ස ආදිපරියොසානෙසු අජහිතසතිසම්පජඤ්ඤං හොති. තෙනාහ – **"නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොතී"**ති. **එතං පනාති** ''නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොති''ති වුත්තනයං වදති. **ඤාණධාතුකන්ති න රොචයිංසූති** නිද්දොක්කමනෙපි ජාගරණෙ පවත්තඤාණසභාවමෙවාති න රොචයිංසු පොරාණා. නිරන්තරං භවඞ්ගචිත්තෙසු වත්තමානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤාසම්භවොති අධිප්පායො. පුරිමස්මිඤ්හි නයෙ සතිසම්පජඤ්ඤස්ස අසංවරො, න භවඞ්ගස්ස. ඉන්ද්‍රියසංවරො, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ජාගරියානුයොගොති ඉමෙහි **තිවඞ්ගිකා,** නිමිත්තානුබ්‍යඤ්ජනපරිවජ්ජනාදි සබ්බං විපස්සනාපක්ඛිකමෙවාති අධිප්පායො.

තානෙවාති විපස්සනාක්ඛණෙ පවත්තානි ඉන්ද්‍රියාදීනි. **යාව අරහත්තා දෙසනා** විත්ථාරතො **කථෙතබ්බා.** පාළියං පන ''යොනි චස්ස ආරද්ධා හොති ආසවානං ඛයායා''ති සඞ්ඛෙපෙන කථිතා.

රථොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා

240. **අට්ඨිකුම්මොති** පිට්ඨියං තිඛිණට්ඨිකො කුම්මො. **තන්තිබන්ධොති** බ්‍යාවටො. **සමුග්ගෙ විය** අත්තනො කපාලෙ **පක්ඛිපිත්වා. සමොදහන්තො** සම්මා ඔදහන්තො අජ්ඣත්තමෙව දහන්තො. **ආරම්මණකපාලෙති** ආරම්මණකටාහෙ. **සමොදහන්තොති** දිට්ඨමත්තස්සෙව ච ගහණතො මනොවිතක්කෙ තත්ථෙව සම්මදෙව ඔදහන්තො. තඤ්හි විසයවසෙන පවත්තිතුං අදෙන්තො. **පඤ්ච ධම්මෙති** ''කාලෙන වක්ඛාමී''තිආදිනා (පරි. 362) වුච්චමානෙ.

කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පඨමදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

241. **විලාසමානො විය සාගරං පත්වා. අන්තොසාබොති** ගඞ්ගාය තීරස්ස අන්තො ඔනතසාඛො. **තෙමෙතීති** තින්තො හොති. **තිරියං පතිතො** දණ්ඩසෙතු විය ඨිතත්තා මහාජනස්ස **පච්චයො ජාතො,** තථා මහන්තභාවෙන ගඞ්ගාසොතං ඔතරණාදි නත්ථි.

අයං හීති අනන්තරං වුත්තපුග්ගලො. **අරියමග්ගං ඔරුය්හාති** චතුබ්බිධං අරියමග්ගවීථිං ඔතරිත්වා. ''චිත්තං නාමෙත''න්තිආදිනා චින්තෙත්වා ගිහිබන්ධනං න විස්සජ්ජෙතීති සම්බන්ධො. **අත්තනො භජමානකෙති** අත්තනො භජන්තෙ. ජීවිකත්ථාය පයුජ්ජිතබ්බතො **පයොගො,** ඛෙත්තවත්ථාදි. තතො පයොගතො **උට්ඨිතං ආයං. කිඤ්චාපි භික්ඛූනං කායසාමග්ගිං දෙති** භික්ඛත්ථාය.

මුණ්ඩසටන්ති භින්නොට්ඨං සටං. **ඛන්ධෙති** අංසෙ. **සඞ්ඝභොගන්ති** සඞ්ඝසන්තකං භොගගාමං **ගන්ත්වා. අත්ථතො එවං වදන්තීති** තථා අත්ථස්ස සම්භවතො එවං වදන්තා විය හොන්ති. **යාගුමත්තකෙ යාගුන්ති** යාගුං පිවිත්වා තාය අපරිපක්කාය එව අඤ්ඤං යාගුං අජ්ඣොහරිත්වාති සම්බන්ධො.

කිලෙසානුරඤ්ජිතොවාති යොනිසොමනසිකාරස්ස අභාවෙන කිලෙසානුගතචිත්තො එව. **අක්ඛීනි නීහරිත්වාති** කොධවසෙන අක්ඛිකෙ කරොන්තො අක්ඛීනි නීහරිත්වා **විචරිස්සති. උද්ධතො හොති** අවූපසන්තො.

දිට්ඨිගතිකොති සාසනිකො එවං අයොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා සාසනං උද්ධම්මං උබ්බිනයං කත්වා දීපෙන්තො අරිට්ඨසදිසො. තෙනාහ **''සො හී''**තිආදි. **අරූපභවෙ රූපං අත්ථි,** අඤ්ඤථා තතො චුතස්ස කුතො රූපක්ඛන්ධස්ස සම්භවො. **අසඤ්ඤීභවෙ චිත්තං අත්ථීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **බහුචිත්තක්ඛණිකො ලොකුත්තරමග්ගො** ''යො ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙය්‍ය සත්තවස්සානී''තිආදිවචනතො (දී. නි. 2.404; ම. නි. 1.137). **අනුසයො චිත්තවිප්පයුත්තො,** අඤ්ඤථා සාවජ්ජානවජ්ජධම්මානං එකජ්ඣං උප්පත්ති සියා. **තෙ ච සත්තා සන්ධාවන්ති සංසරන්ති,** අඤ්ඤථා කම්මඵලානං සම්බන්ධො න සියාති. **ඉති වදන්තො** එවං මිච්ඡාවාදං පග්ගය්හ වදන්තො.

තෙමනරුක්ඛො විය...පෙ.... දුල්ලභධම්මස්සවනො ච පුග්ගලො සද්ධාසිනෙහෙන අතෙමනතො. **කතවිනයො** සික්ඛිතවිනයො යථා ''කතවිජ්ජො''ති. **ධම්මකථිකානං විචාරෙථාති** ඉදං දෙය්‍යධම්මං ධම්මකථිකානං අය්‍යානං තස්ස තස්ස යුත්තවසෙන විචාරෙථාති නිය්‍යාතනවසෙන **වත්වා. දිවාකථිකො සරභාණකො** සායන්හෙ කථෙති, පුරිමයාමං කථෙන්තො **රත්තිකථිකො** භාණකපුග්ගලො.

නන්දනවනාභිරාමෙති නන්දනවනං විය මනොරමෙ. **අස්ස භාරහාරභික්ඛූති** අස්ස කිච්චවාහකභික්ඛූ උපජ්ඣායාදයො. **සුඛනිසින්නකථන්ති** පටිසන්ථාරකථාපුබ්බකං උපනිසින්නකථං **සුත්වා.**

ඨිතසණ්ඨානෙනෙව ඨිතාකාරෙනෙව **ඨිතං,** නප්පයුත්තන්ති අත්ථො. චිත්තකම්මමූලාදීනි ඨිතසණ්ඨානෙනෙව ඨිතාති යොජනා. **මුදුතායාති** මුදුහදයතාය සාපෙක්ඛතාය.

පටිපදන්ති සමථවිපස්සනාපටිපත්තිං. **දීපෙත්වා** පකාසෙත්වා පාකටං කත්වා. **තත්‍රුප්පාදොති** තත්‍ර උප්පජ්ජනකආයුප්පාදො. ඛෙත්තං සන්ධාය වදති. **තෙල...පෙ.... හත්ථාති** තෙලඝට-මධුඝටඵාණිතඝටාදිහත්ථා. **අපක්කමිංසු** දුබ්බිචාරිතත්තා. **පූරෙසීති** හෙට්ඨා ච තත්ථ තත්ථ අතීතානි කාලවචනානි පොරාණට්ඨකථාය ආගතත්තා කිර වුත්තානි.

උපගමනානුපගමනාදීනි ඔරිමස්ස පාරිමස්ස ච උපගමනානුපගමනානි චෙව මජ්ඣෙ සංසීදනානි ච. **පටිවිජ්ඣිතුන්ති** ජානිතුං. **එතන්ති** යථාවුත්තං චක්ඛුසභාවං. **දොමනස්සන්ති** තස්සෙව මන්දභාවපච්චයං දොමනස්සං.

ආපජ්ජන්තොපි උපගච්ඡති නාම තන්නිමිත්තසංකිලෙසස්ස උප්පාදිතත්තා. **තිණ්ණං ලක්ඛණානන්ති** හුත්වා අභාවතො ආදිඅන්තවන්තතො තාවකාලිකතො නිච්චපටික්ඛෙපතොතිආදීනං තිණ්ණං ලක්ඛණානං සල්ලක්ඛණවසෙන.

වාමතොති මිච්ඡා. **දක්ඛිණතොති** සම්මා. යථා තස්ස තස්ස සත්තස්ස ඔරභාවත්තා අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි **ඔරිමං තීරං** කත්වා වුත්තානි, එවං නෙසං පරභාවත්තා බාහිරානි ආයතනානි **පාරිමං** වුත්තානි. අපායමජ්ඣෙ සංසරණහෙතුතාය නන්දීරාගොව ''මජ්ඣෙ සංසාදො''ති වුත්තො.

උන්නතොති ''සෙය්‍යොහමස්මී''තිආදිනා උන්නතිං උපගතො. අත්තුක්කංසනෙ පංසුකූලිකභාවෙන අත්තානං දහනතො අඤ්ඤාකාරතාගහෙතබ්බො. **පාසාණො නු ඛො එස බාණුකොති** ගහෙතබ්බදාරුක්ඛන්ධසදිසො වුත්තො.

චුණ්ණවිචුණ්ණං හොති ආවට්ටවෙගස්ස බලවභාවතො. **චතූසු අපායෙසූති** පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ පතිතපුග්ගලො මනුස්සලොකෙපි ගුණසරීරභෙදනෙන දීඝරත්තං චුණ්ණවිචුණ්ණං ආපජ්ජතියෙව, තස්ස තථා ආපන්නත්තා. එවඤ්හි සො අපායෙසු තාදිසෙසු ජායති.

සීලස්ස දුට්ඨං නාම නත්ථි, තස්මා අභාවත්ථො ඉධ දු-සද්දොති ආහ **''නිස්සීලො''**ති. ''පාපං පාපෙන සුකර''න්තිආදීසු (උදා. 48) විය පාප-සද්දො නිහීනපරියායොති ආහ **''ලාමකධම්මො''**ති. **න සුචීති** කායවාචාචිත්තෙහි න සුචි. **සඞ්කාය වාති** අත්තනො වා සඞ්කාය පරෙසං සමාචාරකිරියං සරති ආසඞ්කති. තෙනාහ **''තස්ස හී''**තිආදි. **තානි කම්මානි පවිසතීති** තානි කම්මානි කරොන්තානං අන්තරෙ පවිසති. **ගුණානං පූතිභාවෙනාති** ගුණභාවෙන ගහිතානං සීලධම්මානං සංකිලිට්ඨභාවප්පත්තියා. **කචවරජාතොති** අබ්භන්තරං සඤ්ජාතකචවරො, කචවරභූතො වා.

අණණා පබ්බජ්ජාති අණණස්සෙව පබ්බජ්ජා. ඔරිමතීරාදීනං උපගමනානුපගමනාදීනං ජොතිතත්තා **වට්ටවිවට්ටං කථිතං.**

පඨමදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

242. යා ආපත්ති වුට්ඨානගාමිනී දෙසනාගාමිනී, තං පටිච්ඡාදිතකාලතො පට්ඨාය **සංකිලිට්ඨා** නාම අන්තරායිකභාවතො. ආවීකතා පන අනාපත්තිට්ඨානෙ තිට්ඨතීති **අසංකිලිට්ඨා නාම**. තෙනාහ – **''ආවීකතා හිස්ස ඵාසු හොතී''**ති. **එවරූපං සංකිලිට්ඨන්ති** පටිච්ඡාදිතතාය වා දුට්ඨුල්ලභාවෙන වා සංකිලිට්ඨං.

දුතියදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා

243. **සන්ථාගාරන්ති** සඤ්ඤාපනාගාරං. තෙනාහ **''උය්‍යොගකාලාදීසු''**තිආදි. **ආදි**-සද්දෙන මඞ්ගලමහාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සන්ථරන්තීති** විස්සමන්ති , පරිස්සමං විනොදෙන්තීති අත්ථො. **සහාති** සන්නිපාතවසෙන එකජ්ඣං. **සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්ති** තස්මිං අත්ථෙ **ත්ථ**-කාරස්ස **න්ථ**-කාරං කත්වා ''සන්ථාගාර''න්ති වුච්චතීති දට්ඨබ්බං, පඨමං තත්ථ සම්මන්තනවසෙන සන්ථරන්ති විචාරෙන්තීති අත්ථො.

තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සතීති බුද්ධවචනස්ස ආගමනසීසෙන අරියඵලධම්මානම්පි ආගමනං වුත්තමෙව. තියාමරත්තිං තත්ථ වසන්තානං ඵලසමාපත්තිවළඤ්ජනං හොතීති. තස්මිඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝෙ කල්‍යාණධම්මා කල්‍යාණපුථුජ්ජනා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙන්තා හොන්තීති අරියමග්ගධම්මානම්පි තත්ථ ආගමනං හොතියෙව.

අල්ලගොමයෙනාති අච්ඡෙන අල්ලගොමයරසෙන. **ඔපුඤ්ජාපෙත්වාති** විලිම්පෙත්වා. **චතුජ්ජාතියගන්ධෙහීති** කුඞ්කුමතුරුක්ඛයවනපුප්ඵතමාලපත්තගන්ධෙහි. **නානාවණ්ණෙති** නීලාදිවසෙන නානාවණ්ණෙ, භිත්තිවිසෙසවසෙන නානාසණ්ඨානරූපෙ. **''මහාපිට්ඨිකකොජවෙති** හත්ථිපිට්ඨිආදීසු අත්ථරිතබ්බතාය 'මහාපිට්ඨිකා'ති ලද්ධසමඤ්ඤෙ කොජවෙ''ති වදන්ති. කුත්තකෙ පන සන්ධායෙතං වුත්තං, ''චතුරඞ්ගුලාධිකපුප්ඵා මහාපිට්ඨිකකොජවා''තිපි වදන්ති. **හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරා** හත්ථිඅස්සපිට්ඨීසු අත්ථරිතබ්බා හත්ථිඅස්සරූපවිචිත්තා ච අත්ථරකා. **සීහත්ථරකාදයො** පන සීහරූපාදිවිචිත්තා එව අත්ථරකා. **චිත්තත්ථරකං** නානාවිධරූපෙහි චෙව නානාවිධමාලාකම්මාදීහි ච විචිත්තං අත්ථරකං.

උපධානන්ති අපස්සයනං. **උපදහිත්වාති** අපස්සයයොග්ගභාවෙන ඨපෙත්වා. ගන්ධෙහි කතමාලා **ගන්ධදාමං.** තමාලපත්තාදීහි කතමාලා **පත්තදාමං**. ආදි-සද්දෙන හිඞ්ගුලතක්කොලජාතිඵලජාතිපුප්ඵාදීහි කතදාමං සඞ්ගණ්හාති. පල්ලඞ්කාකාරෙන කතපීඨං **පල්ලඞ්කපීඨං**. තීසු පස්සෙසු එකපස්සෙ එව වා සඋපස්සයං **අපස්සයපීඨං**. අනපස්සයං **මුණ්ඩපීඨං. යොජනාවට්ටෙති** යොජනපරික්ඛෙපොකාසෙ.

සංවිධායාති අන්තරවාසකස්ස කොණපදෙසං ඉතරපදෙසඤ්ච සමං කත්වා විධාය. තෙනාහ – “**කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො විය**”ති, “**තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො**”ති ච. යස්මා බුද්ධානං රූපසම්පදා විය ආකප්පසම්පදාපි පරමුක්කංසතං ගතා, තස්මා තදා භගවා එවං සොභෙයාති දස්සෙන්තො “**සුවණ්ණපාමඞ්ගෙනා**”තිආදිමාහ. තත්ථ ‘‘අසමෙන බුද්ධවෙසෙනා’’තිආදිනා තදා භගවා බුද්ධානුභාවස්ස නිගූහනෙ කාරණාභාවතො තත්ථ සන්නිපතිතදෙවමනුස්සනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීනං පසාදජනනත්ථං අත්තනො සභාවපකතියාව කපිලවත්ථුං පාවිසීති දස්සෙති. බුද්ධානං කායපභා නාම පකතියා අසීතිහත්ථමත්තපදෙසං විසරතීති ආහ “**අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසී**”ති. නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරානං වසෙන **ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො.**

සබ්බපාලිඵුල්ලොති මූලතො පට්ඨාය යාව සාඛග්ගා සමන්තතො ඵුල්ලො විකසිතො. **පටිපාටියා ඨපිතානන්**තිආදි පරිකප්පූපමා, **යථා තං…පෙ…. අලඞ්කතං** අඤ්ඤං විරොචති, එවං විරොචිත්ථ, සමතිංසාය පාරමිතාහි අභිසඞ්ඛතත්තා එවං විරොචිත්ථාති වුත්තං හොති. “**පඤ්චවීසතියා ගඞ්ගානන්**ති සතමුඛා හුත්වා සමුද්දං පවිට්ඨාය මහාගඞ්ගාය මහන්තමහන්තානං ගඞ්ගානං පඤ්චවීසතී’’ති වදන්ති. **පපඤ්චසූදනියං** (ම. නි. අට්ඨ. 2.22) ‘‘පඤ්චවීසතියා නදීන’’න්ති වුත්තං, ගඞ්ගාදීනං චන්දභාගාපරියොසානානං පඤ්චවීසතියා මහානදීනන්ති අත්ථො. පරිකප්පවචනඤ්හෙතං. **සම්භිජ්ජාති** සම්භෙදං මිස්සීභාවං පත්වා **මුඛද්වාරෙති** සමුද්දං පවිට්ඨට්ඨානෙ.

නාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනන්තිආදි පරිකප්පවසෙන වුත්තං. **සහස්සෙනාති** පදසහස්සෙන, භාණවාරප්පමාණෙන ගන්ථෙනාති අත්ථො.

කම්පයන්තො වසුන්ධරන්ති අත්තනො ගුණවිසෙසෙහි පථවීකම්පං උන්නාදෙන්තො, එවංභූතොපි අහෙඨයන්තො පාණානි. සබ්බපදක්ඛිණත්තා බුද්ධානං **දක්ඛිණං පඨමං පාදං උද්ධරන්තො. සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං** සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය. යදිපි භූමිං සමං ඵුසති, **රජසා නුපලිප්පති** සුඛුමත්තා ඡවියා. **නින්නට්ඨානං උන්නමතී**තිආදි බුද්ධානං සුප්පතිට්ඨිතපාදතාසඞ්ඛාතමහාපුරිසලක්ඛණපටිලාභස්ස නිස්සන්දඵලං. **නාතිදූරෙ උද්ධරතීති** අතිදූරෙ ඨපෙතුං න උද්ධරති. **නච්චාසන්නෙ ච නික්ඛිපන්ති** අච්චාසන්නෙ ච ඨානෙ අනික්ඛිපන්තො නියාති. **හාසයන්තො සදෙවකෙ** ලොකෙ තොසෙන්තො. චතූහි පාදෙහි චරතීති **චතුචාරී.**

බුද්ධානුභාවස්ස පකාසනවසෙන ගතත්තා **වණ්ණකාලො නාම එස.** සරීරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා කථියමානෙ **දුක්කථිතන්ති න වත්තබ්බං.** කස්මා? **අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා** භගවන්තො, බුද්ධගුණසංවණ්ණනා ජානන්තස්ස යථාරද්ධසංවණ්ණනංයෙව අනුපවිසති. **දුකූලචුම්බටකෙනාති** ගන්ථිත්වා ගහිතදුකූලවත්ථෙන.

නාගවික්කන්තචාරණොති හත්ථිනාගසදිසපදනික්ඛෙපො. **සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති** අනෙකසතපුඤ්ඤාභිනිබ්බත්තමහාපුරිසලක්ඛණො. **මණිවෙරොචනො යථාති** චතුරාසීතිසහස්සමණිපරිවාරිතො අතිවිය විරොචමානො විජ්ජොතමානො මණි විය. ‘‘වෙරොචනො නාම එකො මණී’’ති කෙචි. **මහාසාලොවාති** මහන්තො සාලරුක්ඛො විය, සුද්ධට්ඨිතො කොවිළාරාදි මහාරුක්ඛො විය වා. **පදුමො කොකනදො යථාති** කොකනදසඞ්ඛාතං මහාපදුමං විය, විකසමානපදුමං විය වා.

ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො වියාතිආදි තස්සා පකිණ්ණකකථාය අඤ්ඤෙසං සුදුක්කරභාවදස්සනඤ්චෙව සුණන්තානං අච්චන්තසුඛාවහභාවදස්සනඤ්ච. **පථවොජං ආකඩ්ඪන්තො විය**ාති නාළියන්තං යොජෙත්වා මහාපථවියා හෙට්ඨිමතලෙ පප්පටකොජං උද්ධං මුඛං කත්වා ආකඩ්ඪන්තො විය. **යොජනිකන්ති** යොජනපමාණං. **මධුභණ්ඩන්ති** මධුපටලං.

මහන්තන්ති විපුලං උළාරපුඤ්ඤං. **සබ්බදානං දින්නමෙව හොතීති** සබ්බමෙව පච්චයජාතං ආවාසදායකෙන දින්නමෙව හොති. තථා හි ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායූදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා න්හායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිසින්නස්ස විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති, බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකා විජ්ඣන්ති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයා චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස පන සබ්බෙපෙතෙ පරිස්සයා න හොන්ති. සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසමසුඛං උප්පජ්ජති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි ඵන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. එතස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං – “**ආවාසදානස්මිඤ්හි දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොතී**”ති. **භූමට්ඨක…පෙ…. න සක්කාති** අයමත්ථො මහාසුදස්සනවත්ථුනා (දී. නි. 2.241 ආදයො) දීපෙතබ්බො. **මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව හොතීති** අයමත්ථො අන්තිමභවිකානං මහාබොධිසත්තානං පටිසන්ධිවසෙන දීපෙතබ්බො.

සීතන්ති අජ්ඣත්තං ධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධා උතුවිපරිණාමවසෙන වා උප්පජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්ති** අග්ගිසන්තාපං, තස්ස ච දවදාහාදීසු සම්භවො දට්ඨබ්බො. **පටිහන්තීති** පටිහනති. යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං ආබාධො න හනති, එවං කරොති. සීතුණ්හබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති. **වාළමිගානීති** සීහබ්‍යග්ඝාදිවාළමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්හි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්ති. **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තා ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ සප්පාදිකෙ අඤ්ඤෙ ච තථාරූපෙ. **මකසෙති** නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනං එතෙනෙව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සීතකාලවසෙන සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. **වුට්ඨියොති** යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහනතීති යොජනා.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උබ්බහනභඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා ඝොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උප්පත්තියා ඝොරො සූරියාතපො ච. **පටිහඤ්ඤතීති** පටිබාහීයති. **ලෙණත්ථන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තිත්වා පටිසල්ලාණාරාමත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිබන්ධිත්වා සමාදහනවසෙන ඣායිතුං. **විපස්සිතුන්ති** අනිච්චාදිවසෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පටිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රම්මෙති** මනොරමෙ. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහාරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය. තෙ නිවාසෙන්තො පන **තෙසං** බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති. එවං **අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු** අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මඵලානං රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන **විප්පසන්නෙන චෙතසා**. ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරතං දස්සෙතුං **‘‘තෙ තස්සා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** බහුස්සුතා. **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛපනූදනං නිය්‍යානිකං ධම්මං කථෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** සො පුග්ගලො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනාසවො හුත්වා පරිනිබ්බායති.

ආවාසෙති ආවාසදානෙ. **ආනිසංසොති** උදයො. පූජාසක්කාරවසෙන පඨමයාමො ඛෙපිතො, සත්ථු ධම්මදෙසනාය අප්පාවසෙසො මජ්ඣිමයාමො ගතොති පාළියං ‘‘බහුදෙව රත්ති’’න්ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘අතිරෙකතරං දියඩ්ඪයාම’’**න්ති. **සඞ්ගහං නාරොහති** විපුලවිත්ථාරභාවතො. බුද්ධානඤ්හි හත්ථානුමොදනාපි ථොකං වඩ්ඪෙත්වා වුච්චමානා දීඝමජ්ඣිමපමාණාපි හොති. තථා හි සුඵුසිතං දන්තාවරණං, ජිව්හා තනුකා, භවඞ්ගපරිවාසො පරිත්තො, නත්ථි වෙගායිතං, නත්ථි විත්ථායිතං, නත්ථි අබ්‍යාවටමනො, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සමුපබ්‍යූළ්හං, අපරික්ඛයා පටිසම්භිදා.

සන්දස්සෙත්වාතිආදීසු සන්දස්සෙත්වා ආවාසදානපටිසංයුත්තං ධම්මිං කථං කත්වා. තතො පරං, මහාරාජ, ඉතිපි සීලං, ඉතිපි සමාධි, ඉතිපි පඤ්ඤාති සීලාදිගුණෙ තෙසං සම්මා දස්සෙත්වා හත්ථෙන ගහෙත්වා විය පච්චක්ඛතො පකාසෙත්වා. **සමාදපෙත්වාති** එවං සීලං සමාදාතබ්බං, සීලෙ පතිට්ඨිතෙන එවං සමාධිපඤ්ඤා භාවෙතබ්බාති යථා තෙ සීලාදිගුණෙ සම්මා ආදියන්ති, තථා ගණ්හාපෙත්වා. **සමුත්තෙජෙත්වාති** යථාසමාදින්නං සීලං සුවිසුද්ධං හොති, සමථවිපස්සනා ච භාවියමානා යථා සුට්ඨු විසොධිතා උපරූපරි විසෙසාවහා හොන්ති, එවං සමුත්තෙජෙත්වා නිසාමනවසෙන වොදාපෙත්වා. **සම්පහංසෙත්වාති** යථානුසිට්ඨං ඨිතසීලාදිගුණෙහි සම්පති පටිලද්ධගුණානිසංසෙහි චෙව උපරිලද්ධබ්බඵලවිසෙසෙහි ච චිත්තං සම්පහංසෙත්වා ලද්ධස්සාසවසෙන සුට්ඨු තොසෙත්වා. එවමෙතෙසං පදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො. සක්‍යරාජානො යෙභුය්‍යෙන භගවතො ධම්මදෙසනාය සාසනෙ ලද්ධස්සාදා ලද්ධප්පතිට්ඨා ච.

උපසග්ගසද්දානං අනෙකත්ථත්තා අභි-සද්දො අති-සද්දෙන සමානත්ථොපි හොතීති වුත්තං **‘‘අභික්කන්තාති අතික්කන්තා’’**ති.

තත්‍ර කිරාතිආදි කෙච්චාදොති බද්ධොපි න හොති. තෙනාහ **‘‘අකාරණමෙත’’**න්තිආදි. **කායචිත්තලහුතාදයො උප්පජ්ජන්තීති** ඉදං කායිකචෙතසිකඅඤ්ඤථාභාවස්ස කාරණවචනං, ලහුතාදිඋප්පන්නෙ සවනානුත්තරියපටිලාභෙන ලද්ධබ්බධම්මත්ථවෙදසමධිගමතො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘යථා , යථාවුසො, භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤතරො වා ගරුට්ඨානියො සබ්‍රහ්මචාරී, තථා තථා සො තස්මිං ධම්මෙ ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජ’’න්තිආදි (දී. නි. 3.322, 355; අ. නි. 5.26).

පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි උපාදින්නසරීරස්ස තථාරූපත්තා සඞ්ඛාරානඤ්ච අනිච්චතාය දුක්ඛානුබන්ධත්තා. **අකාරණං වා එතන්ති** යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං, තමෙව අධිප්පායං විවරිතුං **‘‘පහොතී’’**තිආදි වුත්තං. **එකපල්ලඞ්කෙන නිසීදිතුං පහොති** යථා තං වෙලුවගාමකෙ. **එත්තකෙ ඨානෙති** එත්තකෙ ඨානෙ ඨානං නිප්ඵන්නන්ති යොජනා. **තඤ්ච ඛොති** වුට්ඨානසඤ්ඤං චිත්තෙ ඨපනං. **ධම්මකථං සුණමානො** ධම්මගාරවෙන.

අවස්සුතස්සාති අවස්සුතභාවස්ස රාගාදිවසෙන. **අවස්සුතස්ස කාරණන්ති** තින්තභාවකාරණං. **කිලෙසාධිමුච්චනෙනාති** කිලෙසවසෙන පරිප්ඵන්දිතවසෙන. **නිබ්බාපනං වියාති** වූපසමො විය. **නිබ්බිසෙවනානන්ති** පරිප්ඵන්දනරහිතානං.

අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා

244. **දුක්ඛධම්මානන්ති** දුක්ඛකාරණානං. තෙනාහ **''දුක්ඛසම්භවධම්මාන''**න්තිආදි. තත්ථ කිං දුක්ඛං, කා දුක්ඛධම්මාති තදුභයං දස්සෙතුං **''පඤ්චසු හී''**ති වුත්තං. **තෙති** පඤ්චක්ඛන්ධා. **දුක්ඛසම්භවධම්මත්තාති** දුක්ඛුප්පත්තිකාරණත්තා. **අස්සාති** තෙන. කරණෙ හෙතං සාමිවචනං. **කාමෙති** වත්ථුකාමෙ කිලෙසකාමෙ ච. පුන **අස්සාති** සාමිඅත්ථෙ එව සාමිවචනං. **චාරන්ති** චිත්තාචාරං. **විහාරන්ති** පඤ්චද්වාරප්පවත්තිචාරවිහාරං. ''එකට්ඨා''ති ච වදන්ති. තෙනෙව හි ''අනුබන්ධිත්වා චරන්තං''ඉච්චෙව වුත්තං. **අනුබන්ධිත්වාති** ච වීථිචිත්තප්පවත්තිතො පට්ඨාය යාව තතියජවනවාරා අනු අනු බන්ධිත්වා. **පක්ඛන්දනාදීති ආදි**-සද්දෙන කසිගොරක්ඛාදිවසෙනපි කාමානං පරියෙසනදුක්ඛං සඞ්ගණ්හාති.

දායතීති **දායො,** වනං. තෙනාහ **''අටවී''**න්ති. **කණ්ටකගබ්භන්ති** ඔවරකසදිසං වනං. නාමපදං නාම කිරියාපදාපෙක්ඛන්ති **''විජ්ඣී''**ති වචනසෙසෙන කිරියාපදං ගණ්හාති.

දන්ධායිතත්තං උප්පන්නකිලෙසානං අවට්ඨානං. තෙනාහ **''උප්පන්නමත්තායා''**තිආදි. **තායාති** සතියා. **කාචි කිලෙසාති** චුද්දසවිධෙ චිත්තස්ස කිච්චෙ ජවනකිච්චෙ එව චිත්තකිලෙසානං උප්පත්තිං කත්වා තථා වුත්තං. **නිග්ගහිතාව හොන්ති** පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන. තෙනාහ **''න සණ්ඨාතුං සක්කොන්තී''**ති. **චක්ඛුද්වාරස්මින්ති** පාළියං තස්ස පඨමං ගහිතතාය වුත්තං, තෙන නයෙන සෙසද්වාරානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. **රාගාදීසු උප්පන්නෙසු** පඨමජවනවාරෙ. සතිසම්මොසෙන **''කිලෙසා මෙ උප්පන්නා''ති ඤත්වා** තථා පච්චාමාසසතියා ලබ්භනතො. තෙනාහ – **''අනච්ඡරියං චෙත''**න්ති. **ආවට්ටෙත්වාති** අයොනිසො ආවට්ටෙත්වා. **ආවජ්ජනාදීසූති** තතො එව අයොනිසො ආවජ්ජනාදීසු උප්පන්නෙසු ඉට්ඨාරම්මණස්ස ලද්ධත්තා පච්චයසිද්ධියා සම්පත්තං පවත්තනාරහං. **නිවත්තෙත්වාති** දුතියජවනවාරෙපි කිලෙසුප්පත්තිං නිවත්තෙත්වා. කථං පනස්ස එවං ලද්ධුං සක්කාති ආහ **''ආරද්ධවිපස්සකානං හී''**තිආදි. **භාවනාපටිසඞ්ඛානෙති** භාවනායං පටිසඞ්ඛානෙ ච යොගිනො පතිට්ඨිතභාවො. තස්ස **අයමානිසංසො** – යං පච්චයලාභෙන උප්පජ්ජිතුං ලද්ධොකාසාපි කිලෙසා පුබ්බෙ පවත්තභාවනානුභාවෙන වික්ඛම්භිතා තථා තථා නිග්ගහිතා එව හුත්වා නිවත්තන්ති, කුසලා ධම්මාව ලද්ධොකාසා උපරූපරි වඩ්ඪන්ති.

අභිහට්ඨුන්ති අභිහරිත්වා. **අනුදහන්තීති** අනුදහන්තා විය හොන්ති. **අනුසෙන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **අනාවට්ටන්තෙති** අනිවත්තන්තෙ සාමඤ්ඤතොති අධිප්පායො. **විපස්සනාබලමෙව දීපිතං** මග්ගඵලාධිගමස්ස අජොතිතත්තා.

දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා

245. චතුන්නං අරියසච්චානං පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන විවිධදස්සනන්ති කිච්චවසෙන නානාදස්සනං හොතීති වුත්තං, **''දස්සනන්ති පඨමමග්ගස්සෙතං අධිවචන''**න්ති . තයිදං උපරිමග්ගෙසු භාවනාපරියායස්ස නිරුළ්හත්තා පඨමමග්ගස්ස පඨමං නිබ්බානදස්සනතො. තෙනාහ **''පඨමමග්ගො හී''**තිආදි . කොචි යථාවුත්තං අවිපරීතං අත්ථං අජානන්තො ඤාණදස්සනං නාම ආරම්මණකරණස්ස වසෙන අතිප්පසඞ්ගං ආසඞ්කෙය්‍යාති තං නිවත්තෙතුං **''ගොත්‍රභු පනා''**තිආදි වුත්තං. **න දස්සනන්ති වුච්චතීති** එත්ථ රාජදස්සනං උදාහරන්ති. **චත්තාරොපි මග්ගා දස්සනමෙව** යථාවුත්තෙනත්ථෙන, භාවනාපරියායො පන උපරි තිණ්ණං මග්ගානං පඨමමග්ගඋපායස්ස භාවනාකාරෙන පවත්තනතො. දස්සනං විසුද්ධි එත්ථාති **දස්සනවිසුද්ධිකං,** නිබ්බානං. ඵස්සායතනං කම්මට්ඨානං අස්ස අත්ථීති **ඵස්සායතනකම්මට්ඨානිකො**. එස නයො සෙසෙසුපි පදෙසු.

පදෙසසඞ්ඛාරෙසූති සඞ්ඛාරෙකදෙසෙසු. හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන පථවිආදිකෙ ධම්මමත්තෙ දිට්ඨෙ රූපපරිග්ගහො, චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිකෙ තංසහගතධම්මමත්තෙ දිට්ඨෙ අරූපපරිග්ගහො ච සිජ්ඣතීති වදන්ති.

අධිගතමග්ගමෙව කථෙසීති යෙන මුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං අකාසි, තමෙවස්ස මුඛං කථෙසි. **අයං පනාති** කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්තො භික්ඛු. **ඉමෙසන්ති** ඵස්සායතනකම්මට්ඨානිකපඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකානං වචනං. **''අඤ්ඤමඤ්ඤං න සමෙතී''**ති වත්වා තමෙවත්ථං පාකටං කරොති **''පඨමෙනා''**තිආදිනා. පඤ්චක්ඛන්ධවිමුත්තස්ස

සඞ්ඛාරස්ස අභාවා **“නිප්පදෙසෙසූ”**ති වුත්තං. **තථෙවාති** යථෙව ඵස්සායතනකම්මට්ඨානිකං, තථෙව තං පඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකං පුච්ඡිත්වා.

සමප්පවත්තා ධාතුයොති රසාදයො සරීරධාතුයො සමප්පවත්තා, න විසමාකාරසණ්ඨිතා අහෙසුං. තෙනාහ **“කල්ලසරීරං බලප්පත්ත”**න්ති. **“අතීතා සඞ්ඛාරා”**තිආදි විපස්සනාභිනිවෙසවසෙන වුත්තං. සම්මසනං සබ්බත්ථකමෙව ඉච්ඡිතබ්බං. **චාරිභූමින්ති** ගොචරට්ඨානං.

කාරකභාවන්ති භාවනානුයුඤ්ජනභාවං. **පණ්ඩුරොගපුරිසොති** පණ්ඩුරොගී පුරිසො. **අරිට්ඨන්ති** සුත්තං. **භෙසජ්ජං කත්වාති** භෙසජ්ජපයොගං කත්වා. **කරිස්සාමීති** භෙසජ්ජං කරිස්සාමි. **ඣාමථුණො වියාති** දඩ්ඪථුණො විය බාරකජාලනද්ධත්තා තරුණමකුලසන්තානසඤ්ඡන්නත්තා.

දක්ඛිණද්වාරගාමෙති දක්ඛිණද්වාරසමීපෙ ගාමෙ. **ලොහිතකොති** ලොහිතවණ්ණො. **ඔචිරකජාතොති** ජාතඔලම්බමානචිරකො විය. **ආදින්නසිපාටිකොති** ගහිතඵලපොතකො. **සන්දච්ඡායොති** බහලච්ඡායො. යස්මා තස්ස රුක්ඛස්ස සාඛා අවිරළා ඝනපත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දිත්වා ඨිතා, තස්මා ඡායාපිස්ස තාදිසීති වුත්තං **“සන්දච්ඡායො නාම සංසන්දිත්වා ඨිතච්ඡායො”**ති, ඝනච්ඡායොති අත්ථො. **තත්ථාති**ආදි උපමාසංසන්දනං.

යෙන යෙනාකාරෙන අධිමුත්තානන්ති ඡඵස්සායතනාදිමුඛෙන යෙන යෙන විපස්සනාභිනිවෙසෙන විපස්සන්තානං නිබ්බානඤ්ච අධිමුත්තානං. **සුට්ඨු විසුද්ධං** පරිඤ්ඤාතිසමයාදිසිද්ධියා. **තෙන තෙනෙවාකාරෙනාති** අත්තනාධිමුත්තාකාරෙන. ඉදානි තං තං ආකාරං උපමාය සද්ධිං යොජෙත්වා දස්සෙතුං **“යථා හී”**තිආදි ආරද්ධං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉදන්ති නගරොපමං. **තං සල්ලක්ඛිතන්ති** කිංසුකොපමදීපිතං අත්ථජාතං සවෙ සල්ලක්ඛිතං. **අස්ස** භික්ඛුනො. **ධම්මදෙසනත්ථන්ති** යථාසල්ලක්ඛිතස්ස අත්ථස්ස වසෙන ලද්ධවිසෙසස්ස උපබ්‍රූහනාය. **තස්සෙවත්ථස්සාති** තස්ස දස්සනවිසුද්ධිසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස. **චොරාසඞ්කා න හොන්ති** මජ්ඣිමදෙසරජ්ජස්ස පසන්නභාවතො. **තිපුරිසුබ්බෙධානීති** උබ්බෙධෙන තිපුරිසප්පමාණානි නානාභිත්තිවිචිත්තානි ථම්භානං උපරි විවිධමාලාකම්මාදිවිචිත්තධනුරාකාරලක්ඛිතානි මනොරමානි. තෙනාහ **“නගරස්ස අලඞ්කාරත්ථ”**න්ති. නගරද්වාරස්ස ථිරභාවාපාදනවසෙන ඨපෙතබ්බත්තා වුත්තං **“චොරනිවාරණත්ථානිපි හොන්තියෙවා”**ති. **පිට්ඨසඞ්ඝාතස්සාති** ද්වාරබාහස්ස. “ඉමෙ ආවාසිකා, ඉමෙ ආගන්තුකා, තත්ථාපි ච ඉමෙහි නගරස්ස නගරසාමිකස්ස ච අත්ථො. ඉමෙසං වසෙන අනත්ථො සියා”ති ජානනඤාණසඞ්ඛාතෙන **පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො.** අඤ්ඤාතනිවාරණෙ පටුභාවසඞ්ඛාතෙන **වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතො. ඨානුප්පත්තිකපඤ්ඤාසඞ්ඛාතායාති** තස්මිං තස්මිං අත්ථකිච්චෙ තඞ්ඛණුප්පජ්ජනකපටිභානසඞ්ඛාතාය.

රඤ්ඤා ආයුත්තො නියොජිතො **රාජායුත්තො,** තත්ථ තත්ථ රඤ්ඤො කාතබ්බකිච්චෙ ඨපිතපුරිසො. **කතිපාහෙයෙවාති** කතිපයදිවසෙයෙව අකිච්චකරණෙන තස්ස ඨානං විබ්භමො ජාතොති කත්වා වුත්තං – **“සබ්බානි විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි හාරෙත්වා”**ති.

සීසමස්ස ඡින්දාහීති සීසභූතං උත්තමඞ්ගට්ඨානියං තත්ථ තස්ස රාජකිච්චං ඡින්දාති අත්ථො. අඤ්ඤථා තස්ස පාකතිකෙ අත්ථෙ ගය්හමානෙ පාණාතිපාතො ආණත්තො නාම සියා. න හි චක්කවත්තිරාජා තාදිසං ආණාපෙති, අඤ්ඤෙසම්පි තතො නිවාරකත්තා. අථ වා **ඡින්දාහීති** මම ආණාය අස්ස සීසං ඡින්දන්තො විය අත්තානං දස්සෙහි, එවං සො තත්ථොවාදපටිකරත්තපත්තො ඔදමෙය්‍යාති, තථා චෙව උපරි පටිපත්ති ආගතා. **තත්ථාති** එතස්මිං පච්චන්තිමනගරෙ.

උප්පන්නෙනාති සමථකම්මට්ඨානෙ උප්පන්නෙන.

තස්සෙවාති සක්කායසඞ්ඛාතස්ස නගරස්ස “ද්වාරානී”ති වුත්තානීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. “සීසං දූතයුග”න්ති වුත්තාති යොජනා. හදයවත්ථුරූපස්ස මජ්ඣෙ සිඞ්ඝාටකභාවෙන ගහිතත්තා **“හදයවත්ථුස්ස නිස්සයභූතානං මහාභූතාන”**න්ති වුත්තං. යදි එවං වත්ථුරූපමෙව ගහෙතබ්බං, තදෙවෙත්ථ අග්ගහෙත්වා කස්මා මහාභූතග්ගහණන්ති ආහ **“වත්ථුරූපස්ස හී”**තිආදි. **යාදිසොති** සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන යාදිසො එව පුබ්බෙ ආගතවිපස්සනාමග්ගො. **“අයම්පි අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතත්තා තාදිසො එවා”**ති වත්වා අරියමග්ගො **“යථාගතමග්ගො”**ති වුත්තො. **ඉදං තාවෙත්ථාති** එත්ථ එතස්මිං සුත්තෙ ධම්මදෙසනත්ථං ආහතාය යථාවුත්තඋපමාය ඉදං සංසන්දනං.

ඉදං සංසන්දනන්ති ඉදානි වක්ඛමානං උපමාය සංසන්දනං. **නගරසාමිඋපමා** පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං ඛීණාසවං දස්සෙතුං ආහතා. සිඞ්ඝාටකූපමා චතුමහාභූතවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං ඛීණාසවං දස්සෙතුං ආහතාති යොජනා. **“චතුසච්චමෙව කථිත”**න්ති වත්වා තානි සච්චානි නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙතුං **“සකලෙනපි

හී’’තිආදි වුත්තං. ඉධ නගරසම්භාරො ඡද්වාරාදයො. තෙන හි ඡඵස්සායතනාදයො උපමිතා. තෙ පන දුක්ඛසච්චපරියාපන්නාති වුත්තං **‘‘නගරසම්භාරෙන දුක්ඛසච්චමෙව කථිත’’**න්ති.

කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වීණොපමසුත්තවණ්ණනා

246. **භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා** වාති කාමං පාළියං පරිසාද්වයමෙව ගහිතං, සෙසපරිසානං පන තදඤ්ඤෙසම්පි දෙවමනුස්සානන්ති සබ්බසාධාරණොවායං ධම්මසඞ්ගහොති ඉමමත්ථං උපමාපුබ්බකං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘යථා නාමා’’**තිආදි ආරද්ධං. **යජන්තොති** දදන්තො. **වින්දිතබ්බොති** ලද්ධබ්බො, අධිගන්තබ්බොති අත්ථො.

ඡන්දොති තණ්හාඡන්දො. තෙනාහ – ‘‘දුබ්බලතණ්හා සො රඤ්ජෙතුං න සක්කොතී’’ති. **පුබ්බුප්පත්තිකා** එකස්මිං ආරම්මණෙ පඨමං උප්පන්නා. සා හි අනාසෙවනත්තා මන්දා. **සොති** ඡන්දො. **රඤ්ජෙතුං න සක්කොති** ලද්ධාසෙවනත්තා. **දොසො නාම** චිත්තදූසනත්තා. **තානීති** දණ්ඩාදානාදීනි. **තම්මූලකාති** ලොභමූලකා තාව මායාසාඨෙය්‍යමානාතිමානදිට්ඨිවිපලාදයො, දොසමූලකා උපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියථම්භසාරම්භාදයො, මොහමූලකා අහිරික-අනොත්තප්ප-ථිනමිද්ධවිචිකිච්ඡුද්ධච්ච-විපරීතමනසිකාරාදයො, සංකිලෙසධම්මා ගහිතාව හොන්ති තංමූලකත්තා. යස්මා පන සබ්බෙපි සංකිලෙසධම්මා ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදපරියාපන්නා එව, තස්මා තෙසම්පෙත්ථ ගහිතභාවං දස්සෙතුං **‘‘ඡන්දො රාගොති වා’’**ති වුත්තං.

භායිතබ්බට්ඨෙන **සභයො**. භෙරවට්ඨෙන **සප්පටිභයො**. කුසලපක්ඛස්ස වික්ඛම්භනට්ඨෙන **සකණ්ටකො**. කුසලඅනවජ්ජධම්මෙහි දූරවගාහට්ඨෙන **සගහනො**. භවසම්පත්තිභවනිබ්බානානං අප්පදානභාවතො **උම්මග්ගො**. දුග්ගතිගාමිමග්ගත්තා **කුම්මග්ගො. ඉරියනාති** වත්තනා පටිපජ්ජනා. දුග්ගතිගාමිතාය කිලෙසො එව **කිලෙසමග්ගො. න සක්කා සම්පත්තිභවං ගන්තුං** කුතො නිබ්බානගමනන්ති අධිප්පායො.

අසුභාවජ්ජනාදීහීති ආදි-සද්දෙන අනිච්චමනසිකාරාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **චිත්තං නිවත්තති** සරාගචිත්තං න උප්පජ්ජති පටිපක්ඛමනසිකාරෙන විනොදිතත්තා. **මජ්ඣත්තාරම්මණෙති** අඤ්ඤාණුපෙක්ඛට්ඨානියෙ ආරම්මණෙ. **උද්දෙස…පෙ…. ආවජ්ජන්තස්සාති** උද්දිසාපනවසෙන උද්දෙසං, පරිපුච්ඡාපනවසෙන පරිපුච්ඡං, ගරූනං සන්තිකෙ වසනවසෙන ගරුවාසං ආවජ්ජන්තස්ස. **චිත්තන්ති** ගම්භීරඤාණචරිය-පච්චවෙක්ඛණ-පඤ්ඤවන්ත-පුග්ගලසෙවනවසෙන තදධිමුත්තිසිද්ධියා අඤ්ඤාණචිත්තං නිවත්තති.

යථා ‘‘පුජ්ජභවඵලං පුඤ්ඤ’’න්ති වුත්තං ‘‘එවමිදං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී’’ති (දී. නි. 3.80), එවං කිට්ඨසම්භවත්තා ‘‘කිට්ඨ’’න්ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘කිට්ඨන්ති කිට්ඨට්ඨානෙ උප්පන්නසස්ස’’**න්ති.

සටාති සිඞ්ගයුගං ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘ද්වින්නං සිඞ්ගානං අන්තරෙ’’**ති. **සටාති** ගොණාදීනං සිඞ්ගන්තරට්ඨස්ස සමඤ්ඤාති වදන්ති. **නාසාරජ්ජුකෙති** නාසාරජ්ජුපාතට්ඨානෙ.

දමෙති පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙති. **නන්ති** චිත්තං. යං සුත්තං **සුභාසිතං** මයා. **තදස්සාති** තදා අස්ස භික්ඛුනො. **ආරම්මණෙති** කම්මට්ඨානාරම්මණෙ.

සුදූජිතන්ති නිබ්බිසෙවනභාවකරණෙන ජිතං. **සුතජ්ජිතන්ති** සුට්ඨු දූරකරණෙන ජිතං, තථාභූතඤ්ච තජ්ජිතං නාම හොතීති තථා වුත්තං. **ගොචරජ්ඣත්තන්ති** අජ්ඣත්තභූතො ගොචරො. කම්මට්ඨානාරම්මණඤ්හි බහිද්ධාරූපාදිආරම්මණවිධුරතාය අජ්ඣත්තන්ති වුච්චති. සමථො අනුරක්ඛණං එතස්සාති **සමථානුරක්ඛණං.** යථා ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං සමථානුරක්ඛණං හොති, තථා කථිතන්ති අත්ථො. යථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං සමථස්ස පච්චයො, එවං සමථොපි තස්ස පච්චයොති.

වාදියමානාය වීණාය. චිත්තං රඤ්ජෙතීති රජ්ජනෙන. අවිස්සජ්ජනීයතාය චිත්තං බන්ධතීති **බන්ධනීයො. වෙඨකෙති** තන්තීනං ආසජ්ජනවෙඨකෙ. **කොණන්ති** කවණතො වීණාය සද්දකරණතො කොණන්ති ලද්ධනාමං දාරුදණ්ඩං සිඞ්ගාදීසු යෙන කෙනචි කතං සටිකං. තෙනාහ **‘‘චතුරස්සං සාරදණ්ඩක’’**න්ති.

යස්මා සො රාජා රාජමහාමත්තො වා සද්දං යථාසභාවතො න අඤ්ඤාසි, තස්මිං තස්ස අජානනාකාරමෙව දස්සෙතුං **‘‘සද්දං පස්සිස්සාමී’’**තිආදි වුත්තං.

අසතී කිරායන්ති පාළියං ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති යථාලිඞ්ගමෙව වදන්තො **‘‘අසා’’**ති ආහ. **‘‘අසතීති ලාමකාධිවචන’’**න්ති වත්වා තත්ථ පයොගං දස්සෙතුං **‘‘අසා ලොකිත්ථියො නාමා’’**ති වුත්තං, ලොකෙ ඉත්ථියො නාම අසතියොති අත්ථො, තත්ථ කාරණමාහ **‘‘වෙලා තාසං න විජ්ජතී’’**ති. පකතියා ලොකෙ ජෙට්ඨභාතා කනිට්ඨභාතා

මාතුලොතිආදිකා **වෙලා** මරියාදා **තාසං න විජ්ජති**. කස්මා? **සාරත්තා ච පගබ්බා ච** සබ්බෙසම්පි සම්භොගවසෙන විනියොගං ගච්ඡන්ති. කථං? **සිඛී සබ්බඝසො යථා**. තෙනෙවාහ –

> ‘‘සබ්බා නදී වඞ්කගතී, සබ්බෙ කට්ඨමයා වනා;
> සබ්බිත්ථියො කරෙ පාපං, ලභමානෙ නිවාතකෙ’’ති. (ජා. 2.21.308);

අඤ්ඤම්පි තන්තිබද්ධං චතුරස්සඅම්බණවාදිතාදීනි. **වීණා විය පඤ්චක්ඛන්ධා** අනෙකධම්මසමූහභාවතො. **රාජා විය යොගාවචරො** තප්පටිබද්ධධම්මගවෙසකත්තා. **අස්සාති** යොගාවචරස්ස.

නිරයාදිතො අඤ්ඤස්මිම්පි **ගති**-සද්දො වත්තති. තතො විසෙසනත්ථං **‘‘ගතිගතී’’**ති වුත්තං ‘‘දුක්ඛදුක්ඛං, රූපරූප’’න්ති ච යථා, ගතිසඤ්ඤිතං පවත්තිට්ඨානන්ති අත්ථො. තෙනාහ – **‘‘එත්ථන්තරෙ සංසරති වත්තතී’’**ති. සඤ්ජායනපදෙසො එව ගතීති **සඤ්ජාතිගති**.

තං පන ගතිං සත්තානං සංවෙගවත්ථුභූතස්ස පච්චක්ඛස්ස ගබ්භාසයස්ස වසෙන දස්සෙතුං **‘‘අයමස්ස කායො’’**තිආදි වුත්තං. රූපධම්මස්ස සලක්ඛණං ගති නිට්ඨා, තතො පරං අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථීති **සලක්ඛණගති. අභාවො** අච්චන්තාභාවො. සන්තානවිච්ඡෙදො **විභවගති** තංනිට්ඨානභාවා. **භෙදොති** ඛණනිරොධො, ඉධාපි තංනිට්ඨානතායෙව පරියායො. **යාව භවග්ගාති** යාව සබ්බභවග්ගා. සලක්ඛණවිභවගතිභෙදගතියො ‘‘එසෙව නයො’’ති ඉමිනාව පකාසිතාති න ගහිතා. **තස්ස ඛීණාසවස්ස න හොති** අග්ගමග්ගෙන සමුච්ඡින්නත්තා.

සීලං කථිතං රූපාදීසු ඡන්දාදිනිවාරණස්ස කථිතත්තා. **මජ්ඣෙ සමාධිභාවනා කථිතා** ‘‘අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨති…පෙ.… සමාධියතී’’ති ජොතිතත්තා. **පරියොසානෙ ච නිබ්බානං කථිතං** ‘‘යම්පිස්ස…පෙ.… න හොතී’’ති වචනතො.

වීණොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා

247. **වණසරීරොති** වණිතසරීරො. **පක්කත්තාති** කුථිතත්තා. සරදණ්ඩෙසු සරසමඤ්ඤාති කණ්ඩ-සද්දො සරපරියායොති ආහ – **‘‘සරවනන්ති කණ්ඩවන’’**න්ති. අරුගත්තො**…පෙ.…** වෙදිතබ්බො ගුණසරීරස්ස ඛණ්ඩඡිද්දසිලාදීහි හෙට්ඨා මජ්ඣෙ උපරිභාගෙ ච භෙදවිසමච්ඡින්නවිකාරදොසත්තා. එත්ථ කුසා ‘‘කණ්ටකා’’ති අධිප්පෙතා කණ්ටකසදිසත්තා, කුසතිණානං එව වා වුත්තාකාරපදෙසො **‘‘කුසකණ්ටකො’’**ති වුත්තො.

ගාමවාසීනං විජ්ඣනට්ඨෙනාති නාරහොව හුත්වා තෙසං කාරානං පටිග්ගහණවසෙන පීළනට්ඨෙන.

පක්ඛින්ති හත්ථිලිඞ්ගසකුණං. තස්ස කිර හත්ථිසොණ්ඩසදිසං මුඛං, තස්මා **‘‘හත්ථිසොණ්ඩසකුණ’’**න්ති වුත්තං. **විස්සජ්ජෙය්‍යාති** රජ්ජුයා යථාබද්ධං එව විස්සජ්ජෙය්‍ය.

භොගෙහීති අත්තනො සරීරභොගෙහි. **මණ්ඩලං බන්ධිත්වාති** යථා සරීරං මණ්ඩලාකාරෙන තිට්ඨති, එවං කත්වා. **සුපිස්සාමීති** නිද්දං ඔක්කමිස්සාමි. **ඩෙතුකාමොති** උප්පතිතුකාමො. **දිසා දිසන්ති** දිසතො දිසං.

ඡ පාණකා විය ඡ ආයතනානි නානජ්ඣාසයත්තා, නානජ්ඣාසයතා ච නෙසං නානාවිසයනින්නතාය දට්ඨබ්බා. **දළ්හරජ්ජු විය තණ්හා** තෙසං බන්ධනතො. **මජ්ඣෙ ගණ්ඨි විය අවිජ්ජා** බන්ධනස්ස දුබ්බිනිම්මොචනහෙතුතො. **ආරම්මණං බලවං හොති** මනුඤ්ඤභාවෙන චෙව තත්ථ තණ්හාභිනිවෙසස්ස දළ්හභාවෙන ච.

සරික්ඛකෙන වා උපමාය ආහරණපක්ඛෙ. **අප්පනාති** සංසන්දනා. **පාළියංයෙව අප්පිතා** උපමා ‘‘එවමෙව ඛො’’තිආදිනා. රූපචිත්තාදිවිසමනින්නත්තා **චක්ඛුස්ස විසමජ්ඣාසයතා**. එස නයො සෙසෙසුපි.

කණ්ණච්ඡිද්දකූපකෙති කණ්ණච්ඡිද්දසඤ්ඤිතෙ ආවාටෙ. **තස්සාති** සොතස්ස. **පච්චයො හොතීති** උපනිස්සයො හොති තෙන විනා සද්දග්ගහණස්ස අභාවතො. **‘‘අජටාකාසොපි වට්ටති එවා’’**ති වත්වා තස්ස පච්චයභාවං දස්සෙතුං **‘‘අන්තොලෙණස්මි’’**න්තිආදි වුත්තං. **ධාතුපරම්පරා ඝට්ටෙන්තොති** භූතපරම්පරාසඞ්ඝට්ටෙන්තො.

එවං සන්තෙති එවං භූතපරම්පරාවසෙන සද්දෙ සොතපථමාගච්ඡන්තෙ. **සම්පත්තගොචරතා හොති** සොතස්ස. සානාදීනං විය **‘‘දූරෙ සද්දො’’**ති ජානනං **න සම්භවෙය්‍ය** සම්පත්තගාහිභාවතො. **තථා තථා ජානනාකාරො හොති** මනොවිඤ්ඤාණස්ස ගහණාකාරවිසෙසතො. සොතවිඤ්ඤාණප්පවත්ති පන උභයත්ථ සමානාව. දූරෙ ඨිතොපි සද්දො තාදිසෙ ඨානෙ පටිඝොසාදීනං පච්චයො හොති අයොකන්තො විය අයොචලනස්සාති දට්ඨබ්බං. **ධම්මතාති**

ධම්මසභාවො, සද්දස්ස සො සභාවොති අත්ථො. **තතො තතො සවනං හොති** ආකාසසඤ්ඤිතස්ස උපනිස්සයස්ස ලබ්භනතො. යදි පන සොතං සම්පත්තගාහී සියා, චිත්තසමුට්ඨානසද්දො සොතවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණපච්චයො න සියා. පට්ඨානෙ ච අවිසෙසෙන ''සද්දායතනං සොතවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො''ති වුත්තො, බහිද්ධා ච චිත්තජස්ස සද්දස්ස සම්භවො නත්ථි. අථ වා චිත්තජො සද්දො ධාතුපරම්පරාය සොතපසාදං ඝට්ටෙති, න සො චිත්තජො සද්දො, යො පරම්පරාය පවත්තො. උතුජො හි සො, තස්මා යථුප්පන්නො සද්දො, තත්ථ ඨිතොව සොතපසාදස්ස ආපාථං ආගච්ඡතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙන වුත්තං **''අසම්පත්තගොචරමෙවෙත''**න්ති.

තදා එකග්ගචිත්තතං ආපජ්ජති පරිස්සයානං අභාවතො. නාසච්ඡිද්දසඞ්ඛාතආකාසසන්නිස්සයෙ වත්තනතො **සානං ආකාසජ්ඣාසයං** වුත්තං. වාතෙන විනා ගන්ධගහණස්ස අසම්භවතො **වාතූපනිස්සයගන්ධගොචරං**. තෙනාහ **''තථා හී''**තිආදි.

ගාමතො ලද්ධබ්බං ආහාරං ගාමං, තන්නින්නතාය **ගාමජ්ඣාසයතා** වුත්තා. තථා හි ජීවිතනිමිත්තං රසො ජීවිතං, තස්මිං නින්නතාය තං අච්භායතීති **ජිව්හා. න සක්කා ඛෙළෙන අතෙමිතස්ස රසං ජානිතුං,** තස්මා **ආපොසන්නිස්සිතරසාරම්මණා ජිව්හාති.**

ආමකසුසානතො **බහි. උපාදිණ්ණකජ්ඣාසයොති** උපාදිණ්ණකනින්නො. කායපසාදසන්නිස්සයභූතාය පථවියා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණෙ ඝට්ටිතෙ එව තත්ථ විඤ්ඤාණුප්පත්ති, න අඤ්ඤථාති වුත්තං **''පථවීසන්නිස්සිතඵොට්ඨබ්බාරම්මණො''**ති. **තථා හී**තිආදි කායස්ස උපාදිණ්ණකජ්ඣාසයතාය සාධකං . **අජ්ඣත්තිකබාහිරා**ති අජ්ඣත්තිකා බාහිරා වා. **අස්සා**ති කායස්ස. **සුසන්ථතස්සා**තිආදි තස්ස පථවියා පච්චයභාවදස්සනං.

නානජ්ඣාසයොති නානාරම්මණනින්නො. තෙන මනස්ස මක්කටස්ස විය අනවට්ඨිතතං දස්සෙති. තෙනාහ **''දිට්ඨපුබ්බෙපී''**තිආදි. **මූලභවඞ්ගග්**ගහණෙන පිට්ඨිභවඞ්ගං නිවත්තෙති. **අස්සා**ති මනස්ස. එවං කිරියමයං විඤ්ඤාණං දට්ඨබ්බං. **නානත්තන්**ති භෙදො.

යථාරුචිප්පවත්තියා නිවාරණවසෙන **බද්ධානං. නිබ්බිසෙවනභාවන්**ති ලොලතාසඞ්ඛාතපරිප්ඵන්දස්ස අභාවං. **නාකඩ්ඪතීති** සවිසයෙ රූපාරම්මණෙ චිත්තසන්තානං, තංසමඞ්ගිනං වා පුග්ගලං නාකඩ්ඪති. **පුබ්බභාගවිපස්සනාව කථිතා** ආයතනමුඛෙන ''එවඤ්හි වො, භික්ඛවෙ, සික්ඛිතබ්බ''න්ති වුත්තත්තා.

ඡප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා

248. **යවපුඤ්ජො** සුපරිපක්කයවසමුදායො. **කාජහත්ථා**ති දණ්ඩහත්ථා. **පොථෙය්‍යුන්**ති යථා යවසඞ්ඛාතං ධඤ්ඤං වණ්ටතො මුච්චති, එවං පොථෙය්‍යුං. **යවෙ සාවෙත්වා**ති යවසීසතො යවෙ පොථනෙන මොචෙත්වා විවෙචෙත්වා.

චතුමහාපථො විය ඡ ආයතනානි ආරම්මණදණ්ඩකෙහි හනනට්ඨානත්තා. **යවකලාපී විය සත්තො** තෙහි හඤ්ඤමානත්තා. **ඡ බ්‍යාභඞ්ගියො විය** සභාවතො ඡධාපි පච්චෙකං ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තවසෙන අට්ඨාරස ආරම්මණානි යවකලාපට්ඨානියස්ස සත්තස්ස හනනතො. භවපත්ථනාය අපරාපරුප්පත්තිං සන්ධාය **''භවපත්ථනා කිලෙසා''**ති බහුවචනනිද්දෙසො. භවපත්ථනා ච තස්ස පච්චයභූතා කිලෙසා චාති **භවපත්ථනාකිලෙසා**ති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යස්මා සත්තානං වට්ටදුක්ඛං නාම සබ්බම්පි තං භවපත්ථනාමූලකං, තස්මා වුත්තං **''එවං සත්තා''**තිආදි. **භවපත්ථනකිලෙසා**ති ච භවපත්ථනාමූලකං කිලෙසං.

භුම්මන්ති සමීපත්ථෙ භුම්මං. තෙනාහ **''සුධම්මාය ද්වාරෙ''**ති. **න කතන්**ති දුක්ඛුප්පාදනං න කතං. **නවගූථසූකරං වියා**ති නවගූථභක්ඛසූකරං විය. **චිත්තෙනෙවා**ති යො බජ්ඣති, තස්ස චිත්තෙනෙව . **තස්මා**ති යස්මා වෙපචිත්තිබන්ධනස්ස බන්ධනමුච්චනං විය, තස්මා ''වෙපචිත්තිබන්ධන''න්ති වුත්තං. **ඤාණමොක්ඛං බන්ධනන්**ති ඤාණෙන මුච්චනං බන්ධනං.

මඤ්ඤමානොති පරිකප්පිතතණ්හාවසෙන ''එතං මමා''ති, දිට්ඨිවසෙන ''එසො මෙ අත්තා''ති, මානවසෙන ''එසොහමස්මී''ති මඤ්ඤන්තො. බන්ධවිනිමුත්තස්ස මඤ්ඤමානවත්ථුනො අභාවා **''බන්ධෙ මඤ්ඤන්තො''**ති වුත්තං. **එතන්**ති ''මාරස්සා''ති එතං සාමිවචනං. **කිලෙසමාරෙන බද්ධොති** කිලෙසමාරෙන තෙනෙව කිලෙසබන්ධනෙන බද්ධො. **මුත්තොති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

තණ්හාමඤ්ඤනාය සති දිට්ඨිමානමඤ්ඤනානං පසඞ්ගො එව නත්ථීති යථා ''අස්මී''ති පදෙන දිට්ඨිමානමඤ්ඤනා වුත්තා හොන්ති, එවං තණ්හාමඤ්ඤිතාපීති වුත්තං **''අස්මීති පදෙන තණ්හාමඤ්ඤිතං වුත්ත''**න්ති. **අයමහමස්මීති**

පදෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතන්ති එතරහි ලබ්භමානදිට්ඨිවත්ථුවසෙනෙව. **භවිස්ස**න්ති අනාගතදිට්ඨිවත්ථුපරිකප්පනවසෙනෙව දිට්ඨිමඤ්ඤිතං. යෙභුය්‍යෙන හි අනාගතාලිඞ්ගනා සස්සතදිට්ඨි. උච්ඡෙදවසෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙවාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **රූපීතිආදීනි** පදානි. **සස්සතස්සෙවාති** සස්සතගාහස්සෙව පභෙදදීපනානි. යස්මා මඤ්ඤිතං ආබාධවසෙන **රොගො,** අන්තොදොසවසෙන **ගණ්ඩො,** අඩ්ගනිකන්තවසෙන **සල්ලං, තස්මා ඉමෙහි** තණ්හාදීහි කිලෙසෙහි පාකටචලනවසෙන **ඉඤ්ජන්ති චෙව,** අපාකටසඤ්චලනවසෙන **ඵන්දන්ති ච. පපඤ්චිතං** සංසාරෙ චිරායනං දට්ඨබ්බං, බන්ධසන්තානස්ස වා විත්ථාරණං. **පමත්තාකාරප්පත්තා** මුච්ඡනාකාරප්පත්තා. **තෙස**න්ති තණ්හාදිට්ඨිකිලෙසානං. **ආකාරදස්සනත්ථ**න්ති පවත්තිආකාරදස්සනත්ථං.

මානො නාම ''සෙය්‍යොහමස්මී''තිආදිනා මජ්ජනාකාරප්පවත්ති. **තණ්හාය සම්පයුත්තමානවසෙනාති** කස්මා වුත්තං? නනු සබ්බො මානො තණ්හාසම්පයුත්තො? සති හි බ්‍යභිචාරෙ විසෙසනං ඉච්ඡිතබ්බන්ති. සච්චමෙතං, තණ්හා පන අත්ථි මානස්ස පච්චයභූතා, අත්ථි මානස්ස අප්පච්චයභූතා, යතො මානො අනියතො වුච්චති. තථා හි පට්ඨානෙ ''සංයොජනං ධම්මං පටිච්ච සංයොජනො ධම්මො උප්පජ්ජති හෙතුපච්චයා''ති එත්ථ සංයොජනානි සංයොජනෙහි යථාලාභං යොජෙත්වා දස්සිතයොජනාය ''කාමරාගසංයොජනං පටිච්ච මානසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජන''න්ති වත්වා ''කාමරාගසංයොජනං පටිච්ච අවිජ්ජාසංයොජන''න්ති, ''මානසංයොජනං පටිච්ච භවරාගසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජන''න්ති ච වත්වා ''භවරාගසංයොජනං පටිච්ච අවිජ්ජාසංයොජන''න්ති වුත්තං. එත්ථ ච කාමරාගභවරාගසංයොජනෙහි මානස්ස අනියතභාවො පකාසිතො. තත්ථ යා තණ්හා බලවතී, තං සන්ධාය ඉදං වුත්තං **''තණ්හාය සම්පයුත්තමානවසෙනා''**ති. බලවතණ්හාසම්පයුත්තො හි මානො සයම්පි බලවා හුත්වා අස්මීති සවිසෙසං මජ්ජනවසෙන පවත්තතීති.

දිට්ඨිවසෙනාති මානමූලකදිට්ඨිවසෙන. ''සෙය්‍යොහමස්මී''තිආදිනා හි බහුලමානුපෙතස්ස පුග්ගලස්ස රූපාදීසු එකං උද්දිස්ස අයමහමස්මීති දිට්ඨියා උප්පන්නාය මානස්ස අප්පහීනත්තා මානොපි තත්ථ තත්ථෙව උප්පජ්ජති. ඉති මානමූලකං දිට්ඨිං සන්ධායාහ **''අයමහමස්මීති දිට්ඨිවසෙන වුත්ත''**න්ති. චොදකො පන ඉමමත්ථං අජානන්තො අනුපලබ්භමානමෙව සම්පයොගත්ථං ගහෙත්වා **''නනු චා''**තිආදිනා චොදෙති. ඉතරො **''ආම නත්ථී''**ති තමත්ථං සම්පටිච්ඡිත්වා **''මානස්ස පනා''**තිආදිනා පරිහාරමාහ. තස්සත්ථො වුත්තො එව.

යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසීවිසවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථො පණ්ණාසකො.

සළායතනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙදනාසංයුත්තං

1. සගාථාවග්ගො

1. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

249. **වෙදනා ච පජානාතී**ති සච්චාභිසම්බොධවසෙන වුච්චමානවෙදනානං පජානනං සාතිසයසමාධානපුබ්බකන්ති භගවතා ''සමාහිතො''ති වුත්තන්ති ආහ **''උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතො''**ති. වෙදනාති තිස්සොපි වෙදනා. **දුක්ඛසච්චවසෙනාති** දුක්ඛසච්චභාවෙන, පරිජානනවසෙනාති අත්ථො. **සම්භවන්ති** සමුදයං තණ්හාවිජ්ජාකම්මඵස්සාදිප්පභෙදං උප්පත්තිකාරණං. තෙනාහ **''සමුදයසච්චවසෙන පජානාතී''**ති. **යත්ථාති** යංනිමිත්තං, යං ආගම්ම කාමතණ්හාවිජ්ජාදිනිරොධා වෙදනානිරොධො, තෙසං අයං නිරොධො. නිබ්බානං ආරබ්භ අරියමග්ගප්පවත්තියා හි නිබ්බානං වෙදනානිරොධොති වුත්තො. ඛයං ගමෙතීති ඛයගාමී, තං **ඛයගාමිනං**. ඡාතං වුච්චති තණ්හා කාමානං පාතුකාමතාවසෙන පවත්තනතො, අච්චන්තමෙව සමුච්ඡින්නත්තා නත්ථි එතස්මිං ඡාතන්ති **නිච්ඡාතො**. තෙනාහ **''නිත්තණ්හො''**ති. **සම්මසනවාරවෙදනාති** සම්මසනුපචාරවෙදනා. **ද්වීහි පදෙහීති** ''සමාහිතො සම්පජානො''ති ඉමෙහි ද්වීහි. ''සතො''ති පන ඉදං සම්පජානපදස්සෙව උපබ්‍රූහනන්ති අධිප්පායො. **සෙසෙහි** චතූහි **චතුසච්චං කථිතං,** ඉතරෙහි පන ද්වීහි චතුසච්චබුජ්ඣනමෙව කථිතං. **සබ්බසඞ්ගාහිකොති** සබ්බසභාවධම්මානං සඞ්ගණ්හනකො. තෙනාහ **''චතුභූමකධම්මපරිච්ඡෙදො වුත්තො''**ති.

සමාධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුඛසුත්තවණ්ණනා

250. දුක්ඛං න හොතීති **අදුක්ඛං,** සුඛං න හොතීති **අසුඛං, ම**-කාරො පදසන්ධිකරො. **අදුක්ඛමසුඛ**න්ති වෙදයිතසද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. සපරසන්තානගතෙ සන්ධාය අජ්ඣත්තබහිද්ධාගහණන්ති ආහ **''අත්තනො ච පරස්ස වා''**ති. තෙන සබ්බම්පි වෙදයිතං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං . **නස්සනසභාව**න්ති ඉත්තරඛණතාය භඞ්ගතො උද්ධං අපස්සිතබ්බසභාවං. පලොකො භෙදො එතස්ස අත්ථීති **පලොකිනං**. තෙනාහ **''භිජ්ජනසභාව''**න්ති. **ඤාණෙන ඵුසිත්වා ඵුසිත්වාති** පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණෙන අනිච්චා පභඞ්ගුනොති ආරම්මණතො, උත්තරකාලං අසම්මොහතො මග්ගපරම්පරාය ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා **වයං පස්සන්තො. විරජ්ජතීති** මග්ගවිරාගෙන විරජ්ජති. **සම්මසනවාරවෙදනා කථිතා** ආරද්ධවිපස්සකානං වසෙන දෙසනාති. ලොකියලොකුත්තරෙහි ඤාණෙහි යාථාවතො පරිජානනං පටිවිජ්ඣනං **ඤාණඵුසනං**.

සුඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පහානසුත්තවණ්ණනා

251. **සබ්බම්පි** අට්ඨසතපභෙදං **තණ්හං ඡින්දි** සමුච්ඡෙදපහානවසෙන පජහි. තෙනාහ **''සමුච්ඡින්දී''**ති. යදග්ගෙන තණ්හා සබ්බසො සමුච්ඡින්නා, තදග්ගෙන සබ්බානිපි සඤ්ඤොජනානීති ආහ **''දසවිධම්පී''**තිආදි. **සම්මාති** සුට්ඨු. පහානඤ්ච නාම උපායෙන ඤායෙන පහානන්ති ආහ **''හෙතුනා කාරණෙනා''**ති. **දස්සනාභිසමයාති** අසම්මොහපටිවෙධා. අරහත්තමග්ගො හි උප්පජ්ජමානොව සභාවපටිච්ඡාදකං මොහං විද්ධංසෙන්තො එව පවත්තති, තෙන මානො යාථාවතො දිට්ඨො නාම හොති, **අයමස්ස දස්සනාභිසමයො**. යථා හි සූරියෙ උට්ඨිතෙ අන්ධකාරො විද්ධංසියමානො විහතො, එවං අරහත්තමග්ගෙ උප්පජ්ජමානෙ සො සබ්බසො පහීනො එව හොති, න තස්මිං සන්තානෙ පතිට්ඨං ලභති, **අයමස්ස පහානාභිසමයො**. තෙන වුත්තං **''අරහත්තමග්ගො හී''**තිආදි. **කිච්චවසෙනාති** අසම්මොහපටිවෙධසඞ්ඛාතස්ස දස්සනකිච්චස්ස අනිප්ඵාදනවසෙන.

යෙ ඉමෙ චත්තාරො අන්තාති සම්බන්ධො. **මරියාදන්තොති** මරියාදසඞ්ඛාතො අන්තො. එස නයො සෙසත්තයෙපි. **තෙසූති** චතූසු අන්තෙසු. **අදුං චතුත්ථකොටිසඞ්ඛාතං** සබ්බස්සෙව වට්ටදුක්ඛස්ස **අන්තං** පරිච්ඡෙදං අරහත්තමග්ගෙන මානස්ස දිට්ඨත්තා පහීනත්තා ච **අකාසීති** යොජනා. **සමුස්සයො** අත්තභාවො.

න රිඤ්චතීති න විවෙචෙති න විස්සජ්ජෙති. තෙනාහ **''සම්පජඤ්ඤං න ජහතී''**ති, සම්පජඤ්ඤං න පරිච්චජතීති අත්ථො. **සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතීති** ඉමස්ස ''දිට්ඨධම්මෙ අනාසවො''ති ඉමස්ස වසෙන අත්ථං වදන්තො **''රත්තො දුට්ඨොති''**ති අවොච සඋපාදිසෙසනිබ්බානවසෙන. **සඞ්ඛ්‍යං නොපෙතීති** වා දිට්ඨෙ-ධම්මෙ අනාසවො ධම්මට්ඨො වෙදගූ කායස්ස භෙදා මනුස්සො දෙවොති වා පඤ්ඤත්තිං න උපෙතීති අනුපාදිසෙසනිබ්බානවසෙනපි අත්ථො වත්තබ්බො. එත්ථ ච සුඛාදීසු වෙදනාසු යථාක්කමං රාගානුසයාදයො කථිතාති ආහ – **''ඉමස්මිං සුත්තෙ ආරම්මණානුසයො**

කථිතො''ති. යො හි රාගාදි පච්චයසමවායෙ අතිඉට්ඨාදීසු උප්පජ්ජනාරහො මග්ගෙන අප්පහීනො, සො ''රාගානුසයො''තිආදිනා වුත්තො, අප්පහීනත්ථො සො මග්ගෙන පහාතබ්බො, න පරියුට්ඨානාභිභවත්ථොති.

පහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පාතාලසුත්තවණ්ණනා

252. යත්ථ පතිට්ඨා නත්ථි එකන්තිකාති එකන්තිකස්ස මහතො පාතස්ස අලන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො අධිප්පෙතොති ආහ **''නත්ථි එත්ථ පතිට්ඨා''**ති. **අසම්භූතත්ථ**න්ති න සම්භූතත්ථං, මුසාති අත්ථො. **සොති** අස්සුතවා පුථුජ්ජනො. යං තං උදකං පතතීති යොජනා. යස්මා සමුද්දපිට්ඨෙ අන්තරන්තරා වෙරම්භවාතසදිසො මහාවාතො උට්ඨහිත්වා මහාසමුද්දෙ උදකං උග්ගච්ඡාපෙති, තං කදාචි චක්කවාළාභිමුඛං, කදාචි සිනෙරුපාදාභිමුඛං ගන්ත්වා තං පතිහනති, තස්මා වුත්තං **''බලවාමුඛං මහාසමුද්දස්සා''**තිආදි. **වෙගෙන පක්ඛන්දිත්වාති** මහතා වාතවෙගෙන සමුද්ධතං තෙනෙව වෙගෙන පක්ඛන්දන්තඤ්ච හුත්වා. **මහානරකපපාතො වියාති** යොජනායාමවිත්ථාරගම්භීරසොබ්භපපාතො විය හොති. **තථාරූපානන්ති** තත්ථ වසිතුං සමත්ථානං. **අසන්තන්ති** අභූතං. අත්ථවසෙන හි වාචා අභූතං නාම.

න පතිට්ඨාසීති පතිට්ඨං න ලභි. **අනිබද්ධන්ති** අනිබන්ධනත්ථං යංකිඤ්චි. **දුබ්බලඤාණොති** ඤාණබලරහිතො. ''අස්සුතවා පුථුජ්ජනො''ති වත්වා ''සුතවා අරියසාවකො''ති වුත්තත්තා **''සොතාපන්නො ධුර''**න්ති වුත්තං. ඉතරෙසු අරියසාවකෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තෙසඤ්හි වෙදනා සුපරිඤ්ඤාතා. **බලවවිපස්සකො...පෙ.... යොගාවචරොපි වට්ටති** මත්තසො වෙදනානං පරිඤ්ඤාතත්තා.

පාතාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

253. **විපරිණාමනවසෙන දුක්ඛතො දට්ඨබ්බාති** කිඤ්චාපි සුඛා, පරිණාමදුක්ඛතා පන සුඛවෙදනාය එකන්තිකාති. **විනිවිජ්ඣනට්ඨෙනාති** පීළනවසෙන අත්තභාවස්ස විජ්ඣනට්ඨෙන. **හුත්වාති** පච්චයසමාගමෙන උප්පජ්ජිත්වා. තෙන පාකභාවපුබ්බකො අත්තලාභො වුත්තො. **අභාවාකාරෙනාති** භඞ්ගුපගමනාකාරෙන. තෙන විද්ධංසභාවො වුත්තො. උභයෙන උදයබ්බයපරිච්ඡින්නතාය සිඛප්පත්තං අනිච්චතං දස්සෙති. ස්වායං හුත්වා අභාවාකාරො ඉතරාසුපි වෙදනාසු ලබ්භතෙව, අධිකො ච පන ද්වින්නං දුක්ඛසභාවො. දුක්ඛතාවසෙන පුරිමානං වෙදනානං දට්ඨබ්බතාය දස්සිතත්තා පච්ඡිමාය වෙදනාය එවං දට්ඨබ්බතා දස්සිතා. **අද්දාති** ඤාණගතියා සච්ඡිකත්වා අදක්ඛි. ඤාණගමනඤ්හෙතං, යදිදං දුක්ඛතො දස්සනං. **සන්තසභාවං** සුඛදුක්ඛතො උපසන්තරූපත්තා.

දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සල්ලසුත්තවණ්ණනා

254. **ද්වීසු ජනෙසූති** සුතවන්තඅස්සුතවන්තෙසු ද්වීසු ජනෙසු. **අනුගතවෙධන්ති** පුබ්බෙ පවත්තවෙධස්ස අනුගතවෙධං. **බලවතරා** දිගුණා විය හුත්වා දළ්හතරපවත්තියා. **එවමෙවාති** යථා විද්ධස්ස පුරිසස්ස අනුවෙධනා බලවතරා, එවමෙව. **සමාධිමග්ගඵලානි නිස්සරණං** වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිවසෙන. සමාධිසීසෙන හෙත්ථ ඣානඤ්ච ගහිතං. **සො න ජානාති** අනධිගතත්තා. **නිස්සරණන්ති ජානාති** අනිස්සරණමෙව. **තාසං** සමධිගතානං **සුඛදුක්ඛවෙදනානං. න විප්පයුත්තො** අප්පහීනකිලෙසත්තා. **සඞ්ඛාතධම්මස්සාති** සඞ්ඛාය පඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතචතුක්ඛන්ධස්ස. තෙනාහ **''තුලිතධම්මස්සා''**ති. **ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ** පුරිමසුත්තෙ විය **ආරම්මණානුසයොව කථිතො,** සො පන තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අනුරොධවිරොධපහානස්ස වුත්තත්තා **ඛීණාසවො ධුරං. අනාගාමීපි වට්ටති,** තස්ස විරොධප්පහානං ලබ්භති.

සල්ලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පඨමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

255. සද්දහිත්වා ගිලානෙ උපට්ඨාතබ්බෙ මඤ්ඤිස්සන්තීති යොජනා. **තත්ථාති** තස්මිං ඨානෙ. කම්මට්ඨානානුයොගො සප්පායො යෙසං තෙ **කම්මට්ඨානසප්පායා,** සතිපට්ඨානරතාති අත්ථො. **අනිච්චතං අනුපස්සන්තොති** කායං පටිච්ච උප්පන්නාය වෙදනාය ච අනිච්චතං අනුපස්සන්තො. **වයං අනුපස්සන්තොතිආදීසුපි** එසෙව නයො. **වයන්ති** පන තාය එව ඛයසඞ්ඛාතං. **විරාගන්ති** විරජ්ජනං. **පටිනිස්සග්ගන්ති** පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගං, පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගම්පි වා.

ආගමනීයපටිපදාති අරියමග්ගස්ස ආගමනට්ඨානියා පුබ්බභාගපටිපදා. **පුබ්බභාගායෙව** න ලොකුත්තරා. **සම්පජඤ්ඤං** පුබ්බභාගියමෙව. **තිස්සො අනුපස්සනා පුබ්බභාගායෙව** විපස්සනාපරියාපන්නත්තා . **මිස්සකාති** ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා. **භාවනාකාලො දස්සිතො** ''නිරොධානුපස්සිනො විහරතො, පටිනිස්සග්ගානුපස්සිනො විහරතො රාගානුසයො පහීයතී''ති වුත්තත්තා.

පඨමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8-9. දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා

256-257. **ඵස්සං පටිච්චාති** එත්ථ ඵස්සසීසෙන ඵස්සායතනානං ගහණං. න හි ඵස්සායතනෙහි විනා ඵස්සස්ස සම්භවො. තෙනාහ **''කායොව හි එත්ථ ඵස්සොති වුත්තො''**ති, ඵස්සසීසෙන වුත්තොති අධිප්පායො. **නවමං උත්තානමෙව** හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඵස්සමූලකසුත්තවණ්ණනා

258. සුඛවෙදනාය හිතං **සුඛවෙදනියං**. සො පනෙස හිතභාවො පච්චයභාවෙනාති ආහ **''සුඛවෙදනාය පච්චයභූත''**න්ති. **ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙති** ඉමස්මිං නවමෙ දසමෙ ච සුත්තෙපි. **සම්මසනවාරවෙදනාති** සම්මසනීයවෙදනා එව කථිතා, න ලොකුත්තරාති අධිප්පායො.

ඵස්සමූලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සගාථාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රහොගතවග්ගො

1. රහොගතසුත්තවණ්ණනා

259. **යංකිඤ්චි වෙදයිතන්ති** ''සුඛං දුක්ඛං අදුක්ඛමසුඛ''න්ති වුත්තං වෙදයිතං දුක්ඛස්මිං අන්තොගධං, දුක්ඛන්ති වත්තබ්බතං ලභති පරියායෙනාති අත්ථො. තෙනාහ **''තං සබ්බං දුක්ඛන්ති අත්ථො''**ති. **යා එසාති**ආදීසු යො සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාසඞ්ඛාතො හුත්වා අභාවාකාරො, යා ඛයසභාවතා විනස්සනසභාවතා ජරාය මරණෙන චාති ද්විධා විපරිණාමනසභාවතා, එතං සන්ධාය උද්දිස්ස සබ්බං වෙදයිතං දුක්ඛන්ති මයා වුත්තන්ති අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. **සාති** සඞ්ඛාරානං අනිච්චතා . **වෙදනානම්පි අනිච්චතා එව** සඞ්ඛාරසභාවත්තා. තාසං අනිච්චතා ච නාම මරණං භඞ්ගොති කත්වා තතො උත්තරි දුක්ඛං නාම නත්ථීති **සබ්බා වෙදනා ''දුක්ඛා''ති වුත්තා,** යථා ''යදනිච්චං තං දුක්ඛ''න්ති ච, ''පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා''ති ච වුත්තං. **ඉදං** සුත්තපදං. **චත්තාරො ආරුප්පාති** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො. **එත්ථාති** ච එතස්මිං පටිප්පස්සද්ධිවාරෙ.

රහොගතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අගාරසුත්තවණ්ණනා

262. **පුරත්ථිමාති** විභත්තිලොපෙන නිද්දෙසො, නිස්සක්කෙ වා එතං පච්චත්තවචනං. **පඨමජ්ඣානාදිවසෙනාති** පඨමදුතියජ්ඣානවසෙන. **අනුස්සතිවසෙනාති** නිදස්සනමත්තං අඤ්ඤස්සපි උපචාරජ්ඣානග්ගහිතස්ස සවිතක්කචාරස්ස නිරාමිසස්ස සුඛස්ස ලබ්භනතො. තස්සපි වා **පඨමජ්ඣානාදීති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. කාමහෙතු දුක්ඛප්පත්තානං දුක්ඛවෙදනා කාමාමිසෙන **සාමිසා වෙදනා. අනුත්තරවිමොක්ඛා** නාම අරහත්තඵලං. ''කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමී''ති එවං පිහං උපට්ඨාපයතො තස්මිං අනිජ්ඣමානෙ පිහප්පච්චයා **උප්පන්නදොමනස්සවෙදනා.** නෙක්ඛම්මනිස්සිතා උපෙක්ඛාවෙදනා **නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා** නාම. සවිසෙසං පන දස්සෙතුං **''චතුත්ථජ්ඣානවසෙන උප්පන්නා අදුක්ඛමසුඛවෙදනා''**ති වුත්තං.

අගාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-8. පඨමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

263-266. **හෙට්ඨා කථිතනයානෙව,** වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයතො පන තෙසං දෙසනාති දට්ඨබ්බං. **එත්ථාති** එතෙසු චතූසු සුත්තෙසු. **පුරිමානි ද්වෙ** ''පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස වාචා පටිප්පස්සද්ධා හොතී''තිආදිනා නයෙන යාව ඛීණාසවස්ස කිලෙසපටිප්පස්සද්ධි, තාව දෙසනාය පවත්තත්තා **''පරිපුණ්ණපස්සද්ධිකානී''**ති වුත්තානි. තාව පරිපූරං කත්වා අදෙසිතත්තා **''පච්ඡිමානි උපඩ්ඪපස්සද්ධිකානි, දෙසනායා''**තිආදි වුත්තං.

පඨමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පඤ්චකඞ්ගසුත්තාදිවණ්ණනා

267-268. **දණ්ඩමුග්ගරං** අග්ගසොණ්ඩමුග්ගරං. කාළසුත්තපක්ඛිපනං **කාළසුත්තනාළි**. වාසිආදීනි පඤ්ච අඞ්ගානි අස්සාති **පඤ්චකඞ්ගො**. වත්ථුවිජ්ජාය වුත්තවිධිනා කත්තබ්බනිස්සයානි ඨපෙතීති **ථපති. පණ්ඩිතඋදායිත්ථෙරො,** න ලාළුදායිත්ථෙරො. **ද්වෙපානන්දාති** අට්ඨකථාය පදුද්ධාරො කතො – ''ද්වෙපි මයා ආනන්දා''ති පන පාළියං. පසාදකායසන්නිස්සිතා **කායිකා,** චෙතොසන්නිස්සිතා **චෙතසිකා**. ආධිපච්චට්ඨෙන සුඛමෙව ඉන්ද්‍රියන්ති **සුඛින්ද්‍රියං. උපවිචාරවසෙනාති** රූපාදීනි උපෙච්ච විචරණවසෙන. **අතීතෙ** ආරම්මණෙ. **පච්චුප්පන්නෙති** අද්ධාපච්චුප්පන්නෙ. **එවං** අට්ඨාධිකං සතං **අට්ඨසතං**.

පාටියෙක්කො අනුසන්ධීති පුච්ඡානුසන්ධිආදීහි විසුං තෙහි අසම්මිස්සො එකො අනුසන්ධි. **එකාපි වෙදනා කථිතා** ''තත්‍ර, භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො''ති ආහරිත්වා ''ඵස්සපච්චයා වෙදනා''ති. යස්මා භගවා චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛාවෙදනං වත්වා – ''අත්ථානන්ද, එතස්මා සුඛා අඤ්ඤං සුඛ''න්තිආදිං වදන්තො **ථපතිනො වාදං උපත්ථම්භෙති** නාම. තෙන හි උපෙක්ඛාවෙදනා ''සුඛ''න්තෙව වුත්තා සන්තසභාවත්තා. **අභික්කන්තතරන්ති** අතිවිය කන්තතරං මනොරමතරං. තෙනාහ **''සුන්දරතර''**න්ති. **පණීතතරන්ති** පධානභාවං නීතතාය උළාරතරං. තෙනාහ **''අතප්පකතර''**න්ති. **සුඛන්ති වුත්තා** පටිපක්ඛස්ස සුට්ඨු බාධනෙන, සුකරං ඔකාසදානමස්සාති වා. **නිරොධො සුඛං නාම** සබ්බසො උදයබ්බයාභාවතො. තෙනාහ **''නිද්දුක්ඛභාවසඞ්ඛාතෙන සුඛට්ඨෙනා''**ති.

සුඛස්මිංයෙවාති සුඛමිච්චෙව පඤ්ඤපෙති. **නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වාති** නිරොධසමාපත්තිදෙසනාය සීසං උත්තමං කත්වා. දෙසනාය උද්දෙසාධිමුත්තෙ උට්ඨාපෙත්වා විත්ථාරිතත්තා **''නෙය්‍යපුග්ගලස්ස වසෙනා''**ති වුත්තං. **දසමං** අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනයත්තා **උත්තානත්ථමෙව**.

පඤ්චකඞ්ගසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රහොගතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අට්ඨසතපරියායවග්ගො

1. සීවකසුත්තවණ්ණනා

269. චූළා පන අස්ස මහතී අත්ථි සවිසෙසා, තස්මා **''මොළියසීවකො''**ති වුච්චති. **ඡන්නපරිබ්බාජකොති** කම්බලාදිනා කොපිනපටිච්ඡාදකපරිබ්බාජකො. **පිත්තපච්චයානීති** පිත්තහෙතුකානි . **''තිස්සො වෙදනා''**ති වත්වා තාසං සම්භවං දස්සෙතුං **''කථ''**න්තිආදි වුත්තං. **කුසලවෙදනා උප්පජ්ජති** පිත්තපච්චයා. **පිත්තභෙසජ්ජං කරිස්සාමීති** භෙසජ්ජසම්භරණත්ථඤ්චෙව තදත්ථං ආමිසකිඤ්ජක්ඛසම්භරණත්ථඤ්ච පාණං හනතීති යොජනා. **මජ්ඣත්තො** භෙසජ්ජකරණෙ උදාසීනො.

තස්මාති යස්මා පිත්තාදිපච්චයහෙතුකන්ති අත්තනො ච ලොකස්ස ච පච්චක්ඛං අතිධාවන්ති යෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා, තස්මා තෙසං මිච්ඡා. පිත්තාදීනං තිණ්ණම්පි සමොධානසන්නිපාතෙ ජාතානි **සන්නිපාතිකානි**. පුරිමඋතුනො විසදිසො උතුවිපරිණාමොති ආහ **''විසභාගඋතුතො ජාතානී''**ති . අනූදකො ථද්ධලූඛභූමිභාගො **ජඞ්ගලදෙසො,** වුත්තවිපරියායෙන **අනූපදෙසො** වෙදිතබ්බො. **මලයං** හිමසීතබහුලො, ඉතරො උණ්හබහුලො.

අත්තනො පකතිචරියානං විසමං කායස්ස පරිහරණවසෙන, ජාතානි පන අසය්හසහනඅදෙසඅකාලචරණාදිනා වෙදිතබ්බානීති ආහ **''මහාභාරවහනා''**තිආදි. පරස්ස උපක්කමතො නිබ්බත්තානි **ඔපක්කමිකානීති** ආහ – **''අයං චොරො වා''**තිආදි. **කෙවලන්ති** බාහිරපච්චයං අනපෙක්ඛිත්වා කෙවලං තෙනෙව. තෙනාහ **''කම්මවිපාකතොව ජාතානී''**ති. **සක්කා පටිබාහිතුං** පතිකාරෙන. **ලොකවොහාරො නාම කථිතො** පිත්තසමුට්ඨානාදිසමඤ්ඤාය ලොකසිද්ධත්තා. කාමං සරීරසන්නිස්සිතා වෙදනා කම්මනිබ්බත්තාව, තස්සා පන පච්චුප්පන්නපච්චයවසෙන එවමයං ලොකවොහාරොති වුත්තඤ්චෙව ගහෙත්වා පරවාදපටිසෙධො කතොති දට්ඨබ්බං.

සීවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-10. අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා

270-278. වෙදනානං අට්ඨාධිකං සතං, තස්ස අට්ඨසතස්ස තබ්භාවස්ස පරියායො කාරණං එත්ථ අත්ථීති **අට්ඨසතපරියායො,** සුත්තං. තෙනාහ **''අට්ඨසතස්ස කාරණභූත''**න්ති. **ධම්මකාරණ**න්ති පරියත්තිධම්මභූතං කාරණං. **කායිකාති** පඤ්චද්වාරකායිකා. තෙනාහ **''කාමාවචරෙයෙව ලබ්භන්ති''**ති, කාමභූමිකාති අත්ථො. **අරූපාවචරෙ නත්ථී,** තිභූමිකාති අත්ථො. තෙනාහ – ''අරූපෙ තිකචතුක්කජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තඤ්ච බො ලොකුත්තරං, න ලොකිය''න්ති. **ඉතරා** උපෙක්ඛාවෙදනා. **උපවිචරන්ති** උපෙච්ච පජ්ජන්තීති අත්ථො. **තංසම්පයුත්තානන්ති** විචාරසම්පයුත්තානං.

පටිලාභතොති පටිලද්ධභාවතො. **සමනුපස්සතොති** පච්චවෙක්ඛතො පස්සතො. **අතීතං** ඛණත්තයාතික්කමෙන අතික්කන්තං, නිරුද්ධප්පත්තියා **නිරුද්ධං,** පකතිවිජහනෙන **විපරිණතං. සමනුස්සරතොති** චින්තයතො. **ගෙහස්සිතන්ති** කාමගුණනිස්සිතං. කාමගුණා හි ඉධ ගෙහනිස්සිතධම්මෙන ගෙහපරියායෙන වුත්තා.

විපරිණාමවිරාගනිරොධන්ති විපරිණාමනං විරජ්ජනලක්ඛණං නිරුජ්ඣනඤ්ච විදිත්වා. **පුබ්බෙති** අතීතෙ. **එතරහීති** ඉදානි වත්තමානා. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතොති** විපස්සනාපඤ්ඤාය චෙව මග්ගපඤ්ඤාය ච යාථාවතො පස්සතො. **උස්සුක්කාපෙතුන්ති** විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා මග්ගපටිවෙධං පාපෙතුං. නිබ්බානං උද්දිස්ස පවත්තිතත්තා **නෙක්ඛම්මස්සිතසොමනස්සානි නාම. ලොකාමිසපටිසංයුත්තානන්ති** කාමගුණනිස්සිතානං. **තදායතනන්ති** තං ආයතනං තං කාරණං අරහත්තං. **අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසූති** අරියඵලධම්මෙසු. **පිහන්ති** අධිගමිච්ඡං.

උපෙක්ඛාති සොමනස්සරහිතඅඤ්ඤාණුපෙක්ඛා. බාල්‍යයොගතො **බාලස්ස,** තතො එව **මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්ස.** කිලෙසොධීනං මග්ගොධීහි අජිතත්තා **අනොධිජිනස්ස.** සත්තමභවාදිතො උද්ධං පවත්තනවිපාකස්ස අජිතත්තා **අවිපාකජිනස්ස.** අනෙකාදීනවෙ වට්ටෙ ආදීනවස්ස අජානනෙන **අනාදීනවදස්සාවිනො.** පටිපත්තිපටිවෙධබාහුසච්චාභාවෙන **අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස. රූපං සා නාතිවත්තතී** න අතික්කමති ඤාණසම්පයුත්තාභාවතො. **සබ්බසඞ්ගාහකොති** සබ්බධම්මෙ සඞ්ගණ්හනකො. **තතියාදීනි** යාව දසමා හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා **උත්තානත්ථානෙව.**

අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා

279. ආරම්මණතො සම්පයොගතො ච කිලෙසාමිසෙන **සාමිසා. නිරාමිසායාති** නිස්සක්කවචනං. **නිරාමිසතරාවාති** එකංසවචනං තස්සා තථා නිස්සමෙතබ්බතාය. සා හි පීති සබ්බසො සන්තකිලෙසාමිසෙ සන්තානෙ පවත්තියා අච්චන්තසභාවධම්මාරම්මණවිසයතාය සයම්පි සාතිසයං සන්තසභාවාකාරෙන පවත්තියා නිරාමිසායපි නිරාමිසතරා වුත්තා. තෙනාහ **''නනු වා''**තිආදි. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙතුං **''යථා හී''**තිආදිමාහ. **අප්පටිහාරිකන්ති** පටිහරණරහිතං අප්පටිහාරං, කෙනචි අනාවටන්ති අත්ථො. **සෙසවාරෙසූති** සුඛවාරඋපෙක්ඛාවාරෙසු.

විමොක්ඛවාරො පන න අතිදිට්ඨො ඉතරෙහි විසදිසත්තා. තෙනාහ **''විමොක්ඛවාරෙ පනා''**තිආදි. **රූපපටිසංයුත්තොති** භාවිතරූපපටිසංයුත්තො. සාමිසො නාම යස්මා සාමිසරූපපටිබද්ධවුත්ති චෙව සාමිසරූපපටිභාගඤ්ච , තස්මා ''රූපාමිස''න්ති වුච්චති, තෙන රූපාමිසෙන **සාමිසො නාම.** අරූපාමිසස්ස අභාවතො **අරූපපටිසංයුත්තො** විමොක්ඛො **නිරාමිසො නාම.**

නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨසතපරියායවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙදනාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මාතුගාමසංයුත්තං

1. පඨමපෙය්‍යාලවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

280-281. **අඞ්ගෙහීති** අඞ්ගකොට්ඨාසෙහි. රූපයතීති රූපං, සරීරරූපං. සරීරරූපං පාසංසං එතස්ස අත්ථීති රූපවා, තප්පටික්ඛෙපෙන **න ච රූපවා,** සම්පන්නරූපො න හොතීති අත්ථො. ඤාතිකුලතො අඤ්ඤතො වා ආගතාය භොගසම්පදාය අභාවෙන **න භොගසම්පන්නො. දුස්සීලොති** නිස්සීලො. නිස්සීලතාය එව වස්සා පුබ්බුට්ඨායිතාදිආචාරාභාවො වුත්තො. **ආලසියොති** ආලසියතාය යුත්තො. **පජඤ්වස්ස න ලභතීති** පජාභාවසීසෙන තස්සා පරිවාරහානි වුත්තා. **පරිවත්තෙතබ්බන්ති** පුරිසවසෙන පරිවත්තෙතබ්බං.

මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

282. ආවෙණිතබ්බතො මරියාදාය විසුං අසාධාරණතො පස්සිතබ්බතො **ආවෙණිකානි**. පටිපච්චෙකෙ පුග්ගලෙ නියුත්තානීති **පාටිපුග්ගලිකානි. පරිචාරිකභාවන්ති** උපට්ඨායිකභාවං.

ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. තීහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා

283-303. **මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙනාති** මච්ඡරියමලෙන අභිභූතෙන. **තෙනාති** කස්සචි කිඤ්චි අදානෙන ච. **එතං** ‘‘මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙනා’’තිආදි වුත්තං. **විලොකෙන්තො විචරති** ඉස්සාපකතචිත්තතාය. **පඤ්චමාදීනි** යාව එකාදසමා **උත්තානත්ථානෙව**.

තීහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බලවග්ගො

1. විසාරදසුත්තවණ්ණනා

304. **රූපසම්පත්ති රූපබලං** තංසමඞ්ගිනො උපත්ථම්භකභාවතො. එස නයො සෙසෙසුපි. බලානි හි සත්තානං වුඩ්ඪියා උපත්ථම්භකපච්චයො හොති, යථා තං ආහාරො. තෙනාහ – **‘‘ඉමානී’’**තිආදි.

විසාරදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-10. පසය්හසුත්තාදිවණ්ණනා

305-313. **අභිභවිත්වා** සබ්බං අන්තොජනං සාමිකඤ්ච. **නාසෙන්තීති** නාසනං අදස්සනං නෙන්ති නීහරන්තීති අත්ථො.

පසය්හසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාතුගාමසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජම්බුඛාදකසංයුත්තං

1. නිබ්බානපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

314. **නිබ්බානං ආගම්මාති** එත්ථ **ආගම්මාති** සබ්බසඞ්ඛාරෙහි නිබ්බින්නස්ස විසඞ්ඛාරනින්නස්ස ගොත්‍රභුනා විවට්ටිතමානසස්ස මග්ගෙන සච්ඡිකරණෙනාති අත්ථො. සච්ඡිකිරියමානඤ්හි තං අධිගන්ත්වා ආරම්මණපච්චයභූතඤ්ච පටිච්ච අධිපතිපච්චයභූතෙ ච තස්මිං පරමස්සාසභාවෙන විමුත්තසඞ්ඛාරස්ස පරමගතිභාවෙන ච පතිට්ඨානභූතෙ පතිට්ඨාය ඛයසඞ්ඛාතො මග්ගො රාගාදිකෙ ඛෙපෙතීති තංසච්ඡිකරණාභාවෙ රාගාදීනං අනුප්පත්තිනිරොධගමනාභාවතො **"නිබ්බානං ආගම්ම රාගො ඛීයතී"**ති වුත්තං.

ඉමිනාව සුත්තෙනාති ඉමිනාව ජම්බුඛාදකසුත්තෙන. **කිලෙසක්ඛයමත්තං නිබ්බානන්ති වදෙය්‍ය** ''රාගක්ඛයො''තිආදිනා සුත්තෙ ආගතත්තා. ''කිලෙසක්ඛයමත්ත''න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා ආහ **"කස්සා"**තිආදි. **අද්ධා අත්තනොති වක්ඛති** ''පරස්ස කිලෙසක්ඛයෙන පරස්ස නිබ්බානසම්පත්ති න යුත්තා''ති. නිබ්බානාරම්මණකරණෙන ගොත්‍රභුක්ඛණෙ කිලෙසක්ඛයප්පත්තිතා ච ආපන්නාති ආහ – **"කිං පන තෙසු අතීතෙසුයෙවා"**තිආදි. නනු ආරම්මණකරණමත්තෙන කිලෙසක්ඛයො අනුප්පත්තොති න සක්කා වත්තුං. චිත්තඤ්හි අතීතානාගතාදිසබ්බං ආලම්බනං කරොති, න නිප්ඵන්නමෙවාති. ගොත්‍රභූපි මග්ගෙන යා කිලෙසානං අනුප්පත්තිධම්මතා කාතබ්බා, තං ආරබ්භ පවත්තිස්සතීති? න, අප්පත්තනිබ්බානස්ස නිබ්බානාරම්මණඤාණාභාවතො. න හි අඤ්ඤෙ ධම්මා විය නිබ්බානං, තං පන අතිගම්භීරත්තා අප්පත්තෙන ආලම්බිතුං න සක්කා, තස්මා තෙන ගොත්‍රභුනා පත්තබ්බෙන තිකාලිකසභාවාතික්කන්තගම්භීරභාවෙන භවිතබ්බං, කිලෙසක්ඛයමත්තතං වා ඉච්ඡතො ගොත්‍රභුතො පුරෙතරං නිප්ඵන්නෙන කිලෙසක්ඛයෙන භවිතබ්බං. අප්පත්තකිලෙසක්ඛයාරම්මණකරණෙ හි සති ගොත්‍රභුතො පුරෙතරචිත්තානිපි ආලම්බෙය්‍යුන්ති.

තස්මාතිආදි වුත්තස්සෙව අත්ථස්ස නිගමනං. **තං පනෙතං** නිබ්බානං. **රූපිනො ධම්මා අරූපිනො ධම්මාතිආදීසු**ති **ආදිසද්දෙන** ලොකුත්තරඅනාසවාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අරූපධම්මාදිභාවග්ගහණෙන චස්ස පරිනිප්ඵන්නතා දීපිතා. තෙනාහ **"න කිලෙසක්ඛයමත්තමෙවා"**ති. කිලෙසක්ඛයමත්තතාය හි සති නිබ්බානස්ස බහුතා ආපජ්ජති ''යත්තකා කිලෙසා ඛීයන්ති, තත්තකානි නිබ්බානානී''ති. අභාවස්සභාවතො ගම්භීරාදිභාවො අසඞ්ඛතාදිභාවො ච න සියා, වුත්තො ච සො නිබ්බානස්ස, තස්මාස්ස පච්චෙතබ්බො පරිනිප්ඵන්නභාවො. යස්මා ච සම්මුතිසච්චාරම්මණං සඞ්ඛතධම්මාරම්මණං වා සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ පජහිතුං න සක්කොති, යතො මහග්ගතඤාණං විපස්සනාඤාණං වා කිලෙසවික්ඛම්භනවසෙන තදඞ්ගවසෙන වා පජහති, තස්මා අරියමග්ගඤාණස්ස සම්මුතිසච්චසඞ්ඛතධම්මාරම්මණෙහි විපරීතසභාවෙන ආරම්මණෙන භවිතබ්බං. තථා හි තං සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ පජහීති එවං පරිනිප්ඵන්නාසඞ්ඛතසභාවං නිබ්බානන්ති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති.

නිබ්බානපඤ්හසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-15. ධම්මවාදීපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා

316-328. **පහාය ගතත්තාති** අරියමග්ගෙන ජහිත්වා ඤාණගමනෙන ගතත්තා. **සුට්ඨු ගතාති** සම්මා ගතා පටිපන්නාති **සුගතා. පරිජානනත්ථන්ති** තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානනත්ථං. **දුක්ඛසඞ්ඛාතොති** ''දුක්ඛ''න්ති සඞ්ඛාතබ්බො විදිතබ්බො ච **දුක්ඛසභාවො** ධම්මො **දුක්ඛදුක්ඛතා.** යස්මා දුක්ඛවෙදනාවිනිමුත්තසඞ්ඛතධම්මෙ සුඛවෙදනාය ච යථා ඉධ සඞ්ඛාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතාති දුක්ඛපරියායො නිරුප්පතෙව, තස්මා දුක්ඛසභාවො ධම්මො එකෙන දුක්ඛසද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තො **"දුක්ඛදුක්ඛතා"**ති. **සෙසපදද්වයෙති** සඞ්ඛාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතාති එතස්මිං පදද්වයෙ. සඞ්ඛාරභාවෙන දුක්ඛසභාවො **සඞ්ඛාරදුක්ඛතා.** සුඛස්ස විපරිණාමනෙන දුක්ඛසභාවො **විපරිණාමදුක්ඛතා.**

ධම්මවාදීපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. දුක්කරපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

329. **පබ්බජ්ජායාති** පබ්බජිතපටිපත්තියං. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො භික්ඛූති** ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානො භික්ඛු. **පාතන්ති** පාතො. **නචිරස්සන්ති** ඛිප්පමෙව. තෙනාහ **"ලහුයෙවා"**ති.

දුක්කරපඤ්හසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජම්බුඛාදකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා

330-331. **ඉමිනාව නයෙනාති** යො ජම්බුඛාදකසංයුත්තෙ අත්ථනයො, ඉමිනාව නයෙන. ඉමිනා හි ද්වෙ සංයුත්තානි පාළිතො අත්ථතො ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සදිසානෙවාති දස්සෙති.

සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මොග්ගල්ලානසංයුත්තං

1-8. පඨමජ්ඣානපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා

332-339. කාමසහගතෙසු සඤ්ඤාමනසිකාරෙසු උපට්ඨහන්තෙසු බ්‍යාපාදාදිසහගතාපි සඤ්ඤාමනසිකාරා යථාපච්චයං උපට්ඨහන්තියෙවාති වුත්තං **"කාමසහගතාති පඤ්චනීවරණසහගතා"**ති. නීවරණානඤ්හෙත්ථ නිදස්සනමත්තමෙතං, යදිදං කාමග්ගහණං. පහීනාවසෙසා චෙත්ථ නීවරණා වෙදිතබ්බා, තස්මා පඤ්චග්ගහණං න කත්තබ්බං. **තස්සාති** මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස **සන්තතො උපට්ඨහිංසු** අවිඤ්ඤවසිතාය. තෙනාහ **"හානභාගියං නාම අහොසී"**ති. **ආරම්මණ…පෙ…. සහගතන්ති වුත්තං** ඉතරෙසං අභාවතො.

පඨමජ්ඣානපඤ්හසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අනිමිත්තපඤ්හසුත්තවණ්ණනා

340. **විපස්සනාසමාධිංයෙව,** න ඵලසමාධිං. **ඡෙජ්ජකිච්චං න නිප්ඵජ්ජති** අවිච්ඡෙදවසෙන අප්පවත්තනතො. **නිකන්තීති** විපස්සනං අස්සාදෙන්තී පවත්තතණ්හා. **සාධෙතුං නාසක්ඛි** උපක්කිලිට්ඨත්තා. **නිමිත්තානුසාරීති** නිච්චසුඛඅත්තනිමිත්තානං අපූරණතො රාගදොසමොහනිමිත්තානිපෙත්ථ නිමිත්තානෙව. **වුට්ඨාන…පෙ…. සමාධින්ති** එතෙන යාව මග්ගො නාධිගතො, තාව වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනමනුයුඤ්ජන්තොපි යථාරහං අනිමිත්තං අප්පණිහිතං සුඤ්ඤතං චෙතොසමාධිං අනුයුත්තො විහරතීති වත්තබ්බතං අරහතීති දස්සෙති. **විපස්සනාසම්පයුත්තන්ති** විපස්සනාසඞ්ඛාතඤාණසම්පයුත්තං. **චෙතොසමාධින්ති** චිත්තසීසෙන විපස්සනාසමාධිමාහ. **උපරිමග්ගඵලසමාධින්ති** පඨමමග්ගසමාධිස්ස පගෙව අධිගතත්තා.

අනිමිත්තපඤ්හසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10-11. සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා

341-342. **අවෙච්චප්පසාදෙනාති** වත්ථුත්තයං යාථාවතො ඤත්වා උප්පන්නපසාදෙන, මග්ගෙනාගතපසාදෙනාති අත්ථො. සො පන කෙනචි අසංහාරියො අසම්පවෙධීති ආහ **"අචලප්පසාදෙනා"**ති. **අභිභවන්ති** අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවෙන.

සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මොග්ගල්ලානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චිත්තසංයුත්තං

1. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

343. **භොගගාමන්ති** භොගුප්පත්තිගාමං. **පවත්තතීති** අප්පටිහතං හුත්වා පවත්තති පටිසම්භිදප්පත්තියා.

සංයොජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පඨමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

344. **අවිසාරදත්තාති** පඤ්හං බ්‍යාකාතුං වෙයාත්තියාභාවෙන අසමත්ථත්තා. උපාසකො ථෙරෙසු බ්‍යාකාතුං අසක්කොන්තෙසු සයං බ්‍යාකාතුකාමො පුච්ඡති, න විහෙසාධිප්පායො. පඨමවචනෙන අබ්‍යාකරොන්තෙ දිස්වාව පුනප්පුනං පුච්ඡිතං විහෙසො විය හොතීති කත්වා වුත්තං **“විහෙසෙතී”**ති.

පඨමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

345. **අවන්තියාති** අවන්තිරට්ඨෙ, තං පන මජ්ඣිමපදෙසතො දක්ඛිණදිසායං. තෙනාහ **“දක්ඛිණාපථෙ”**ති. **අධිප්පායෙනාති** තස්ස වචනස්ස අනුමොදනාධිප්පායෙන වදති, න පන තතො කිඤ්චි ගහෙතුකාමතාධිප්පායෙන.

දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහකපාටිහාරියසුත්තවණ්ණනා

346. **තෙසං අනුජානන්තොති** තෙසං දාසකම්මකරානං සෙසකෙ යථාරුචි විචාරණං අනුජානන්තො. **කුථිතන්ති** බලවතා සූරියසන්තාපෙන සඞ්කුථිතං . තෙනාහ **“හෙට්ඨා”**තිආදි. **අතිතිඛිණන්ති** අතිවිය තික්ඛධාතුකං. **අසම්භින්නපදන්ති** අඤ්ඤත්ථ අනාගතත්තා තිපිටකෙ අවොමිස්සකපදං, ඉධෙව ආගතපදන්ති අත්ථො. **පටිලීයමානෙනාති** පටිකංසෙන විසෙසනෙන විලීයමානෙන කායෙන.

එත්ථ චාති එතස්මිං අධිට්ඨානිද්දිකරණෙ. **අබ්භමණ්ඩපං කත්වාති** සමන්තතො ඡාදනවසෙන මණ්ඩපං විය මෙඝපටලං උප්පාදෙත්වා. **දෙවොති** මෙඝො. **එකමෙකං** ඵුසිතකං **ඵුසායතු** ජාලවිනද්ධං විය වස්සතු. එවං වුත්තප්පකාරෙන නානාපරිකම්මං නානාධිට්ඨානං එකතො පරිකම්මං එකතො අධිට්ඨානන්ති චතුක්කමෙත්ථ සම්භවතීති දස්සෙති **“එත්ථ චා”**තිආදිනා. **යථා තථාති** යථාවුත්තෙසු චතූසු පකාරෙසු යෙන වා තෙන වා පකාරෙන **කරොන්තස්ස. කතපරිකම්මස්සාති** ‘‘එවං වා එවං වා හොතු’’ති පවත්තිතපරිකම්මචිත්තස්ස. **“පරිකම්මානන්තරෙනාති** අධිට්ඨානචිත්තුප්පාදනත්ථං සමාපන්නපාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය අධිට්ඨානචිත්තස්ස එකාවජ්ජනවීථියං පවත්තපරිකම්මං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති වදන්ති.

මහකපාටිහාරියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඨමකාමභූසුත්තවණ්ණනා

347. එලං වුච්චති දොසො, තං එතස්ස නත්ථීති නෙලං, තං අඞ්ගං එතස්සාති **නෙලඞ්ගො, සුවිසුද්ධසීලගුණො.** තෙනාහ ‘‘නෙලඞ්ගන්ති ඛො, භන්තෙ, සීලානමෙතං අධිවචන’’න්ති. අට්ඨකථායං පන දොසාභාවමෙව දස්සෙතුං **“නෙලඞ්ගොති නිද්දොසො”**ති වුත්තං. **එතං භික්ඛුං ආගච්ඡන්තන්ති** මහාකප්පිනත්ථෙරං සන්ධාය වුත්තං. **අත්තනො දිට්ඨෙන කථෙසීති** අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පච්චක්ඛතො උපලක්ඛිතෙන අත්ථෙන කථෙසි. **අයං පන නයග්ගාහෙනාති** අයං පන ගහපති අසුත්වා කෙවලං නයග්ගාහෙන ආහ.

පඨමකාමභූසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා

348. **නිරොධං වලඤ්ජෙති** අනාගාමිභාවතො. **ඉමෙ සඞ්ඛාරාති** ඉමෙ ‘‘කායසඞ්ඛාරො, වචීසඞ්ඛාරො, චිත්තසඞ්ඛාරො’’ති වුච්චමානා තයො සඞ්ඛාරා. සද්දතොපි, අත්ථතොපි **අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා,** තතො එව **ආලුළිතා**

ආකුලා, **අවිභූතා** දුබ්බිභාවනා, **දුද්දීපනා** අසඞ්කරතො දීපෙතුං දුක්කරා. තථා හි කුසලචෙතනා එව ''කායසඞ්ඛාරො''තිපි වුච්චති, ''වචීසඞ්ඛාරො''තිපි, ''චිත්තසඞ්ඛාරො''තිපි. අස්සාසපස්සාසාපි කත්ථචි ''කායසඞ්ඛාරො''ති, විතක්කවිචාරාපි ''වචීසඞ්ඛාරො''ති වුච්චන්ති, සඤ්ඤාවෙදනාපි ''චිත්තසඞ්ඛාරො''ති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං **''තථා හී''**තිආදි. තත්ථ ආකඩ්ඪිත්වා ගහණං **ආදානං,** සම්පත්තස්ස හත්ථෙ කරණං **ගහණං,** ගහිතස්ස විස්සජ්ජනං **මුඤ්චනං,** එත්දනං **චොපනං පාපෙත්වා** නිප්ඵාදෙත්වා. **හනුසඤ්චොපනන්ති** කායවිඤ්ඤත්තිවසෙන පුබ්බභාගෙ හනුසඤ්චොපනං කත්වා. එවඤ්හි වචීභෙදකරණං. **එවං ඉමෙතිආදි** යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං.

පදත්ථං පුච්ඡති ඉතරසඞ්ඛාරෙහි පදත්ථතො විසෙසං කථාපෙස්සාමීති. **කායනිස්සිතාති** එත්ථ කායනිස්සිතතා ච නෙසං තබ්භාවභාවිතාය වෙදිතබ්බා, න කායස්ස නිස්සයපච්චයතාවසෙනාති දස්සෙන්තො **''කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්තී''**ති ආහ. **කායොති** චෙත්ථ කරජකායො දට්ඨබ්බො. **චිත්තනිස්සිතාති** චිත්තං නිස්සාය තං නිස්සයපච්චයභූතං ලභිත්වා උප්පන්නා.

''සමාපජ්ජාමී''ති පදස්ස සමීපෙ වුච්චමානං ''සමාපජ්ජිස්ස''න්ති පදං ආසන්නානාගතකාලවාචී එව භවිතුං යුත්තං, න ඉතරන්ති ආහ – **''පදද්වයෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිකාලො කථිතො''**ති. තයිදං තස්ස තථා වත්තබ්බතාය වුත්තං, න පන තස්ස තථා චිත්තපවත්තිසම්භවතො. සමාපන්නෙපි එසෙව නයො. **පුරිමෙහීති** ''සමාපජ්ජිස්සං සමාපජ්ජාමී''ති ද්වීහි පදෙහි. **පච්ඡිමෙනාති** ''සමාපන්නො''ති පදෙන.

භාවිතං හොති උප්පාදිතං හොති නිරොධසමාපන්නත්ථාය. අනුපුබ්බසමාපත්තිසමාපජ්ජනසඞ්ඛාතාය නිරොධභාවනාය තං චිත්තං භාවිතං හොති. තෙනාහ **''යං ත''**න්තිආදි. **දුතියජ්ඣානෙයෙවාති** දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ **නිරුජ්ඣති.** තත්ථ අනුප්පජ්ජනතො අනුප්පාදනතො හෙට්ඨා නිරොධොති අධිප්පෙතො. චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං තජ්ජා පරිකම්මසිද්ධා යා අප්පවත්ති , තත්ථ ''නිරොධසමාපත්තිසඤ්ඤා''ති, යා නෙසං තථා අප්පවත්ති. සා **''අන්තොනිරොධෙ නිරුජ්ඣතී''**ති වුත්තා.

''චිත්තසඞ්ඛාරො නිරුද්ධො''ති වචනතො තදඤ්ඤෙසං අනිරොධං ඉච්ඡන්තානං වාදං දස්සෙන්තො **''චිත්තසඞ්ඛාරො නිරුද්ධොති වචනතො''**තිආදිං වත්වා තත්ථ අතිප්පසඞ්ගදස්සනමුඛෙන තං වාදං නිසෙධෙතුං **''තෙ වත්තබ්බා''**තිආදිමාහ. **අභිනිවෙසං අකත්වාති** යථාගතෙ බ්‍යඤ්ජනමත්තෙ අභිනිවෙසං අකත්වා. **ආචරියානං නයෙති** ආචරියානං පරම්පරාගතෙ ධම්මනයෙ ධම්මනෙත්තියං **ඨත්වා.**

කිරියමයපවත්තස්මින්ති පරිත්තභූමකකුසලාකුසලධම්මපබන්ධෙ **වත්තමානෙ.** තස්මිඤ්හි වත්තමානෙ කායික-වාචසික-කිරියසම්පවත්ති හොති, දස්සන-සවනාදිවසෙන ආරම්මණග්ගහණෙ පවත්තමානෙති අත්ථො. තෙනාහ – **''බහිද්ධාරම්මණෙසු පසාදෙ ඝට්ටෙන්තෙසූ''**ති. **මක්ඛිතානි වියාති** පුඤ්ජිතානි විය හොන්ති ඝට්ටනාය විබාධිතත්තා. එතෙනායං ඝට්ටනා පඤ්චද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං වෙගසා උප්පජ්ජනාය න ආරම්මණන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ – **''අන්තොනිරොධෙ පඤ්ච පසාදා අතිවිය විරොචන්තී''**ති.

තතො පරං සචිත්තකො භවිස්සාමීති ඉදං අත්ථතො ආපන්නං ගහෙත්වා වුත්තං – ''එත්තකං කාලං අචිත්තකො භවිස්සාමී''ති එතෙනෙව තස්ස අත්ථස්ස සිද්ධත්තා. **යං එවං භාවිතන්ති** එත්ථ විසුං චිත්තස්ස භාවනා නාම නත්ථි, අද්ධානපරිච්ඡෙදං පන කත්වා නිරොධසමාපත්තත්ථාය කාතබ්බපරිකම්මභාවනාය එව තස්ස සිජ්ඣනතො.

සා පනෙසා නිරොධකථා. **ද්වීහි බලෙහීති** සමථවිපස්සනාබලෙහි. **තයො ච සඞ්ඛාරානන්ති** තිණ්ණං කායවචීචිත්තසඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා. **සොළසහි ඤාණචරියාහීති** අනිච්චානුපස්සනාදීනං අට්ඨන්නං අනුපස්සනාඤාණානං, අට්ඨන්නඤ්ච මග්ගඵලඤාණානං වසෙන ඉමාහි සොළසහි ඤාණප්පවත්තීහි. **නවහි සමාධිචරියාහීති** අට්ඨ සමාපත්තියො අට්ඨ සමාධිචරියා, තාසං උපචාරසමාධි සමාධිභාවසාමඤ්ඤෙන එකා සමාධිචරියාති එවං නවහි සමාධිචරියාහි. **වසීභාවතාපඤ්ඤාති** වසීභාවතාසඞ්ඛාතා පඤ්ඤා. **සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා,** තෙ තාව ආකාරා තිට්ඨන්තු, සරූපමත්තස්ස පනස්ස වත්තබ්බන්ති ආහ – **''කො පනායං නිරොධො නාමා''**ති. යදි ඛන්ධානං අප්පවත්ති, **අථ කිමත්ථමෙතං** ඣානසුඛාදිං විය **සමාපජ්ජන්තීති** ආහ **''සඞ්ඛාරාන''**න්තිආදි.

ඵලසමාපත්තිචිත්තන්ති අරහත්තං අනාගාමිඵලචිත්තං. ''තතො පරං භවඞ්ගසමයෙ''ති වුත්තත්තා ආහ **''කිං පන...පෙ.... න සමුට්ඨාපෙතී''**ති. **සමුට්ඨාපෙති** රූපසමුප්පාදකත්තා. **ඉමස්සාති** නිරොධං සමාපන්නභික්ඛුනො. **සා න සමුට්ඨාපෙතීති** සා චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති න සමුට්ඨාපෙති අස්සාසපස්සාසෙ. ඵලසමාපත්තියා චතුත්ථජ්ඣානිකභාවො කථං නිච්ඡිතොති ආහ – **''කිං වා එතෙනා''**තිආදි. වක්ඛමානාකාරෙනපි පරිහාරො හොතීති. **සන්තසමාපත්තිතොති** නිරොධසමාපත්තිමෙව සන්ධාය වදති. **අබ්බොහාරිකා හොන්ති** අතිසුඛුමසභාවත්තා, සඤ්ජීවත්ථෙරස්ස පුබ්බෙ සමාපත්තික්ඛණෙ අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකභාවං ගච්ඡන්ති. තෙන වුත්තං **''භවඞ්ගසමයෙනෙවෙතං කථිත''**න්ති.

කිරියමය ...පෙ.... උප්පජ්ජතීති කස්මා වුත්තං? නනු භවඞ්ගුප්පත්තිකාලම්පි විතක්කවිචාරා උප්පජ්ජන්තෙවාති? කිඤ්චාපි උප්පජ්ජන්ති, වචීසඞ්ඛාරලක්ඛණප්පත්තා පන න හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"කිං භවඞ්ග"**න්තිආදි වුත්තං.

සුඤ්ඤතො ඵස්සොතිආදයො සගුණෙනපි ආරම්මණෙනාති ආරම්මණභූතමෙතං. **සුඤ්ඤතා නාම ඵලසමාපත්ති** නිච්චසුඛඅත්තසභාවතො සුඤ්ඤත්තා. **"සුඤ්ඤතො ඵස්සො"ති වුත්තං** වුත්තනයෙන සුඤ්ඤසභාවත්තා. **අනිමිත්තා නාම ඵලසමාපත්ති** රාගනිමිත්තාදීනං අභාවතො. **අප්පණිහිතා නාම ඵලසමාපත්ති** රාගපණිධිආදීනමභාවතො. සෙසං වුත්තනයමෙව. තෙනාහ **"අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි එසෙව නයො"**ති. **රාගනිමිත්තාදීනන්ති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන සඞ්ඛාරනිමිත්තස්සපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. යදග්ගෙන ඵලසමාපත්තිසම්ඵස්සො සුඤ්ඤතො නාම, තදග්ගෙන ඵලසමාපත්තිපි සුඤ්ඤතා නාම, ඵස්සසීසෙන පන දෙසනා ආගතාති තථා වුත්තං. අනිමිත්තප්පණිහිතෙසුපි එසෙව නයො.

ආගමනං එත්ථ, එතායාති වා ආගමනිකා, සා එව **ආගමනියා** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. **වුට්ඨාති** නිමිත්තතො මග්ගස්ස උප්පාදනෙන. **අනිමිත්තා නාම** නිච්චනිමිත්තස්ස උග්ඝාටනතො. එත්ථ ච වුට්ඨානමෙව පමාණං, න පරිග්ගහදස්සනානි. **අප්පණිහිතා නාම** සුඛපණිධියා පටිපක්ඛතො. **සුඤ්ඤතා නාම** අත්තදිට්ඨියා උජුපටිපක්ඛත්තා සත්තසුඤ්ඤතාය සුදිට්ඨත්තා. **මග්ගො අනිමිත්තො නාම** විපස්සනාගමනතො. **ඵලං අනිමිත්තං නාම** මග්ගාගමනතො. **විකප්පො ආපජ්ජෙය්‍ය** ආගමනස්ස වවත්ථානස්ස අභාවෙන, විපස්සනාය අනිමිත්තාදිනාමලාභො අවවත්ථිතොති අධිප්පායො. තෙන වුත්තං **"තස්මා"**තිආදි. යස්මා පන සා මග්ගවුට්ඨානකාලෙ එවරූපාපි හොතීති තස්ස වසෙන මග්ගඵලානං විය ඵස්සස්සපි පවත්තිරූපත්තා යථාවුත්තො විකප්පො අනවසරොති දට්ඨබ්බං. **තයො ඵස්සා ඵුසන්තීති** පුග්ගලභෙදවසෙන වුත්තං. න හි එකංයෙව පුග්ගලං එතස්මිං ඛණෙ තයො ඵස්සා ඵුසන්ති. ''තිවිධො ඵස්සො ඵුසතී''ති වා භවිතබ්බං. යස්මා පන ''නිරොධඵලසමාපත්තියා වුට්ඨිතස්සා''තිආදි යස්ස යථාවුත්තා තයො එව ඵස්සා සම්භවන්ති, තස්ස අනවසෙසග්ගහණවසෙනෙව වුත්තං **"තයො ඵස්සා ඵුසන්තී"**ති.

නිබ්බානං විවෙකො නාම සබ්බසඞ්ඛාරවිවිත්තභාවතො. තස්මිං විවෙකෙ එකන්තෙනෙව නින්නපොණත්තා එව හි තෙ පටිප්පස්සද්ධසබ්බුස්සුක්කා උත්තමපුරිසා චතුන්නං ඛන්ධානං අප්පවත්තිං අනවසෙසග්ගහණලක්ඛණං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තීති.

දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා

349. **නෙසන්ති** අප්පමාණචෙතොවිමුත්ති-ආකිඤ්චඤ්ඤචෙතොවිමුත්තිසඤ්ඤිතානං ඣානානං. අත්ථොපි නානාති ආනෙත්වා යොජනා. ඵරණඅප්පමාණතාය **"අප්පමාණා චෙතොවිමුත්තී"**ති ලද්ධනාමං බ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානන්ති ආහ **"භූමන්තරතො"**තිආදි. **ආකිඤ්චඤ්ඤා චෙතොවිමුත්තීති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනජ්ඣානන්ති ආහ **"භූමන්තරතො"**තිආදි. **විපස්සනාති** අනිච්චානුපස්සනා, සබ්බාපි වා. **පමාණකරණො** නාම යස්ස සයං උප්පජ්ජති, තස්ස ගුණාභාවදස්සනවසෙන පමාණකරණතො.

ඵරණඅප්පමාණතායාති ඵරණවසෙන අප්පමාණගොචරතාය. **නිබ්බානම්පි අප්පමාණමෙව** පමාණගොචරානං කිලෙසානං ආරම්මණභාවස්සපි අනාගමනතො. **ඛලන්ති** ඛලෙ පසාරිතසාලිසීසාදිභණ්ඩං. **කිඤ්චෙතීති** මද්දස්සු. තෙනාහ **"මද්දනට්ඨො"**ති. ආරම්මණභූතං, පලිබුද්ධකං වා නත්ථි එතස්ස කිඤ්චනන්ති අකිඤ්චනං, අකිඤ්චනමෙව **ආකිඤ්චඤ්ඤං.**

රූපනිමිත්තස්සාති කසිණරූපනිමිත්තස්ස. **න ගහිතාති** සරූපතො න ගහිතා, අත්ථතො පන ගහිතා එව. තෙනාහ – **"සා සුඤ්ඤා රාගෙනාතිආදිවචනතො සබ්බත්ථ අනුපවිත්ථාවා"**ති.

නානාති සද්දවසෙන. **එකත්ථාති** ආරම්මණවසෙන ආරම්මණභාවෙන එකසභාවා. තෙනාහ **"අප්පමාණං...පෙ.... එකත්ථා"**ති. **ආරම්මණවසෙනාති** ආරම්මණස්ස වසෙන. චත්තාරො හි මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි ආරම්මණවසෙන නිබ්බානපට්ඨියතාය එකත්ථා එකාරම්මණා. **අඤ්ඤස්මිං පන ඨානෙති** ඉදං විසුං විසුං ගහෙත්වා වුත්තං අප්පමාණාදි පරියායවුත්තං, නිබ්බානං ආරබ්භ පවත්තනතො. තස්මා **"අඤ්ඤස්මි"**න්ති ඉදං තෙන තෙන පරියායෙන තත්ථ තත්ථ ආගතභාවං සන්ධාය වුත්තං.

ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා

350. ආගතාගමොති වාචුග්ගතපරියත්තිධම්මො. **විඤ්ඤාතසාසනොති** පටිවිද්ධසත්ථුසාසනො. තෙනාහ **“අනාගාමී”**තිආදි. **නග්ගභොග්ගන්ති** අවසනභාවෙන නග්ගං, කුටිලජ්ඣාසයතාය භොග්ගං, තතො එව **නිස්සිරිකං.** නග්ගතාය හි සො රූපෙන නිස්සිරිකො, භොග්ගතාය චිත්තෙන. **භගවතො සද්ධායාති** භගවති සද්ධාය. තස්මිං සද්දහනා ඔකප්පනා තස්ස සද්ධාතිපි වත්තබ්බතං ලභති. **ගච්ඡාමීති** ආගච්ඡාමි, බුජ්ඣාමීති අත්ථො. එතං නිගණ්ඨෙන පුච්ඡිතමත්ථමාහ.

කායං උන්නාමෙත්වාති කායං අබ්භුන්නාමෙත්වා. **කුච්ඡිං නීහරිත්වාති** පිට්ඨියා නින්නමනෙන කුච්ඡිං පුරතො නීහරිත්වා. **ගීවං** පසාරණවසෙන **පග්ගය්හ** පග්ගහෙත්වා **සබ්බං දිසං පෙක්ඛමානො.** සබ්බමිදං නිගණ්ඨස්ස පහට්ඨාකාරදස්සනත්ථං ‘‘ඉදානි සමණස්ස ගොතමස්ස උපරි වාදං ආරොපෙතුං ලබ්භතී’’ති. තෙනාහ **“වාතං වා සො”**තිආදි. **සකාරණාති** යුත්තිසහිතා. **පඤ්හමග්ගොති** පඤ්හසඞ්ඛාතො වීමංසා, එවං භවිතබ්බන්ති චින්තනෙව පරිවීමංසා පඤ්හා. **එකො උද්දෙසොති** එකං උද්දිසනං අත්ථස්ස සංඛිත්තවචනං. **වෙය්‍යාකරණන්ති** නිද්දිසනං අත්ථස්ස විචාරෙත්වා කථනං. **එවන්ති** ඉමිනා නයෙන. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු පඤ්හුද්දෙසවෙය්‍යාකරණෙසු අත්ථො විත්ථාරතො වෙදිතබ්බො.

නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අචෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

351. අලං සමත්ථො අරියභාවායාති **අලමරියො.** ඤෙය්‍යජානනට්ඨෙන ඤාණමෙව පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන ඤාණදස්සනං, සොයෙව අතිසයට්ඨෙන **ඤාණදස්සනවිසෙසො.** පාවළා වුච්චති ආනිසදපදෙසො, තං පාවළං රජොහරණත්ථං නිප්ඵොටියති එතායාති **පාවළනිප්ඵොටනා,** මොරපිඤ්ඡචත්ති.

අචෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා

352. මත්තරාජා නාම එකො භුම්මදෙවො භූතාධිපති සුරාපොතලරුක්ඛනිවාසී. තෙන වුත්තං **“මත්තරාජකාලෙ”**ති. **“ඔසධිතිණවනප්පතීසු”**ති වත්වා තෙ යථාක්කමං දස්සෙන්තො **“හරීතකා…පෙ…. රුක්ඛෙසු වා”**ති ආහ. **පත්ථනාවසෙන** චිත්තං **ඨපෙහි. සමිජ්ඣිස්සතීති** යථාධිප්පායං සමිජ්ඣිස්සති. **තෙන හීති** යස්මා තං දෙවාපි ආසන්නමරණං මඤ්ඤන්ති, තස්මා සා චරමෙව භවිස්සති, තං තුම්හාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතීති අධිප්පායො.

ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චිත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගාමණිසංයුත්තං

1. චණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

353. ''යෙන මිධෙකච්චො චණ්ඩො චණ්ඩොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී''ති එවං පඤ්හපුච්ඡනෙන ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි **චණ්ඩොති ගහිතනාමො. පාකටං කරොතීති දස්සෙති** අත්තනො චණ්ඩභාවං.

චණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. තාලපුටසුත්තවණ්ණනා

354. චාලොති වුච්චති තාලො, තස්ස තාලපුටං නාම. යථා ආමලකීඵලසමානකං, සො පන තාලසදිසමුඛවණ්ණත්තා **තාලපුටොති එවංනාමකො**. තෙනාහ **''තස්ස කිරා''**තිආදි. **අභිනීහාරසම්පන්නො** අනෙකෙසු කප්පෙසු සම්භතසාවකබොධිසම්භාරො. තථා හෙස අසීතියා මහාසාවකෙසු අබ්භන්තරො ජාතො. **සහස්සං දෙන්ති** නච්චං පස්සිතුකාමා. **සමජ්ජවෙසන්ති** නෙපච්චවෙසං. **කීළං කත්වාති** නච්චකීළිතං කීළිත්වා, නච්චිත්වාති අත්ථො.

පුබ්බෙ තථාපවත්තවුත්තන්තදස්සනෙ **සච්චෙන,** තබ්බිපරියායෙ **අලිකෙන. රාගපච්චයාති** රාගුප්පත්තියා කාරණභූතා. **මුඛතො...පෙ.... දස්සනාදයොති ආදි**-සද්දෙන මුඛතො අග්ගිජාලනික්ඛමදස්සනාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **අඤ්ඤෙ ච...පෙ.... අභිනයාති** කාමස්සාදසංයුත්තානං සිඞ්ගාරහස්සඅබ්භුතරසානඤ්චෙව ''අඤ්ඤෙ චා''ති වුත්තසන්තබීභච්ඡරසානඤ්ච දස්සනකා අභිනයා. **දොසපච්චයාති** දොසුප්පත්තියා කාරණභූතා. **හත්ථපාදච්ඡෙදාදීති ආදි**-සද්දෙන සඞ්ගහිතානං රුද්දවීරභයානකරසානං දස්සනකා අභිනයා. **මොහපච්චයාති** මොහුප්පත්තියා කාරණභූතා. **එවමාදයොති ආදි**-සද්දෙන සඞ්ගහිතානං කරුණාසන්තභයානකරසානං දස්සනකා අභිනයා. තෙ හි රසෙ සන්ධාය පාළියං ''යෙ ධම්මා රජනීයා, යෙ ධම්මා දොසනීයා, යෙ ධම්මා මොහනීයා''ති ච වුත්තං.

නටවෙසං ගහෙත්වාව පච්චන්ති කම්මසරික්ඛවිපාකවසෙන. **තං සන්ධායාති** තං යථාවුත්තං නිරයෙ පච්චනං සන්ධාය. **එතං** ''පහාසො නාම නිරයො, තත්ථ උපපජ්ජතී''**ති වුත්තං**. යථා ලොකෙ අත්ථවිසෙසවසෙන සකම්මකානිපි පදානි අකම්මකානි භවන්ති ''විමුච්චති පුරිසො''ති, එවං ඉධ අත්ථවිසෙසවසෙන අකම්මකං සකම්මකං කත්වා වුත්තං – **''නාහං, භන්තෙ, එතං රොදාමී''**ති. කො පන සො අත්ථවිසෙසො? අසහනං අක්ඛමනං, තස්මා **න රොදාමි** න සහාමි, න අක්ඛමාමීති අත්ථො. රොදනකාරණඤ්හි අසහන්තො තෙන අභිභූතො රොදති. තමෙවස්ස සකම්මකභාවස්ස කාරණභූතං අත්ථවිසෙසං **''න අස්සුවිමොචනමත්තෙනා''**ති වුත්තං. **මතං වා, අම්ම, රොදන්තීති** එත්ථාපි මතං රොදන්ති, තස්ස මරණං න සහන්ති, නක්ඛමන්තීති පාකටොයමත්ථොති.

තාලපුටසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-5. යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා

355-357. යුජ්ඣනං යොධො, සො ආජීවො එතස්සාති **යොධාජීවො**. තෙනාහ – **''යුද්ධෙන ජීවිකං කප්පනකො''**ති, **උස්සාහං වායාමං කරොතීති** යුජ්ඣනවසෙන උස්සාහං වායාමං කරොති. **පරියාපාදෙන්තීති** මරණපරියන්තිකං ආපදං පාපෙන්ති. තෙනාහ **''මරණං පටිපජ්ජාපෙන්තී''**ති. **දුට්ඨු ඨපිතන්ති** දුට්ඨාකාරෙන අත්තනො පරෙසඤ්ච අත්ථාවහභාවං න ගතං පටිපන්නං. පරෙහි සඞ්ගාමෙ ජිතා හතා එත්ථ ජායන්තීති **පරජිතො නාම නිරයො.** අසිධනුගදායසඞ්කුචක්කානි **පඤ්චාවුධානි. තං සන්ධායාති** තං යොධාජීවං පුග්ගලං සන්ධාය. **එතං** ''යො සො''තිආදි **වුත්තං. චතුත්ථපඤ්චමෙසූති** හත්ථාරොහඅස්සාරොහසුත්තෙසු. **එසෙව නයොති** එසො තතියෙ වුත්තො එව අත්ථතො විසෙසාභාවතො.

යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අසිබන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා

358. **පච්ඡාභූමිවාසිනොති** අපරදෙසවාසිනො. **උදකසුද්ධිකභාවජානනත්ථායාති** අත්තනො උදකසුද්ධිකභාවං ජානනත්ථඤ්චෙව ලොකස්ස ච උදකෙන සුද්ධි හොතීති ඉමස්ස අත්ථස්ස ජානනත්ථඤ්ච. **උපරි යාපෙන්තීති** උපරි බ්‍රහ්මලොකං යාපෙන්ති. **සම්මා ඤාපෙන්තීති** සම්මා උජුකංයෙව සග්ගං ලොකං ගමෙන්ති. තෙනාහ – **''සග්ගං නාම ඔක්කාමෙන්තී''**ති, අවක්කාමෙන්ති ඔගාහාපෙන්තීති අත්ථො. **අනුපරිගච්ඡෙය්‍යාති** අනුපරිතො ගච්ඡෙය්‍ය.

අසිබන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ඛෙත්තූපමසුත්තවණ්ණනා

359. ථද්ධන්ති කථිනං ලූඛං. **ඌසරන්ති** ඌසජාතං. චතූහිපි ඔසෙහි අනභිභවනීයතාය **අහං දීපො**. සබ්බපරිස්සයෙහි අනභිභවනීයතාය **අහං ලෙණො**. සබ්බදුක්ඛපරිත්තාසනතො තායනට්ඨෙන **අහං තාණං**. සබ්බභයහිංසනතො **අහං සරණන්ති** යොජෙතබ්බං.

උදකමණිකොති මහන්තං උදකභාජනං. බහි විස්සන්දනවසෙන උදකං න හරතීති **අහාරී,** පරිතො න පග්ඝරතීති **අපරිහාරී. සක්කච්චමෙව දෙසෙන්ති** සද්ධම්මගාරවස්ස සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය ච බුද්ධානං සමානරසත්තා. **චතස්සො පන පරිසා** සත්ථුගාරවෙන අත්තනො ච සද්ධාසම්පන්නතාය **සද්දහිත්වා ඔකප්පෙත්වා සුණන්ති,** තස්මා තා දෙසනාඵලෙන යුජ්ජන්ති. කිච්චසිද්ධියා සත්ථු දෙසනා තත්ථ **සක්කච්චදෙසනා නාම ජාතා**.

ඛෙත්තූපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සඞ්ඛධමසුත්තවණ්ණනා

360. ''යො කොචි පුරිසො පාණාතිපාතී මුසාවාදී, සබ්බො සො ආපායිකො''ති වත්වා පුන ''යංබහුලං යංබහුලං කරොති, තෙන දුග්ගතිං ගච්ඡතී''ති වදන්තො **අත්තනාව අත්තනො වාදං භින්දති. එවං සන්තෙති** යදි බහුසො කතෙන පාපකම්මෙන ආපායිකො, ''යො කොචි පාණමතිපාතෙති''තිආදිවචනං මිච්ඡාති. **චත්තාරි පදානීති** ''යො කොචි පාණමතිපාතෙතී''තිආදිනා නයෙන වුත්තා චත්තාරො අත්ථකොට්ඨාසා. **දිට්ඨියා පච්චයා හොන්ති** ''අත්ථි ඛො පන මයා''තිආදිනා අයොනිසො උම්මුජ්ජන්තස්ස. **බලසම්පන්නොති** සමත්ථො. **සඞ්ඛධමකොති** සඞ්ඛස්ස ධමනකිච්චෙ ඡෙකො. **අදුක්ඛෙනාති** සුඛෙන. **උපවාරොපි අප්පනාපි වට්ටති** උභින්නං සාමඤ්ඤවචනභාවතො. අප්පමාණකතභාවො ලබ්භතෙව. තථා හි තං කිලෙසානං වික්ඛම්භනසමත්ථතාය දීඝසන්තානතාය විපුලඵලතාය ච **''මහග්ගත''**න්ති වුච්චති.

න ඔහීයතීති යස්මිං සන්තානෙ කාමාවචරකම්මං, මහග්ගතකම්මඤ්ච කතූපචිතං විපාකදානෙ ලද්ධාවසරං හුත්වා ඨිතං, තෙසු කාමාවචරකම්මං ඉතරං නීහරිත්වා සයං තත්ථ ඔහීයිත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං න සක්කොති, මහග්ගතකම්මමෙව පන ඉතරං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං සක්කොති ගරුභාවතො. තෙනාහ **''තං කාමාවචරකම්ම''**න්තිආදි. **කිලෙසවසෙනාති** පාපකම්මස්ස මූලභූතකිලෙසවසෙන. පාණාතිපාතාදයො හි දොසමොහලොභාදිමූලකිලෙසසමුට්ඨානා. **කිලෙසවසෙනාති** වා කම්මකිලෙසවසෙන. වුත්තඤ්හෙතං – ''පාණාතිපාතො ඛො, ගහපතිපුත්ත, කම්මකිලෙසො''තිආදි (දී. නි. 3.245). **යථානුසන්ධිනාව ගතන්ති** යථානුසන්ධිසඞ්ඛාතඅනුසන්ධිනා ඔසානං ගතං සංකිලෙසසම්මුඛෙන උට්ඨිතාය වොදානධම්මවසෙන නිට්ඨාපිතත්තා.

සඞ්ඛධමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුලසුත්තවණ්ණනා

361. **එවං පවත්තරීහිතිකාති** එවං ද්විධා පවත්තරීහිතිකා. **ද්වීහිතිකා** දුක්කරජීවිකපයොගා. සලාකමත්තං වුත්තං එත්ථාති **සලාකා වුත්තා,** පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපො. **උභතොකොටිකන්ති** යදි ''කුලානුද්දයං න වණ්ණෙමී''ති වදති, ''භූතා නික්කරුණා සමණ තුම්හෙ''ති වාදං ආරොපෙහි. අථ සබ්බදාපි ''කුලානුද්දයං වණ්ණෙමී''ති වදති. එවං සන්තෙ ''කස්මා එවං දුබ්භික්ඛෙ කාලෙ මහතියා පරිසාය පරිවුතො ජනපදචාරිකං චරන්තා කුලූපච්ඡෙදාය පටිපජ්ජථා''ති එවං උභතොකොටිකං වාදං ආරොපෙහීති ගාමණිං උය්‍යොජෙසි.

ද්වෙ අන්තෙති උභො කොටියො. **බහි නීහරිතුන්ති** න වණ්ණෙමි වණ්ණෙමීති ද්වෙ අන්තෙ මොචෙන්තො තං පුච්ඡිතමත්ථං **බහි නීහරති** නාම. තත්ථ දොසං දත්වා චොදෙන්තො තං අපුච්ඡං කරොන්තො ගිලිත්වා විය අන්තො **පවෙසෙති** නාම.

ඉතො සො ගාමණීතිආදි අත්තනො භික්ඛූනං අඤ්ඤෙසඤ්ච අත්ථකාමානං භික්ඛප්පදානෙන අනිට්ඨප්පත්තිඅභාවදස්සනත්ථං ආරද්ධං. **දානෙන සම්භූතානීති** දානමයෙන පුඤ්ඤකිරියවත්ථුනා සම්මදෙව භූතිං වඩ්ඪිං පත්තානි. සච්චෙන අරියවොහාරෙන සම්මදෙව භූතානි උප්පන්නානි **සච්චසම්භූතානීති** ආහ **''සච්චං නාම සච්චවාදිතා''**ති. **සෙසසීලන්ති** අට්ඨවිධඅරියවොහාරතො අඤ්ඤසීලං. **නිහිතන්ති** තස්මිං කුලෙ පුබ්බපුරිසෙහි නිධානභාවෙන නිහිතං. **දුප්පයුත්තාති** කසිවාණිජ්ජාදිවසෙන දුට්ඨු පයුත්තා කම්මන්තා. **විපජ්ජන්තීති** නස්සන්ති. **කුලඞ්ගාරොති** කුලස්ස අඞ්ගාරසදිසො විනාසකපුග්ගලො. **අනිච්චතාති** මරණං. තස්මිං කුලෙ පධානපුරිසානං භොගානං වා සබ්බසො විනාසො. තෙනාහ **''හුත්වා අභාවො''**තිආදි.

කුලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. මණිචූළකසුත්තවණ්ණනා

362. **තං පරිසන්ති** තං රාජන්තෙපුරෙ නිසින්නං රාජපරිසං. **නයග්ගාහෙති** කුතොචිපි අසුත්වා කෙවලං අත්තනො එව මතියා නයග්ගහණෙ ඨත්වා.

කාරෙතුං වට්ටති සති සම්භවෙ පටිසඞ්ඛාරස්ස, සෙනාසනවිනාසො න අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බොති අධිප්පායො. අත්තනො එත්ථ කිච්චාවසානෙ යං ගිහීනංයෙව සන්තකං තාවකාලිකං, තං ගිහිවිකතන්ති ආහ **"ගිහිවිකතං කත්වා"**ති. **න වදාමි** පබ්බජිතාසාරුප්පතො.

මණිචූළකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. භද්‍රකසුත්තවණ්ණනා

363. **එවංනාමකෙති** මල්ලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසතාය ''මල්ලා''ඉච්චෙව බහුවචනවසෙන ලද්ධනාමත්තා එවංනාමකෙ ජනපදෙ. නත්ථි එතස්ස පත්තියා කාලන්තරසඞ්ඛාතො කාලොති **අකාලො,** සො එව **අකාලිකො**. තෙනාහ – **"කාලං අනතික්කමිත්වා පත්තෙනා"**ති. සො පන ''යංකිඤ්චි දුක්ඛං උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජති, සබ්බං තං ඡන්දමූලක''න්ති එවං වුත්තො දුක්ඛස්ස ඡන්දමූලභාවො, එවං ඡන්දමූලකස්ස දුක්ඛස්ස කථිතත්තා **"ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටදුක්ඛං කථිත"**න්ති වුත්තං.

භද්‍රකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. රාසියසුත්තවණ්ණනා

364. **රාසිං කත්වා** මාරපාසවසෙන, තත්‍රාපි අන්තරභෙදෙන විභජිත්වා පුච්ඡිතබ්බපක්ඛෙ එකතො රාසිං කත්වා. තපනං අත්තපරිතාපනං තපො, සො එතස්ස අත්ථීති තපස්සී, තං **තපස්සිං**. සො පන තං තපං නිස්සාය ඨිතො නාම හොතීති වුත්තං **"තපනිස්සිතක"**න්ති. සො පන අනෙකාකාරභෙදෙන ලූඛං එරුසං ජීවනසීලත්තා **ලූඛජීවී නාම**. තෙනාහ **"ලූඛජීවික"**න්ති. මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා උප්පථභාවෙන අවනියා ගන්ධබ්බාති **අන්තා,** තතො එව ලාමකත්තා **අන්තා**. ලාමකම්පි ''අන්තො''ති වුච්චති ''අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80), එකො අන්තො''ති එවමාදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90). අට්ඨකථායං පන අඤ්ඤමඤ්ඤආධාරභාවං උරීකත්වා **"කොට්ඨාසා"**ති වුත්තං. හීනො ගාමොති පාළි. ගාම-සද්දො හීනපරියායොති අධිප්පායෙනාහ **"ගාම්මො"**ති. ගාමෙ භවොති **ගාම්මො. ගාම-**සද්දො වෙත්ථ ගාමවාසිවිසයො ''ගාමො ආගතො''තිආදීසු විය. අට්ඨකථායං පන **"ගාමවාසීනං ධම්මො"**ති වුත්තං, තෙසං චාරිත්තන්ති අත්ථො. **අත්ත-**සද්දො ඉධ සරීරපරියායො ''අත්තන්තපො''තිආදීසු වියාති ආහ **"සරීරදුක්ඛකරණන්ති අත්ථො"**ති.

එත්ථාති එතස්මිං තපනිස්සිතගරහිතබ්බපදෙ කස්මා අන්තද්වයමජ්ඣිමපටිපදාගහණං? අත්තකිලමථානුයොගො තාව ගය්හතු ඉදමත්ථීතායාති අධිප්පායො. කාමභොගීතපනිස්සිතකනිජ්ජරවත්ථූනං දස්සනෙ යථාධිප්පෙතස්ස අත්ථස්ස විභජිත්වා කථනං සම්භවතීති තෙ දස්සෙත්වා අධිප්පෙතත්ථො කථිතො.

තමත්ථන්ති යො ''කාමභොගීතපනිස්සිතකෙසු ගරහිතබ්බෙයෙව ගරහති, පසංසිතබ්බෙයෙව ච පසංසතී''ති වුත්තො අත්ථො, තමත්ථං පකාසෙන්තො. **සාහසිකකම්මෙනාති** අයුත්තෙන කම්මෙන. **ධම්මෙන ච අධම්මෙන චාති** ධම්මිකෙන අධම්මිකෙන ච. අයොනිසො පවත්තං බාහිරකං සන්ධාය චොදකො **"කථ"**න්තිආදිමාහ. ඉතරො නයිදං තාදිසං අත්තපරිතාපනං අධිප්පෙතං, අථ ඛො යොනිසො පවත්තං සාසනිකමෙවාති දස්සෙන්තො **"චතුරඞ්ගවීරියවසෙන වා"**ති ආහ. තත්ථ ''කාමං තචො ච න්හාරු ච අට්ඨී ච අවසිස්සතු''තිආදිනා (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22.237; අ. නි. 2.5) නයෙන වුත්තා සරීරෙනිරපෙක්ඛවිපස්සනාය උස්සුක්කාපනවසෙන පවත්තා වීරියභාවනා ''චතුරඞ්ගවීරියවසෙනා''ති වුත්තා. තථා අබ්භොකාසිකනෙසජ්ජිකතපාදිනිස්සිතාව කිලෙසනිම්මථනයොග්‍යා වීරියභාවනා **"ධුතඞ්ගවසෙන වා"**ති වුත්තාති. අරියමග්ගෙන නිස්සෙසකිලෙසානං පජහනා **නිජ්ජරා**. සා ච අත්තපච්චක්ඛතාය සන්දිට්ඨිකා තිණ්ණං මූලකිලෙසානං පජහනෙන **"තිස්සො"**ති ච වුත්තා. තෙනාහ **"එකොපී"**තිආදි.

රාසියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. පාටලියසුත්තවණ්ණනා

365. ''මායඤ්චාහං පජානාමී''ති වචනං කාමං තෙසං මායාවීභාවදස්සනපරං, භගවතො පන මායාසාඨෙය්‍යාදිකස්ස සබ්බස්ස පාපධම්මස්ස බොධිමූලෙ එව සෙතුඝාතො, තස්මා සබ්බසො පහීනමායො,

සබ්බඤ්ඤුතාය මායං අඤ්ඤෙ ච ඤෙය්‍යෙ සබ්බසො ජානාති. තෙන වුත්තං **‘‘මායඤ්චාහං, ගාමණි, පජානාමී’’**තිආදි. **මායඤ්ච පජානාමීති** න කෙවලමහං මායං එව ජානාමි, අථ ඛො අඤ්ඤම්පි ඉදඤ්චිදඤ්ච ජානාමීති.

ඉත්ථිකාමෙහීති ඉත්ථීහි චෙව තදඤ්ඤකාමෙහි ච. **එකස්මිං ඨානෙති** එකස්මිං පදෙසෙ. **එකෙකස්සෙව** ආගන්තුකස්ස ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. **සත්තිඅනුරූපෙනාති** විභවසත්තිඅනුරූපෙන. **බලානුරූපෙනාති** පරිවාරබලානුරූපෙන. **සත්තිඅනුරූපෙනාති** වා සද්ධාසත්තිඅනුරූපෙන. **බලානුරූපෙනාති** විභවබලානුරූපෙන. ධම්මෙසු සමාධි දසකුසලධම්මෙසු සමාධානං. අග්ගහිතචිත්තතා පරියුට්ඨකාරිතා. තෙන ලොකියසීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි ච වුත්තා. තථා චාහ – ‘‘කො චාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා’’ති (සං. නි. 5.369). තත්ථ පතිට්ඨිතස්ස උපරි කත්තබ්බං දස්සෙතුං **‘‘ධම්මසමාධිස්මිං ඨිතො’’**තිආදි වුත්තං. **අයං පටිපදාති** තස්ස කම්මඵලවාදිනො සත්ථු වචනං සබ්බෙසඤ්ච අයං මය්හං සීලසංවරබ්‍රහ්මවිහාරභාවනාසඞ්ඛාතාපටිපදා අනපරාධකතාය එව සංවත්තති. **ජයග්ගාහොති** උභයථාපි මය්හං කාචි ජානි නත්ථි.

පඤ්ච ධම්මා ධම්මසමාධි නාම, විපස්සනාමග්ගඵලධම්මමත්තං වා. තතියවිකප්පෙ සීලාදිවිසුද්ධියා සද්ධිං බ්‍රහ්මවිහාරා යථාවුත්තතිවිධධම්මාවහත්තා **එව ධම්මසමාධි නාම. පූරෙන්තස්ස උප්පන්නා චිත්තෙකග්ගතාති** වුත්තඛණිකචිත්තෙකග්ගතා. සාපි චිත්තස්ස සමාධානතො ‘‘චිත්තසමාධී’’ති වුත්තා, තස්ස පටිපක්ඛං වික්ඛම්භන්තී සමුච්ඡින්දන්තී ච හුත්වා පවත්තා යථාවුත්තසමාධි එව විසෙසෙන **චිත්තසමාධි** නාම.

පාටලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගාමණිසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අසඞ්ඛතසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1-11. කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

366-376. **අසඞ්ඛත**න්ති න සඞ්ඛතං හෙතුපච්චයෙහි. තෙනාහ **"අකත"**න්ති. **හිතං එසන්තෙනා**ති මෙත්තායන්තෙන. **අනුකම්පමානෙනා**ති කරුණායන්තෙන. **උපාදායා**ති ආදියිත්වාති අයමත්ථොතිආහ **"චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා"**ති. **අවිපරීතධම්මදෙසනා**ති අවිපරීතධම්මස්ස දෙසනා, පටිපත්තිම්පි සාවකා විය ගරුකො භගවා. **දායජ්ජං** අත්තනො අධිට්ඨිතං නියාතෙති.

භික්ඛාසම්පත්තිකාලාදීනං සත්තන්නං සප්පායානං සම්පත්තියා ලබ්භනකාලෙ. විපත්තිකාලෙ පන එත්ථ වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **භාරිය**න්ති දුක්ඛබහුලතාය දාරුණං. **අම්හාකං සන්තිකා** ලද්ධබ්බා. **තුම්හාකං අනුසාසනී**ති තුම්හාකං දාතබ්බා අනුසාසනී.

කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

23-33. අසඞ්ඛතසුත්තාදිවණ්ණනා

377-409. තත්ථ ච නත්ථි එත්ථ තණ්හාසඞ්ඛාතං නතං, නත්ථි එතස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලභාවොති **අනතං. අනාසව**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. සච්චධම්මතාය **සච්චං**. වට්ටදුක්ඛතො පාරමෙතීති **පාරං. සණ්හට්ඨෙනා**ති සුඛුමට්ඨෙන නිපුණං. තතො එව **දුද්දසතාය. අජජ්ජරං** නිච්චසභාවත්තා. නත්ථි එතස්ස නිදස්සනන්ති වා **අනිදස්සනං**. එතස්මිං අධිගතෙ නත්ථි සංසාරෙ. පපඤ්චන්ති වා **නිප්පපඤ්චං**.

එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස මරණං නත්ථීති වා **අමතං**. අතප්පකට්ඨෙන වා **පණීතං**. සුඛහෙතුතාය වා **සිවං**. තණ්හා ඛීයන්ති එත්ථාති **තණ්හක්ඛයං**.

අඤ්ඤස්ස තාදිසස්ස අභාවතො විම්හාපනීයතාය **අභූතමෙවා**ති. කුතොචි පච්චයතො අනිබ්බත්තමෙව හුත්වා **භූතං** විජ්ජමානං. තෙනාහ **"අජාතං හුත්වා අත්ථී"**ති. නත්ථි එත්ථ දුක්ඛන්ති නිද්දුක්ඛං, තස්ස භාවො **නිද්දුක්ඛත්තං**. තස්මා **අනීතිකං** ඊතිරහිතං. වානං වුච්චති තණ්හා, තදභාවෙන **නිබ්බානං**. බ්‍යාබජ්ඣං වුච්චති දුක්ඛං, තදභාවෙන **අබ්‍යාබජ්ඣං**. පරමත්ථතො සච්චතො සුද්ධිභාවෙන. කාමා එව පුථුජ්ජනෙහි අල්ලීයිතබ්බතො **ආලයා**. එස නයො සෙසෙසුපි. **පතිට්ඨට්ඨෙනා**ති පතිට්ඨාභාවෙන වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිතුකාමානං දීපසදිසං ඔඝෙහි අනජ්ඣොත්ථරණීයත්තා. **අල්ලීයිතබ්බයුත්තට්ඨෙනා**ති අල්ලීයිතුං අරහභාවතො. **තායනට්ඨෙනා**ති සපරතායනට්ඨෙන. **භයසරණට්ඨෙනා**ති භයස්ස හිංසනට්ඨෙන. **සෙට්ඨං** උත්තමං. **ගතී**ති ගන්ධබ්බට්ඨානං.

අසඞ්ඛතසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අසඞ්ඛතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අබ්‍යාකතසංයුත්තං

1. ඛෙමාසුත්තවණ්ණනා

410. **බිම්බිසාරස්ස උපාසිකාති** බිම්බිසාරස්ස ඔරොධභූතා උපාසිකා. **පණ්ඩිච්චං** සික්ඛිතභාවෙන. **වෙයත්තියං** විසාරදභාවෙන. **විසාරදා** නාම තිහෙතුකපටිසන්ධිසිද්ධසාභාවිකපඤ්ඤා, තාය සමන්නාගතා.

අච්ඡිද්දකගණනාය කුසලොති නවන්තගණනාය කුසලො. **අඞ්ගුලිමුද්දාය ගණනාය කුසලොති** අඞ්ගුලිකාය එව ගණනාය කුසලො සෙය්‍යථාපි පාදසිකා. **පිණ්ඩගණනායාති** සඞ්කලනපටුප්පන්නකාරිනො පිණ්ඩවසෙන ගණනා. **තථාගතොති** ඛීණාසවො, තථාගතං සන්ධාය පුච්ඡතීති ඛීණාසවොති වස්ස අරහත්තඵලවසිභාවිතඛන්ධෙ උපාදාය අයං පඤ්ඤත්ති හොති. තෙසු ඛන්ධෙසු සති ඛීණාසවා සත්තසඞ්ඛාතා හොන්තීති වොහාරෙන පඤ්ඤපෙතුං සක්කා භවෙය්‍ය, අසන්තෙසු න සක්කා, තස්මා පරං මරණාති වුත්තත්තා තෙසං අභාවා **''අබ්‍යාකතමෙත''**න්ති වුත්තං. යදි එවං තෙසං අභාවතො ''න හොති තථාගතො පරං මරණා''ති පුට්ඨාය ''ආමා''ති පටිජානිතබ්බා සියා, තං පන සත්තසඞ්ඛාතස්ස පුච්ඡිතත්තා න පටිඤ්ඤාතන්ති දට්ඨබ්බං. **යෙන රූපෙනාති** සත්තතථාගතෙ වුත්තරූපං සබ්බඤ්ඤුතථාගතෙ පටික්ඛිපිතුං **''තං රූප''**න්තිආදි වුත්තං. **යං උපාදායාති** යං ඛන්ධපඤ්චකං උපාදාය. **තදභාවෙනාති** තස්ස ඛන්ධපඤ්චකස්ස අභාවෙන. **තස්සා පඤ්ඤත්තියාති** සත්තපඤ්ඤත්තියා අභාවං. නිරුද්ධං න නිදස්සෙති.

ඛෙමාය ථෙරියා වුත්තං පඨමං සුත්තං භගවතො සෙට්ඨත්ථදීපනතො අග්ගපදාවවරංව හොතීති වුත්තං **''අග්ගපදස්මි''**න්ති.

ඛෙමාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අනුරාධසුත්තවණ්ණනා

411. ඉධ සළායතනවග්ගෙ සඞ්ගායනවසෙන සඞ්ගීතිකාරෙහි වුත්තං.

3-8. පඨමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා

412-417. **රූපමත්තන්ති** එත්ථ **මත්ත**-සද්දො විසෙසනිවත්තිඅත්ථො. කො පන සො විසෙසොති? යො බාහිරපරිකප්පිතො ඉධ තථාගතොති වුච්චමානො අත්තා. **අනුපලබ්භියසභාවොති** අනුපලබ්භියත්තා.

පඨමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුතූහලසාලාසුත්තවණ්ණනා

418. **නානාවිධන්ති** තංතංදිට්ඨිවාදපටිසංයුත්තං අඤ්ඤම්පි වා නානාවිධං තිරච්ඡානකථං. බහූනං කුතූහලුප්පත්තිට්ඨානතොති යොජනා. **යාව ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකා ගච්ඡතීති** අග්ගිනා කප්පවුට්ඨානකාලෙ ගච්ඡති, තං සන්ධාය වුත්තං. **ඉමඤ්ච කායන්ති** ඉමං රූපකායං. **චුතිචිත්තෙන නික්ඛිපතීති** චුතිචිත්තෙන භිජ්ජමානෙන නික්ඛිපති. චුතිචිත්තස්ස හි ඔරං සත්තරසමස්ස චිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පන්නං කම්මජරූපං චුතිචිත්තෙන සද්ධිං නිරුජ්ඣති, තතො පරං කම්මජරූපං න උප්පජ්ජති. යදි උප්පජ්ජෙය්‍ය, මරණං න සියා, චුතිචිත්තං රූපං න සමුට්ඨාපෙති, ආහාරජස්ස ච අසම්භවො එව, උතුජං පන වත්තතෙව. යස්මා පටිසන්ධික්ඛණෙ සත්තො අඤ්ඤතරණාය උපපජ්ජති නාම, චුතික්ඛණෙ පටිසන්ධිචිත්තං අලද්ධං අඤ්ඤතරණාය, තස්මා වුත්තං **''චුතික්ඛණෙ...පෙ.... හොතී''**ති.

කුතූහලසාලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

419. **තෙසං ලද්ධියාති** තෙසං සස්සතවාදානං ලද්ධියා සද්ධිං **එතං** ''අත්ථත්තා''ති වචනං එකං අභවිස්ස. තතො එව අනුලොමං තං නාභවිස්ස ඤාණස්සාති අසාරං එතන්ති අධිප්පායො. **අපි නු මෙතස්සාති** මෙ එතස්ස අනත්තාති විපස්සනාඤාණස්ස අනුලොමං අපි නු අභවිස්ස, විලොමකමෙව තස්ස සියාති අත්ථො.

ආනන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සභියකච්චානසුත්තවණ්ණනා

420. යස්සප'ස්සාති පාඨස්ස අයං පිණ්ඩත්ථො ''ආවුසො''තිආදි. තත්ථායං සම්බන්ධො – ආවුසො, යස්සපි පුග්ගලස්ස තීණි වස්සානි වුට්ඨයො, එත්තකෙන කාලෙන ''හෙතුම්හි සති රූපීතිආදිපඤ්ඤාපනා හොති, අසති න හොතී''ති එත්තකං බ්‍යාකරණං භවෙය්‍ය, තස්ස පුග්ගලස්ස එත්තකමෙව බහු, කො පන වාදො අතික්කන්තෙ! ඉතො අතික්කන්තෙ ධම්මදෙසනානයෙ වාදොයෙව වත්තබ්බමෙව නත්ථීති ථෙරස්ස පඤ්හබ්‍යාකරණං සුත්වා පරිබ්බාජකො පීතිසොමනස්සං පවෙදෙසි.

සභියකච්චානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අබ්‍යාකතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සළායතනවග්ගවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.